T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

BİR BATI ANADOLU KASABASINDA DİNÎ HAYAT
-KÖPRÜBAŞI ÖRNEĞİ-

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Bilal GEÇİT

Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Eylül 2011
KAYSERİ

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

BİR BATI ANADOLU KASABASINDA DİNÎ HAYAT
-KÖPRÜBAŞI ÖRNEĞİ-

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Bilal GEÇİT

Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Eylül 2011
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Bilal GEÇİT

İmza :

Bir Batı Anadolu Kasabasında Dinî Hayat –Köprübaşı Örneği- adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	Danışman
Bilal GEÇİT	Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Felsefe ve Din Bilimleri ABD Başkanı

Prof. Dr. A. Kamil CİHAN

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK danışmanlığında **Bilal GEÇİT** tarafından hazırlanan **"Bir Batı Anadolu Kasabasında Dinî Hayat (Köprübaşı Örneği)"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

07/10/2011

JÜRİ:

Danışman: Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK .....

Üye : Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN .....

Üye : Doç. Dr. Ali KUŞAT .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 10.10.2011 tarih ve ....20.... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

10/10/2011

Prof. Dr. H. Yunus ARAYDIN

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Dinî tecrübenin ifade şekilleriyle ilgili ilk zamanlarda sadece bir boyuta indirgenerek yapılan araştırmalardan sonra dinin değişik boyutlarla ele alınmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu araştırma, Köprübaşı İlçe Merkezinde yaşayan insanların dinî inanç, ibadet, tutum ve davranışlarının belirlenmesini, dinî hayata yönelik tutumların çeşitli faktörlere göre nasıl bir farklılaşma gösterdiğinin tespit edilmesini, dinî hayatın sosyal sistem içindeki yerinin ve öneminin araştırılmasını kendisine amaç edinmiştir. Başka bir ifadeyle, dinî hayatın tezahürlerinin incelendiği bu araştırmada kasabada dinin toplumsal yapıdaki yeri, çeşitli boyutlardan analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma, giriş, üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, kapsamı ve sınırlılıkları, hipotezleri, metot ve teknikleri, evreni, örneklemi, veri toplama teknikleri ve uygulama ile verilerin analizi yer almaktadır.

Birinci bölümde, araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Din, dindarlık ve kasaba dindarlığı kavramları açıklanmış, din ile dindarlık olgusuna sosyolojik yaklaşımlar analiz edilmiştir. Kasaba dindarlığı, değişim süreçleri ile birlikte ele alınmıştır. İkinci bölümde, Köprübaşı kasabasının tarihî, coğrafî, demografik, ekonomik, eğitimsel ve dinî yapısı incelenmiştir. Üçüncü bölümde, araştırma alanındaki dinî yaşayış ile ilgili bulgular üzerinde durulmuş, mülakat ve gözlemlerle elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Sonuç kısmında da, araştırmanın bulgularının genel bir değerlendirilmesi yapılarak varsayımlar test edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmanın hazırlanışı sırasında her türlü ilgiyi, yardımı ve katkıyı esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Celaleddin Çelik'e, ders dönemi boyunca bilgi birikiminden istifade ettiğim Prof. Dr. Ünver Günay ve Prof. Dr. Abdulvahap Taştan hocalarıma şükranlarımı sunarım. Ayrıca tezi hazırlarken her aşamada desteğini gördüğüm eşim Rafiye'ye teşekkürü bir borç bilirim. Yine araştırma sırasında, sorulan sorulara içtenlikle cevap veren katılımcılara, desteğini gördüğüm kurum ve kişilere teşekkür ederim.

Bilal GEÇİT

Kayseri-2011

BİR BATI ANADOLU KASABASINDA
DİNÎ HAYAT (Köprübaşı Örneği)

Bilal GEÇİT
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2011
Danışman: Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

ÖZET

Kasabalar, kendine özgü ayırt edici nitelikleriyle birlikte, kır ve kent toplumsal yapılarının bazı özelliklerini yansıtır. Tam manasıyla kırsal özelliklerinden sıyrılamamış, tam anlamıyla da kentleşememiş, geçiş toplumu özelliği taşıyan yapılar olan kasabaların dinî hayatı, sosyolojinin sürekli olarak ilgisini çekmiştir. Çünkü meydana gelen yapısal değişikliklerden, sosyal mekanizmalar birbirine sıkıca bağlı olduğu için, din kurumu da etkilenmiştir. Köprübaşı halkının dinî karakterli sosyal tutum ve davranışlarının araştırılmasını konu alan çalışma, bu ilgi neticesinde, din toplum etkileşimini betimleyerek, kırsal kesimde dinin yerini anlama girişimlerinin bir parçası olmuştur.

Köprübaşı'nda dinî hayatın tezahürlerini inceleyen araştırma gözlem, anket ve mülakat uygulamalarından elde edilen nicel veriler ışığında yapılmıştır. Ayrıca nitel araştırma tekniklerinden de yararlanılmıştır. Çalışma bir alan araştırmasıdır ve deskriptif (tasvirsel) yaklaşım benimsenmiştir.

Toplam üç bölümden oluşan bu çalışmanın girişinde, dinî hayatın tezahürlerinin analizinde yöntem sorunu işlenmiş; ilk bölümde, kavramsal ve kuramsal çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde, araştırma alanının sosyo-kültürel yapısı incelenmiş; son bölümde ise örneklem grubunun genel özellikleri ve araştırmanın bulguları ele alınmıştır.

Modernleşme hareketleri ile birlikte kasabalar da değişime uğramış ve geleneksel birtakım unsurlarını yitirmiştir. Bu değişime en fazla direnen, din kurumu olmuştur. Yine de yavaş da olsa değişim, dinde de yaşanmıştır. Görülen değişim ile birlikte dinin, kasaba toplumsal yapısında canlılığını yitirmediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dindarlık, Kasaba Dindarlığı, Gelenek, Değişim, Modernleşme.

A RELIGIOUS LIFE IN A WESTERN ANATOLIAN TOWN (Köprübaşı Model)

Bilal GEÇİT

Erciyes University Institute of Social Sciences

MA Thesis, September 2011

Advisor: Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

ABSTRACT

Towns reflect some features of social structure of rural and urban areas with their own specific characteristics. Religious life of the towns that demonstrates the features of transitional society which is neither fully escaped from its rural characteristics nor completely urbanized, always attract the attention of sociology. Since the social mechanisms and the structural changes are strongly connected to each other, the religion as an institution is also affected. This study which explores the social attitudes and behaviors subject to the religious characteristics of Köprübaşı community, as a result of this interest, has been part of attempts to understand the place of religion in rural areas by describing the interaction of religion and society.

Research on the manifestation of religious life at Köprübaşı made under the guidance of quantitative data obtained from observations, questionnaire and interviews. In addition, qualitative research techniques were used in this study. This study is certainly a field survey and descriptive approach has been adopted on this study.

In the introduction part of this study which is composed of three major sections, methodology problem on the analysis of manifestations of religious life is mentioned and also conceptual and theoretical framework is drawn. In the second section, socio-cultural structure of the research area is investigated and also in the third part general features of the sample group and outcomes of the research are covered.

Towns have been changed as the modernization movements and they have lost some of their traditional features. Religion is the most resistive institution against to this change. Albeit slowly, religion has also been changed. However, religion keeps its vitality on the town social structure.

Key Words: Religiosity, Town Religiosity, Tradition, Change, Modernization.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI …. i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI …… ii
KABUL VE ONAY SAYFASI …… iii
ÖN SÖZ …… iv
ÖZET …… v
ABSTRACT …… vi
İÇİNDEKİLER …… vii
TABLOLAR LİSTESİ …… x
GRAFİKLER LİSTESİ …… xii
KISALTMALAR …… xiii
GİRİŞ 1

I. BÖLÜM
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Teorik Çerçeve 10
1.1.1. Din Olgusuna Sosyolojik Yaklaşımlar 10
1.1.1.1.Özsel Din Tanımları 11
1.1.1.2. Fonksiyonel Din Tanımları …… 12

1.1.2. Dindarlık Olgusuna Sosyolojik Yaklaşımlar …… 14
1.1.2.1. İnanç Boyutu ……..... 17
1.1.2.2. İbadet Boyutu ……..... 17
1.1.2.3. Tecrübe Boyutu …… 18
1.1.2.4. Bilgi Boyutu …… 18
1.1.2.5. Etkiler Boyutu ……..... 19

1.1.3. Bir Dindarlık Tipolojisi Olarak Kasaba Dindarlığı Olgusu…….... 19

1.1.4. Değişim Sürecinde Kasaba Dindarlığı …… 23

II. BÖLÜM
ARAŞTIRMA ALANININ SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

2.1. Araştırma Alanının Genel Özellikleri 26
2.1.1. Tarihî ve Coğrafî Yapı 26
2.1.2. Demografik Yapı …… 30
2.1.3. Sosyo-Ekonomik Yapı …… 34
2.1.4. Sosyo- Kültürel Yapı …… 38
2.1.5. Eğitimsel Yapı …… 43
2.1.6. Dinî Yapı ……..... 45

III. BÖLÜM
BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri
3.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım …… 48
3.1.2. Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı……..... 49
3.1.3. Eğitim Durumuna Göre Dağılım …….... 50
3.1.4. Medenî Duruma Göre Dağılım …….... 51
3.1.5. Meslek Durumuna Göre Dağılım …… 51
3.1.6. Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Dağılım …….... 52
3.1.7. En Fazla İkamet Edilen Yere Göre Dağılım …….... 53
3.1.8. Örneklemin Köprübaşı'nda Kalış Sürelerine Göre Dağılımı 53
3.1.9. Dindarlık Algılamasına Göre Dağılım … 54
3.1.10. Aile Tipine Göre Dağılım …….... 56

3.2. Araştırmanın Bulguları..... 57
3.2.1.İnanç Boyutu İle İlgili Bulgular …….... 57
3.2.2.Dinî Pratikler ve İbadet Boyutu İle İlgili Bulgular … 70
3.2.2.1. Beden İle Yapılan İbadetler..... 71
3.2.2.1.1. Namaz İbadeti …… 71
3.2.2.1.2. Oruç İbadeti …… 75
3.2.2.1.3. Zikir, Tesbihat ve Mezar Ziyaretleri … 77

3.2.2.2. Mal İle Yapılan İbadetler 79
3.2.2.2.1. Kurban İbadeti ……..... 79
3.2.2.2.2. Zekât ve Fitre İbadeti …… 81
3.2.2.3. Hem Beden Hem Mal İle Yapılan İbadetler 84
3.2.2.3.1. Hac İbadeti ……..... 84
3.2.3. Dinin Toplumsal Boyutu İle İlgili Bulgular..... 86
3.2.3.1. Din ve Aile İlişkileri …… 86
3.2.3.2. Din Devlet ve Siyasal Tutum İlişkisi …… 94
3.2.3.3. Dinî Yaşantıda Bireyselleşme ve Cemaatleşme Eğilimleri 98
3.2.3.4. Popüler Dindarlık, Ziyaret Kültü, Mistik ve Büyüsel İnanış ve Uygulamalar ……..... 103
3.2.3.5. Halk Dindarlığı ve Ritüellere Katılım…… 107
3.2.3.6. Din ve Eğitim İlişkisi …… 108
3.2.4. Dinin Ahlâkî Boyutu İle İlgili Bulgular … 111

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ ……..... 118
KAYNAKÇA ….....124
EKLER..... 129
EK-1. Haritalar ……..... 129
EK-2. Resimler ……..... 131
EK-3. Anket Formu …… 136
EK-4. Mülakat Yapılan Kişilerin Listesi …… 141
EK-5. Mülakatta Katılımcılara Yöneltilen Sorular ……..... 142
ÖZ GEÇMİŞ … 145

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1: Köprübaşı İlçesi'nin 1990-2010 Nüfus Sayımı Sonuçları 31
Tablo 2. 2: İlçe Merkezinde 2009 Yılında Eşi Ölen Kişi Sayısı 32
Tablo 2. 3: Köprübaşı İlçesi Köylerinin 2010 Yılı Nüfus Durumu 34
Tablo 2. 4: İlçede Öğretim Durumuna Göre Öğrenci Dağılımı 43
Tablo 2. 5: İlçe Merkezinde Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Okuma Yazma Durumu 44
Tablo 2. 6: İlçe Müftülüğü Personel Dağılımı 47
Tablo 3. 1: Cinsiyet Durumuna Göre Dağılım 48
Tablo 3. 2: Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 49
Tablo 3. 3: Örneklem Grubunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı 50
Tablo 3. 4: Örneklem Grubunun Medenî Duruma Göre Dağılımı 51
Tablo 3. 5: Örneklem Grubunun Mesleklere Göre Dağılımı 51
Tablo 3. 6: Örneklem Grubunun Gelir Durumuna Göre Dağılımı 52
Tablo 3. 7: Örneklem Grubunun En Fazla İkamet Ettiği Yere Göre Dağılımı 53
Tablo 3. 8: Katılımcıların Köprübaşı'nda Kalış Sürelerine Göre Dağılımı 53
Tablo 3. 9: Örneklemin Sübjektif Dindarlık Algılamasına Göre Dağılımı 54
Tablo 3. 10: Örneklem Grubunun Aile Tipine Göre Dağılımı 56
Tablo 3. 11: Katılımcıların İnanç Esasları İle İlgili Tutumları 57
Tablo 3. 12: Eğitim Durumu ve Alın Yazısı İlişkisi 60
Tablo 3. 13: Yaş Durumu ve Alın Yazısı İlişkisi 62
Tablo 3. 14: Yıllık Gelir Durumu ve Alın Yazısı İlişkisi 62
Tablo 3. 15: Dindarlık Grubu ve Alın Yazısı İlişkisi 63
Tablo 3. 16: Medeni Durum ve Alın Yazısı İlişkisi 64
Tablo 3. 17: Sosyal Çevre ve Alın Yazısı İlişkisi 65
Tablo 3. 18: Kasabada Kalış Süresi ve Alın Yazısı İlişkisi 65
Tablo 3. 19 (a): Cinsiyet ve Namaz Kılma Sıklığı İlişkisi (Kadın) 73
Tablo 3. 19 (b): Cinsiyet ve Namaz Kılma Sıklığı İlişkisi (Erkek) 73
Tablo 3. 20: Yaş Grubuna Göre Oruç Tutma Sıklığı 76
Tablo 3. 21: Yaş Gruplarına Göre Kabir Ziyareti Yapma Sıklığı 78
Tablo 3. 22: Sosyo-Ekonomik Düzey İle Kurban Kesme İbadeti Arasındaki İlişki 80

Tablo 3. 23: Sosyo-Ekonomik Düzey İle Zekât İbadeti Arasındaki İlişki 81
Tablo 3. 24: Sosyo-Ekonomik Düzey İle Fitre İbadeti Arasındaki İlişki 83
Tablo 3. 25: Eğitim Durumu İle Hac İbadeti Arasındaki İlişki 84
Tablo 3. 26: Eş Seçiminde Dindarlık ve Cinsiyet İlişkisi 87
Tablo 3. 27: Eğitim Durumu İle Doğum Kontrolü Konusundaki Tutumlar 92
Tablo 3. 28: Kasabada Kalış Süresi İle Kız Erkek İlişkilerine Yaklaşım 93
Tablo 3. 29: Eğitim Durumu İle Evlilik Dışı Kadın Erkek İlişkilerine Yaklaşım 94
Tablo 3. 30: Oy Verilen Partinin Dine Önem Vermesine Dikkat Etme İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki 97
Tablo 3. 31: Dinin Gereklerine En Uygun Yaşama Yolu ve Sosyo-Ekonomik Durum 99
Tablo 3. 32: Bir Araştırmaya Göre Türkiye'deki Cemaatlerin Oransal Dağılımı 100
Tablo 3. 33: Cemaatleri Tehdit Olarak Görme İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki 101
Tablo 3. 34: Muska Taşımak ve Dinî Yaşantı Durumuna Göre Dağılım 104
Tablo 3. 35: Mevlit, Cenaze, Sünnet Gibi Merasimlere Katılım İle Yaş Grupları Arasında Dağılım 107
Tablo 3. 36: Dürüstlük Tutumu ve Cinsiyet İlişkisi 112
Tablo 3. 37: Güven Duyma Tutumu ve Dinî Yaşantı Durumuna Göre Dağılım 112
Tablo 3. 38: İyi Ahlâklı Olma Tutumu ve Dindar Olma İlişkisine Göre Dağılım 113
Tablo 3. 39: Ahlâksızları Allah'ın Cezalandıracağına olan inanç İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki 115

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2. 1: Köprübaşı İlçesi'nin 1990-2010 Yılları Arası Nüfus Dağılımı 31

Grafik 2. 2: İlçe Merkezinde 2009 Yılında Eşi Ölen Kişilerin Yaş Aralığı..... 32

Grafik 3. 3: Bir Araştırmaya Göre Türkiye'deki Cemaatlerin Dağılımı 101

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

AÜİF : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

bkz. : Bakınız

B. : Baskı

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

E. : Erkek

Ed. : Editör

EÜİF : Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Haz. : Hazırlayan

İBAV : İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı

İFAV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

K. : Kadın

karş. : Karşılaştırınız

MÜİF : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

S. : Sayı

s. : Sayfa

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

SÜİF : Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

KKS : Kasabada Kalış Süresi

trhz : Tarihsiz

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğerleri

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

1. KONU ve PROBLEM

Araştırmanın konusunu, teorik düzeyde dindarlık olgusu bağlamında kasaba dindarlığı ve değişim sürecinin kasaba dindarlığı üzerindeki yansımaları; pratik düzeyde ise alan araştırmasında elde edilen veriler ışığında Köprübaşı'nda nüfusun, dinî inanç, tutum ve uygulamalarının din sosyolojisi bakımından incelenmesi oluşturmuştur.

Türkiye, Tanzimat'tan bu tarafa çok hızlı bir değişim süreci geçirmektedir. Batılılaşma hareketleri ile birlikte her yönden batıya uyum çalışmaları ve bu süreçte toplumsal hayata yeniden yön verme gayretleri, başta hukuk olmak üzere birçok alanda yenilikler yapmaya, kanunlar çıkarmaya sebep olmuştur. Yapılan yenilikler ve çıkarılan kanunların etkileri sosyal ilişkilere yansımış, sosyal mekanizmalardan birisi olan din kurumu da bu değişimden etkilenmiştir.

Geçiş özelliği taşıyan sürecin nihayetinde, insanların çeşitli biçimlerde ortaya çıkan dinî hayatlarındaki farklılıkları gösterebilmek için çeşitli tipolojiler yapılmıştır. Ortaya çıkan dindarlık tipolojileri bir yandan geleneksel diğer yandan modern çizgiler içermektedir. Geleneksel bakış açısıyla dindarlık tespit edilirken, genelde tek boyutlu göstergeler kullanılmıştır. Çoğunlukla ayinlere katılma ve ritüelleri yerine getirme sıklığı, dindarlığın göstergesi olarak kabul edilmiştir. Değişen bu süreçte artık geleneksel anlayışlar, dindarlık biçimlerinin incelenmesinde ihtiyaçlara cevap verememektedir. Şiddetle yeni alan araştırmalarına ve tipolojik açıklamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Gelenek ve modernleşme ikileminde modernleşme yönünde beklenen fakat diğer tarafta ortaya çıkan farklılaşmalar, oldukça ilgi çekici bir problem olarak araştırmacıları beklemektedir.

Ayrıca kırsal alan özelinde, kasabalarda meydana gelen değişimlerin toplumsal kurumları nasıl etkilediği, ne gibi tutum ve davranış değişikliğine neden olduğu gibi problemler de araştırılması gereken önemli hususlardır. Kırsal dindarlık farklılığını,

etkisini kaybetmekte midir? Kasaba insanının, dinî tutum ve davranışlarını görmezlikten gelmenin topluma maliyeti nedir? Cemaat ve tarikat yapılanmalarının yarı kapalı toplum tipi olan kasabalara kadar girmesi, bireylerin toplumda meydana gelen gelişme ve değişimlere karşı tepkisinden mi kaynaklamaktadır? İnsanlar modernliğe karşı, dinî inanç, pratik ve örgütlenmelerde geleneksel değerlere sahip çıkmakta mıdır? Modernleşme hareketleri kişilerin dinî inanç ve tutumlarında gerilimler yaratmakta mıdır? Tevekkül, rızık, kader gibi dinî inançlar kasaba insanın hayatında ne kadar önemlidir? Şehirde hâkim olan dinî anlayış ve yaşantının, kırsal alanlardan merkeze göç ile şehrin kıyı bölgelerinde oluşan dinî inanç ve tutumlar konusunda dirençle karşılaşıp onları tamamen etkileyememesi çatışmaya neden olabilir mi? Dindarlık fenomeninde ortaya çıkan yeni değişmeler ve gelişmeler farklı yaş, cinsiyet ve sosyo-kültürel rollere sahip bireyler tarafından nasıl değerlendirilmektedir? Tüm bu problemler, derinlemesine araştırmalara ihtiyaç duymaktadır.

2. AMAÇ VE ÖNEM

Araştırmanın amacı, çok boyutlu ve karmaşık görünüm sergileyen din merkezli ilişkilerin Kasaba Sosyolojisi bağlamında eğitim, aile, ekonomi ve siyaset ile ilgili tutum ve davranışları belirlemeye yöneliktir. Başka bir ifadeyle, toplum hayatını etkileyen temel kurumlardan birisi olan dinin, halkın düşünce ve görüşlerine ne ölçüde tesir ettiğini ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Teorik düzeyde dindarlığın boyutları konusunu değerlendirerek, kır toplumunda dinî yaşayışın ampirik çalışmalardan hareketle çeşitli değişkenler ve boyutlarda gösterdiği genelleşme eğilimlerini tespit etmektir.

Kasabalar gibi geleneksel özellikleri baskın çevrelerde, modernleşme ve buna paralel olarak gelişen sekülerleşme hareketlerine karşın, dinin merkezi konumunu kaybetmediği gözlemlenmektedir. Hatta en üst değer olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Yapılan bu araştırma, genel anlamda Türkiye'nin kırsal alanlarında dinin sosyal hayatta ne derece baskın olduğunun anlaşılmasına az da olsa katkı sağlayacaktır. Genelde Türk halkının dinî renkleri, dinî düşünce ve uygulamaları ile ilgili birçok araştırma mevcuttur. Özel olarak, Köprübaşı halkı üzerine dinî hayat bağlamında yapılan müstakil herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ortaya çıkan durum, bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Halkın dinî yaşamı üzerine çalışma yapmak ve onların dinî tutum ve davranışlarını tespit etmek, içinde bulunulan toplumun mevcut durumunun ve geleceğinin daha iyi anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Türk toplumunda din sosyolojisi çok yeni olan bir bilim dalı olduğu için bu tür araştırmaların önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

3. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Sağlıklı bir araştırma açısından incelenen konuya belirli sınırlar çizmek önemlidir. Bu çalışmanın alanı birkaç adımda belirlenmiştir. Araştırmanın hareket noktası, dinin Türk toplumunda ne ölçüde etkin olduğunun tespitine çalışılmasıdır. Daha sonra, dinî eğilimin oldukça baskın olduğu düşünülen geleneksel bir toplumda ampirik araştırma yapma düşüncesiyle yeni bir sınırlama yapılmıştır. Ancak araştırılan kesimin çok geniş bir toplumsal kategori olduğu göz önüne alınınca, araştırmayı geleneksel havanın hâkim olduğu Köprübaşı halkı ile sınırlandırmak gerekmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular ve varılan sonuçlar, her şeyden önce alınan örneklem grubu için geçerlidir. Araştırmada kullanılan ampirik bilgi ve elde edilen veriler, örneklem içinde yer alan kişilerin verdiği bilgilerin doğruluk derecesi ile sınırlıdır.

Bir diğer sınırlama, elde edilen bilgilerin zamanı ile ilgilidir. Bu çalışma, belli bir evren ve örneklem grubu içerisinde 2009'un Eylül Ayı ile 2011 yılının Haziran Ayı arasında yapılmıştır. Anket ve mülakatlar katılımcılara belli bir zaman dilimi içerisinde uygulandığından, araştırmaya katılanların dinî duygu ve tutumları değişebilir niteliktedir. Bu nedenle çalışma yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

Belli sınırlılıklar içerisinde yapılan bu araştırmadan yola çıkarak Türk halkının bütününe yönelik genellemelere varmak yanlış olacaktır. Çalışma yapılırken bu tür iddialı hedeflerden uzak durulmuştur. Zira bu tür iddiaların gerçek olması için daha geniş zamana, çok daha geniş bir ekibe ihtiyaç vardır. Ayrıca yüksek maliyeti de göz önüne almak gerekir. Fakat bu alan çalışması, genel anlamda Türk toplumunda dinin sosyal hayatta ne derece baskın olduğunun anlaşılmasına az da olsa katkı sağlayacaktır.

4. HİPOTEZLER

Metodoloji ile uğraşanlar arasında, hipotez ve varsayım kavramlarının neyi ifade ettiği hususunda farklılıklar vardır. Genelde hipotez karşılığı olarak faraziye (varsayım) kullanılırken bazı metodologlar da varsayıma sayıltı, hipoteze de denence

demektedirler. Bir hipotez cümlesi, şart ve cevap cümlesinden oluşur. Şart cümlesi aksiyomatik bir yapıya sahiptir. Başka bir ifade ile hipotezin doğruluğu aksiyomun doğruluğuna bağlıdır. Mesela, "uygulanan testin ölçme derecesi yüksektir." önermesi, aksiyomatik bir hüküm cümlesidir. Bu önerme yanlış ise, o teste dayanarak yürütülecek araştırmanın değeri kalmayacak ve o araştırma çökecektir. İlmî araştırmaların temelini aksiyomlar, binanın kendisini de hipotezler oluşturur. Aksiyomlar, hipotezler gibi test edilmek için değildirler. Aksiyomlar, araştırmanın üzerinde kurulduğu temeldir. Doğruluğu kesindir, tartışılmaz. Hipotezler, problemin çözümü iddiasında bulunan ön önermelerdir. Araştırma süresince doğruluk ve yanlışlıkları denenir.[1]

Araştırmada, "doğru" olarak kabul edilmesi gereken, kanıtlanmasına gerek duyulmayan bazı zorunlu başlangıç noktaları (insanların doğası, toplumsal gerçeklik, ya da belirli bir fenomen hakkındaki varsayımlar) vardır. Bu temel kabullere varsayım denir. Varsayımlar genellikle gizli kalır ya da belirtilmez. Varsayımlar bir binanın temelleri gibidir. Bir araştırmacının anlayışını derinleştirmesinin bir yolu, bir kuramın dayalı olduğu varsayımları belirlemektir.[2] Araştırma sonuçlarının geçerli, güvenilir ve sağlıklı olması, varsayımların doğruluğuna bağlıdır.[3] Sosyolojinin iki temel kanunu vardır: İnsan, toplum hayatı yaşamak zorundadır ve değişmeyen toplum yoktur.[4] Sosyolojinin bahsedilen kanunlarına dayanılarak araştırmanın kuramsal varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

a) Dindarlık çok boyutlu bir fenomendir. Toplumda birden fazla boyutta kendini gösterir.

b) Modernleşme süreci, geleneksel dindarlık alanını daraltmış; fakat bu alanı tamamen ortadan kaldıramamıştır. Dolayısıyla geleneksel dindarlık algısında birtakım değişiklikler söz konusu olmuştur.

c) Din, günümüz toplumunda hâlâ önemini korumakta ve etkisini artırarak devam ettirmektedir. Ancak bu etki tek taraflı değil, karşılıklıdır.

d) Farklı sosyo-kültürel duruma ve değişik sosyo-ekonomik düzeye, yaş, eğitim vb. bağımsız değişkenlere göre dindarlıkta farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır.

---

[1] Zeki Arslantürk, *Araştırma Metod ve Teknikleri,* Çamlıca Yayınları, İstanbul 2004, s. 47-48.
[2] W. Lawrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (Çev. Sedef Özge), Kazmaz Matbaa, Cilt 1, İstanbul 2008, s. 80.
[3] Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi,* Nobel Yayınları, Ankara 2007, s. 71.
[4] Ali Coşkun, *Sosyal Değişme ve Dinî Normlar,* Dem Yayınları, İstanbul 2005, s. 35.

e) Cemaat ve tarîkat yapılanmaları toplumun dinî hayatına değişik boyutlarda etki etmektedir.

f) Araştırmada kullanılan metot ve teknikler araştırmanın amacını gerçekleştirecek niteliktedir.

g) Araştırma örneklemi, evreni temsil edecek güçtedir.

Bu çalışmada din yerine, çok boyutlu fenomen olan dindarlık, bağımlı değişken olarak alınmıştır. Dinin topluma etkisi vardır. Toplumun da mevcut olan dine etkisi kaçınılmazdır. Fakat din bütünüyle toplumun ürünü sayılamaz. Zira dinin aşkın boyutu da vardır. Dindarlık ise, cinsiyet, yaş, meslek, eğitim, şehirde kalış süresi, çevre, sosyo-ekonomik düzey ve sosyo-kültürel durum vb. bağımsız değişkenlere göre değişebilir.[5] Bu araştırmada dindarlık bağımlı değişken, cinsiyet, eğitim, meslek, yaş v.s. ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır.

Araştırmada temel hipotez olarak; eğitim, yaş, sosyal çevre, cinsiyet, medenî durum vb. bağımsız değişkenlere göre dindarlık düzeylerinde değişik boyutlarda farklılaşmaların ortaya çıktığının varsayılmasıdır. Bu temel hipotezin dışında diğer denenceler şu şekilde sıralanabilir:

a) Sosyo-ekonomik olarak alt gelir grubu kategorisinde olan katılımcıların dinî yaşayışlarının düzeyleri, üst sosyo-ekonomik tabakaya mensup olanlara göre daha yüksektir.

b) Yaş grubuna göre dinî ilgi ve uygulamaların düzeyi farklılık göstermektedir. Yaş değişkenine bağlı olarak, yaş ilerledikçe dindarlığın seviyesinde artış olacaktır.

c) Eğitim durumu ile ilgili farklılaşmalar dinî hayatı da etkilemektedir. Eğitim düzeyi düşük olan katılımcıların dinî inançlar, pratikler ve toplumsal etkiler boyutunda dindarlık düzeyleri yükselmektedir.

d) Medenî durum bağımsız değişkeni dinî yaşamı etkilemektedir. Buna göre, evlilere ve dul olanlara göre bekârların dindarlık düzeyleri daha düşüktür.

e) Cinsiyet farklılığına paralel olarak kadın ve erkeklerin dinî yaşamında farklılaşmalar meydana gelmektedir. Bazı dinî inanç ve ritüellere bağlılık konusunda kadınları dindarlık düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir.

---

[5] M. Emin Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat,* İşaret Yayınları, İstanbul 1993, s. 67.

5. METOD VE TEKNİKLER

Metodolojik yönden bakıldığında, araştırmalar kendi içerisinde belli bir rasyonele dayanır ve belirli bir mantığı takip eder. Konuyu ele alışlar ve işleyişler, metodolojik perspektiflere göre farklılaşır. En sonunda, araştırmada kullanılacak tekniklerin farklılaştığı söylenebilir.[6]

Metot ve teknik sorunsalına genel bir bakış açısından sonra, bu araştırmada kullanılan tekniklerle ilgili şunların ifade edilmesi gerekir. Köprübaşı Kasabasıyla ilgili yapılan bu alan araştırması, tarama (tasvir) metodunda yapılmıştır. Bir sosyal araştırmada sosyal olay ve olguların olduğu gibi ortaya konması tasvir metodu ile yapılır. Olayların önemlerine göre sınıflandırılması tasvir modeli ile mümkün olur. Ampirik (uygulamalı) sosyal araştırmalarda tasvir metodunun özel bir şekli de "survey"dir. Buna tarama modeli de denilmektedir. Survey metodu, anket, mülakat, gözlem ve test teknikleri ile yapılır. Özellikle mülakat ve anket tekniklerinin survey araştırmalarında önemli bir yeri vardır.[7]

Surveylerde evren ve örneklem bulunur. Örneklemi seçebilmek için evreni iyi tanımak, hakkında oldukça geniş bilgi sahibi olmak gerekir. Zira bütünü parçalara ayırmak ve bu parçalardan bütünü temsil yeteneğine sahip birimleri seçmek için önce bütünü tanımak gerekir. Bu araştırmada, ana kütlede mevcut örneklerin belli sınırlar dâhilinde örneklemde yer almasını ifade eden 'kota örneklemesi' tekniği kullanılmıştır.[8] Kota örneklemesi, çerçeve oluşturmanın mümkün olmadığı ya da çok yüksek maliyet gerektirdiği durumlarda kullanılan bir yöntemdir.

Araştırmaya esas oluşturan veriler daha ziyade anket uygulamasına dayanmaktadır. Ancak çalışmanın kuramsal açıdan daha sağlam temellere oturması ve dolayısıyla daha geçerli, daha güvenilir sonuçların elde edilmesi için mülakatlar da yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada genel olarak nicel veriler kullanılmasının yanında nitel verilerden de yararlanılmıştır.

Araştırmada bazen karşılaştırma yöntemine de başvurulmuştur. Elde edilen verilerin geçerliliğini test etme ve çeşitli karşılaştırmalar yapma imkânı vereceği için Türkiye'de dinî hayat ile ilgili yapılan alan araştırmalarının sonuçlarından faydalanılmıştır.

---

[6] Elif Kuş, *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri,* Anı Yayıncılık, Ankara 2007, s. 130.
[7] Arslantürk, s. 101.
[8] Arslantürk, s. 103-108.

Bu araştırma, metodolojik olarak, betimsel ve keşfedici özelliğe sahiptir. Ayrıca nicel veriler yorumlayıcı nitel verilerle birlikte toplanıp, birden fazla araştırma tekniği birbirini destekleyecek şekilde kullanılmıştır.

5. 1. EVREN VE ÖRNEKLEM

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda iki tür evrenin olduğu bilinmektedir. Birincisi "Genel Evren" diğeri de "Çalışma Evreni"dir. Genel evren, soyut bir kavram olup, tanımlanması kolay fakat ulaşılması güç, hatta çoğu zaman mümkün olmayan bir bütünü ifade eder. Örneğin, insanları evren olarak alan bir araştırmacının, tüm insanlara ulaşması mümkün değildir. Çalışma evreni ise, ulaşılabilen, somut bir evrendir.[9] Bu araştırmanın genel evrenini Türkiye'deki kırsal-kasaba insanı oluşturmaktadır. Çalışma evreni ise, Köprübaşı halkından müteşekkildir.

Bir araştırmada evrenin bütününü alıp incelemek imkânsız olduğu için temsil kabiliyeti ölçüsünde genel içinden bir parça seçilerek alınır, buna örneklem denir.[10] Başka bir ifadeyle, araştırılacak grubun bütün üyeleri hakkında veri toplamak gerekmez, çok zaman alır, maliyeti artırır. Gerekli olan şey, grubun doğru bir şekilde seçilmiş bir örneklemine sahip olmaktır.[11]

Araştırmanın başlangıcında Köprübaşı'nda 150 (yüz elli) kişiye ulaşılması hedeflenmiş ve yüz elli adet anket formu hazırlanmıştır. Köprübaşı Kasabası yaklaşık 5000 nüfusun yaşadığı bir yerleşim birimidir. Bu durumda ***a=0.05*** anlamlılık düzeyinde $\pm$ % 10'luk örnekleme hatası ile anket uygulaması yapılmıştır. Ayrıca anket dağıtılmadan önce cevaplanma oranının yaklaşık % 60 olacağı tahmin edilmiş ve 94 doldurulmuş anket formu için 150 kişiye anket gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu formlar 150 katılımcıya dağıtılmış ancak anket formlardan 118 (yüz on sekiz) tanesi geri dönmüştür. 11 (on bir) form eksik doldurulduğu için, 2 (iki) form da çelişkili cevaplarla dolu olduğu için değerlendirilmeye alınmamıştır. Böylelikle anket formlarının cevaplanma oranı % 70 olmuştur.

Kayıplardan sonra, 105 (yüz beş) kişiye anket formu uygulanmıştır. Bu 105 (yüz beş) form ise, 54 (elli dört) erkek, 51 (elli bir) kadın katılımcıdan oluşmaktadır. O halde araştırmada erkekler oran olarak % 51,4, kadınlar % 48,6 ile temsil edilmiştir. Ayrıca

---

[9] Karasar, s. 110.
[10] M. Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü,* Rağbet Yayınları, İstanbul 2004, s. 173.
[11] Stephen Cole, *Sosyolojik Düşünme Yöntemi* (Çev. Bekir Demirkol), Vadi Yay., Ankara 1999, 88-89.

okur-yazar olmayanlar örnekleme dâhil edilmemiştir. Bu durumun sebebi, örnekleme dâhil olan 20 katılımcıya anket formunun ön denemesi yapılmıştır. Ön deneme sonucunda okuma-yazma bilmeyenlerin anket doldurmada oldukça zorlandıkları gözlemlenmiştir. Okuma-yazma bilmeyenlerin, başkasının yardımına ihtiyaç duymadan formu doldurma olasılığı yoktur. Bu durumun da katılımcının görüşlerini yönlendirebileceğinden endişe duyulduğu için böyle bir karar alınmıştır. Son olarak araştırma evreninden 40 (kırk) kişi ile de mülakat yapılmıştır. Mülakata katılanlar ise 21 (yirmi bir) erkek ve 19 (on dokuz) kadından oluşmaktadır.

5. 2. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE UYGULAMA

Ampirik bir alan araştırması için bilgi toplamada en geçerli ve en ekonomik araç, anket tekniğidir. Bu itibarla, araştırmaya esas olan veriler, 2009'un son ve 2010 yılının ilk aylarında Köprübaşı halkından anket yoluyla alınmıştır. Ayrıca mülakat tekniğinden de yararlanılmıştır.

Anket formunda yer alan sorular beş bölümden müteşekkildir. Katılımcıların kişisel özellikleri ve bağımsız değişkenlerin yer aldığı birinci bölüm 10 (on) sorudan oluşmaktadır. İkinci kısımda katılımcılara, dindarlığın teorik boyutu ile ilgili tutum ve davranışlarını ölçmeye yönelik 7 (yedi) soru sorulmuştur. Üçüncü bölümde, dindarlığın ritüel yönüne dönük tutum ve davranışları ölçmek için 10 (on) soru yöneltilmiştir. Dördüncü kısım, katılımcıların dinin toplumsal anlatımına yönelik tutum ve uygulamalarını ölçmeye dönük 13 (on üç) sorudan oluşmaktadır. Son bölümde ise, dinin ahlâki boyutuna dönük tutum ve davranışları ölçmek için 7 (yedi) soru sorulmuştur. Toplamda katılımcılara 47 (kırk yedi) soru yöneltilmiştir.

Araştırma evreni içinde 20 (yirmi) katılımcıya, anket formunun pilot uygulaması yapılmıştır. Ön deneme sonucunda bazı yazım yanlışları düzeltilmiştir. Formlar fotokopi yoluyla çoğaltılmış ve uygulama evresine geçilmiştir. Anket uygulaması, 2009'un son ayları ile 2010 yılının ilk aylarında araştırıcının kendisi tarafından yapılmıştır.

5. 3. VERİLERİN ANALİZİ

Veri elde etmek amacıyla dağıtılan anketlerden toplanan bilgilerin analizinde, bilgisayar ortamında SPSS istatistiksel programı kullanılmıştır.[12] Verileri incelerken basit yüzde

[12] SPSS istatistik programı için bkz. Türker Baş, *Anket,* Seçkin Yayınevi, Ankara 2001, s. 132-141.

hesaplamaları ile frekans dağılımları ve bağımlı-bağımsız değişkenler arasında tablolar kullanılmıştır. Bilgilerin çözümlenmesinden sonra ortaya çıkan tabloları yorumlarken objektif olmaya büyük önem verilmiştir.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Teorik Çerçeve

1.1.1. Din Olgusuna Sosyolojik Yaklaşımlar

Dinin şu ana kadar üzerinde uzlaşılmış herhangi bir tanımı yoktur. Din herkesin üzerinde düşündüğü, görüş beyan ettiği, incelediği bir olgudur. Çok geniş kapsamlı böyle bir fenomeni tanımlamak neredeyse olanaksızdır. Dinle ilgilenen her inanç sahibi dinden farklı şeyler anlamaktadır. Şu ana kadar yapılan din tanımları genel olarak sadece dinin bir yönü ya da fonksiyonu üzerinde durmuştur. Ya toplumda dinin işlevi üzerinde durulmuş ya da dinin sadece aşkın boyutu çerçevesinde din tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan doğru ya da yanlış din tanımı yoktur. Gerçeğe çok ya da az yaklaşan din tanımı vardır.[13]

Sosyal açıdan dinin nitelik ya da pratik olarak mı tanımlanacağı veya dini sadece duygu, sosyal dayanışma ve birliktelik işlevi olan bir olgudan ibaret sayıp hatta teoriden fazla pratik yönü ağır basan bir fenomen mi olduğu yaklaşımları hep indirgemeci bir perspektif olarak tartışılmıştır. Din konusu ile ilgilenen her sosyal bilimci çalışmasına göre bir din tanımı benimsemiştir.

Din sosyolojisi alanında yapılan din tanımları genelde iki kategoride toplanır. Birinci kısma özsel (aslî, substansiyel) tanımlar denir. Bu bölümün muhteviyatını dinin aşkın yönü oluşturur. İkinci gruba girenlere fonksiyonel (işlevsel) tanımlar denir. Bu kategori, dinin birey ve toplum hayatında hangi işlevleri gördüğü ile ilgili içerikten meydana gelir. Basit bir anlatımla, özsel tanımlar dinin ne olduğu; fonksiyonel tanımlar ise, ne işe yaradığı ile ilgilidir.[14]

---

[13] Niyazi Akyüz ve İhsan Çapcıoğlu, *Ana Başlıkları İle Din Sosyolojisi,* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2008, s. 42.

[14] Inger Furseth and Pal Repstad, *Din Sosyolojisine Giriş* (Çev. İhsan Çapcıoğlu, Halil Aydınalp), Birleşik Yayınları, Ankara 2011, s. 46.

1.1.1.1. Özsel Din Tanımları

Özsel tanımlar, dinin aşkın, kutsal boyutunu ön plana çıkartır. Bu konuda Alman ilahiyatçı ve din bilgini Rudolf Otto (1869/1937) en çok bilinen tanımlardan birisini yapmıştır. R. Otto'ya göre, kutsal olan, insanları huşu ve büyülenme ile doldurur; kutsal, ürpertici ve büyüleyici sırdır.[15] Ona göre din, "kutsalın tecrübesi" dir. Öncelikle bireyin kutsal olanı yaşama yeteneği vardır. Kutsal olan sadece dinî alan ile ilgilidir. Kutsal, dinin başka bir alan ile ilgisi olmayan kendine özgü bir kavramıdır. İnsanın bu alandaki tecrübesi, diğer âlemden bir varlık ile olan ilişkisinin sonucudur. İnsanın yaşadığı tecrübelerin, her şeyden önce kendi anlam dünyasında bir yeri vardır.[16]

J. Wach, dinin objektif tanımının, bireyin derunî tecrübesi göz önünde bulundurularak yapılabileceğini ifade etmektedir. Dinin özü, cevheri ve zatı ile ilgili bu tanım, dini sadece basit bir tecrübeye, itikada, ritüele ya da kognitif yanına irca etmemekte, bunun yerine pek çok yönlerde gerçekleşebileceğine işaret etmektedir.[17] Ona göre din alanında geçerli bir formun reel anlamı, en temel kaynağı, orijininde ve karakteristik bir dinî tecrübeye şahitlik etmesindedir. Wach'a göre din, insanî varoluşun beslendiği en derin kaynak olarak kavranması gerekir. Bu çerçevede en kullanışlı ve doğruya yakın tarif, "Din, kutsalın yaşanmasıdır." şeklinde yapılan tanımdır.[18]

Edward Tylor (1832-1917), "ruhsal varlıklara inanç" olarak dinin substansiyel bir tanımını sunmuştur. Kuramına göre, insanlar rüyaları, hayalleri, bilinçdışını ve ölümünü açıklamak için dinî inançlar geliştirirler. Roland Robertson, "deney ötesi" kavramını kullanarak özsel din tanımı yapanlar arasında yerini almıştır. Robertson'a göre, dinî kültür ve eylemler "deneysel, aşkın gerçeklik ile deney ötesi, aşkın gerçeklik arasındaki ayırımdan" kaynaklanmaktadır.[19]

Özsel tanımlar, dinin kutsal, aşkın, insanüstü ve ilahî yönünü öne çıkarır. Din sosyolojisinin ilk yıllarında sosyal bilimciler daha çok substansiyel tanımları kullanmışlardır. Daha sonraları sekülerleşme ve beraberinde modernleşme hareketleri neticesinde dinin işlevsel tanımları kullanılır olmuştur.

---

[15] Furseth and Repstad, s. 49.
[16] Hans Freyer, *Din Sosyolojisi* (Çev. Turgut Kalpsüz), AÜİF Yayınları, Ankara 1964, s. 32.
[17] Ünver Günay, *Din Sosyolojisi,* İnsan Yayınları, İstanbul 1998, s. 203.
[18] Joachim Wach, *Religionssoziologie,* J.C.B. Verlag, Tübingen 1951, s. 2-428'den Aktaran; Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat,* s. 26.
[19] Furseth and Repstad, s.46-47.

Dinin özsel tanımları, dini açıklamakta yetersiz kalmıştır. Din olgusu indirgemeci bir yaklaşımla evrensel olarak tanımlanamaz. Onun için dinin tek tarafı göz önünde tutularak yapılan tüm denemeler hep dar ve sığ kalmıştır. Ayrıca dinin sadece bireyi ilgilendiren tarafı yoktur. Mutlaka diğer bireyleri de etkiler. Bu tanımlar, dini bireyin yaşadığı derin ve aşkın tecrübe şeklinde tanımlayarak objektif alana kapıları kapatmıştır. Dinin varlığını sürdürebilmesi için düşünce ve davranış olarak ifade edilmesi gerekir. Bu şekilde ifade edilen dinin de bir bireyden diğerine etki etmesi kaçınılmazdır. Böylelikle toplumsal etki meydana gelir, din varlığını sürdürür, din nesnelleşir ve objektifleşir.

Dinin özsel tanımlamalarında temel kavram belki de "kutsal"dır. Bazı sosyal bilimciler ampirik çalışmalarda, böylesi geniş anlam içeriği olan bir kavramın kullanılmasının zor olduğunu ifade etmektedirler. Bazı araştırmacılar ise bu şekilde yapılan çok geniş alana hükmeden bir tanımın dinin izole edilmiş bazı noktalarını işlevsel hale getirmek için faydalı olacağını belirtmektedirler.

1.1.1.2. Fonksiyonel Din Tanımları

Dinin birey üzerinde ve toplumda yerine getirdiği birtakım işlevleri vardır. Bu işlevler üzerinden evrensel bir din tanımı yapmak için birçok çalışma yapılmıştır. Fonksiyonel alana ait tanımlamalardan Durkheim'in din tarifine göre:

> "Bir din, kutsalla yani diğerlerinden ayrılmış ve yasaklanmış şeyle ilgili inançlar ve amellerden oluşan tutarlı bir sistemdir. Bu inanç ve ameller, kendilerine inanan bütün insanları kilise/cemaat diye isimlendirilen tek manevî bir toplum halinde bir araya getirir. İkinci unsur, birinci unsurdan daha az önemsiz değildir. Din fikrinin bir kilise/cemaat düşüncesinden ayrı düşünülemeyeceği görüldüğünde, bununla dinin fazlasıyla ortak bir şey olduğu ifade edilmiş olur."[20]

Yukarıdaki tanımda Durkheim, kutsal ve profan ayrımı yapmıştır. Buradan hareketle de dinin toplumsal işlevine dair, o zamana kadar yapılmış özsel tanımların aksine, yeniden bir tanım denemesinde bulunmuştur. Din, kutsalla ilgili inanç ve amellerden oluşur fakat O'na göre dinin aşkın boyutu kadar, dinî ritüellerin de bir fonksiyonu vardır. O fonksiyon da, din ile ilgili yapılan ibadetlerin insanları cemaat diye adlandırılan tek manevî toplum halinde bir araya getirmesidir. Yani kutsal olan kadar diğer boyut da

[20] Emile Durkheim, *Dinî Hayatın İlkel Biçimleri* (Çev. Fuat Aydın), Ataç Yay., İstanbul 2005, s. 67-68.

önemlidir. Sabit unsur olan "kutsallık" diğer boyuta yani işlevsel boyutun güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Durkheim, uzun süre sosyologlar üzerinde etkili olmuş din tanımını savunurken, o zamana kadar yapılan din tariflerini dar görüşlü ve etnosentrik diye eleştirmiştir. O'na göre yapılmış olan birçok tanım, var olan diğer dinleri dışlamaktadır. Kendisinden başka diğer dinleri görmezden gelmektedir. Örneğin Tylor'ın dini "ruhlara inanç" diye tarif etmesi, Caynizm'i ve bazı Budist anlayışları dışlamaktadır.[21]

Luckmann'a göre dinin substansiyel tanımları ideolojik önyargılardan ve etnosentrik sığlıktan uzak değildir. Birincil sosyolojik öneme sahip olan, dinî pratikler değil, "sembolik evrenler"dir. Öyle ki bunlar, gündelik hayatın deneyimlerini, gerçekliğin aşkın tabakasıyla ilişkilendiren, objektifleşmiş anlam sistemidir. Luckmann, din kavramını fazlaca sıkıntıya sokmuş, sınırı oldukça zorlamıştır.[22] O'na göre insanî olan aynı zamanda dinîdir. Çünkü din, insan organizmasının bir yeteneğidir. Benlik dinî bir süreç şeklinde oluşturulmuştur. Alman Sosyolog Luckmann'ın "Görünmeyen Din" (The Invisible Religion) kitabındaki tanımı işlevsel tanımların en geneli gözükmektedir. O, anlam ve kimlik yaratan her tür evren yaratımını dinî olarak görmektedir.[23]

Niklas Luhmann (1927-1998) tarafından yapılan din tanımı da fonksiyoneldir. Luhmann' a göre dinin işlevi, belirsizlik ve karmaşıklığı azaltmak, belirsiz görüneni ortaya çıkarmak ve ulaşılamaz olanı erişilebilir kılmaktır. O, dinlerde üstün bir varlık olarak görülen "Tanrı" kavramıyla ilgilenmez. Bunun yerine, toplumdaki çağdaş ayrışımlara ve karmaşaya değinen dinin fonksiyonel etkililiği ile ilgilenir. Luhmann'a göre dinin işlevi, sadece sistem, dünya ve çevre arasındaki ilişkiye bağlı olarak tarif edilebilir.[24]

İşlevsel tanımlardan hareket edildiğinde, dinî kabul edilmeyen yaşantı ve ifade tarzları dinin bir parçası gibi algılanabilir, bu durum da indirgemeci bir yaklaşım tarzına neden olabilir. Çünkü dinin varlığını, var olduğu düşünülen fonksiyonlara göre açıklamaktadır. Örnek olarak; şayet din, ölüm ve acı çekme karşısında bir anlam bulma çabası olarak algılanırsa, onun ölüm korkusunun bir sonucu olduğu düşünülecektir. Dinin ölüm korkusundan kaynaklanıp kaynaklanmadığı bir tarafa asıl mesele tanımların çalışma

[21] Akyüz ve Çapcıoğlu, *Ana Başlıkları İle Din Sosyolojisi,* s. 44.
[22] Roberto Cipriani, *Din Sosyolojisi* (Yayına Haz. Ali Coşkun), Rağbet Yayınları, İstanbul 2011, s. 19.
[23] Furseth and Repstad, s. 52-53.
[24] Cipriani, s. 21-22.

nesnesini oluşturması gerektiğinde bu konuların tanıma dâhil edilip edilmemesi meselesidir.[25] Sonuç olarak; dinin mahiyetinden vazgeçme ve dinin kaynağı meselesini gündeminden çıkarma, din sosyolojisini asıl kendi alanına motive etmiş, böylelikle büyük baskı sona ermiştir.

Yapılan her tanım, hem aşkın boyutuyla hem de birey ve toplum üzerindeki birçok işlevi ile dine yeni sınırlar getirecektir. Onun için sosyal bilimcinin yapması gereken, dinin insanüstü yönü ile toplumsal boyutunu araştırmasında göz önünde bulundurması olmalıdır.

1.1.2. Dindarlık Olgusuna Sosyolojik Yaklaşımlar

Dindarlık (religiosity); bireyin günlük yaşamında dinin yerini ifade eden, kişinin dine inanma ve bağlanma derecesini gösteren bir kavram olarak tarif edilir. Her dinî yaşantı farklı etkenlere bağlı olarak birbirine göre farklılık gösterir. Mesela, ritüellere devam etme, dinî kitapları okuma, ibadethane için bağış yapma, dinî inançlara ve ahlâkî ilkelere bağlı olma, yoksula yardım etme, yetimin başını okşama birer dindarlık göstergesi kabul edilir. Çok yönlü olan bu kavramın daha da aydınlatıcı olması için 'nasıl dindar', 'ne yönden dindar' şeklinde bir perspektif geliştirmek gerekir.[26]

Kutsalın tecrübesi olarak tarif edilen dinî tecrübe, çeşitli biçimlerde objektifleşerek türlü ifade tarzlarına bürünmektedir. Günlük hayatta ortaya çıkıp varlığını sürdüren bir dinî tecrübede yapısal olarak yer alan 'kutsal, inanç, ibadet, cemaat, rahip, kurban, ayin, mit, mistisizm, vb. tüm unsurlar diyalektik olarak kendi zıtlarının varlığını da içinde bulundurur. O halde dinî tecrübe beşerî ve dünyevî ortamda, dinamik bir diyalektik karaktere sahip bulunuyor. Dinî yaşayışların, bu unsurların ve kategorilerin varlık, çeşitlilik ve dinamizmine göre tipolojik analizi, araştırmacıyı gayet ilginç sonuçlara götürüyor. Dinî tecrübenin toplumsal ve sosyolojik perspektifte, temel anlatım formları üzerinde durmak, sistematik din sosyolojisi incelemeleri bakımından büyük önem taşımaktadır.[27]

Dindarlığın boyutları ya da dinî hayatın tezahürleri konusunda başta Batı'da olmak üzere, 1940'lı yıllardan bu tarafa dinlerin kendilerine özgü yapılarının da dikkate alındığı değişik tasnifler yapılmıştır. Özellikle deneysel çalışmalara dayalı din

---

[25] Furseth and Repstad, s. 54.
[26] Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü,* s. 63.
[27] Günay, *Din Sosyolojisi,* s. 213-214.

araştırmaları için geliştirilen dindarlık ölçeklerinde, dinî yaşantıların hangi göstergeler üzerinden gözlemlenebileceği sorunu belirleyici olmuş ve her dinin özgün yapısına dikkat edilerek, genelleşme imkânı içeren boyutlar kullanılmıştır.[28] Özellikle deneye dayalı araştırmalar çerçevesinde, dindarlığın araştırılmasında hangi göstergelerin kullanılacağı tartışılırken, 'Kilise Sosyolojisi' ile ilgili çalışmalarda dindarlık uzun yıllar tek boyutlu bir gösterge ile tespite çalışılmıştır. 1960'lı yıllara doğru din sosyologlarının bazıları dindarlığı tek boyutlu ele almanın yeterli olmadığını ileri sürmeye başlamışlardır. G. Lenski ve Ch. Y. Glock gibi sosyologların, dindarlığın boyutlarını esaslı olarak ortaya koyma ve pratik olarak ampirik araştırmalarda kullanma gayretleri bu şekilde başlar.[29]

Dinî tecrübenin ifade şekilleri ile ilgili olarak sosyologların farklı tasnifleri olmuştur. Son dönemin en önemli din sosyologlarından birisi olan Ünver Günay, şiddetinin azlık-çokluğu ile dinî yaşayışı biçim açısından ele alarak bir tasnif yapmıştır. Şiddetinin azlık-çokluğuna göre dinî yaşayış tiplerini 5'e ayırmıştır.[30]

1. "Ateşli Dindarlar": Dinin emirlerine sıkı sıkıya bağlı olup, dinî gereklere dünyevî hayatlarını kapsayacak derecede sarılmış bulunanlar. Üç alt-tipe ayrılır.
    - Sofular: Dinî gereklerin yaşantılarında gelenek, alışkanlık haline geldiği dinî bütün kişilerin oluşturduğu kategoridir.
    - Softa Dindarlar: Dine yobazcasına bir taassupla bağlı olanların oluşturduğu kategoridir.
    - Grupçu Dindarlar: Dinden kaynaklanan ve sırf dinî gruplar olarak belirlenen gruplara rağbet edenlerin oluşturduğu kategoridir.
2. "Alaca Dindarlar": Dinî inanç ve gereçlere saygılı ve samimi olarak bağlı olmasına rağmen dinî pratiklere bağlılık noktasında düzensizliğin hâkim olduğu kişilerin oluşturduğu kategoridir.
3. "Mevsimine Göre Dindar Olanlar": Dinî inanç ve gereçlere az çok saygılı olmakla birlikte, dinî pratiklere yalnızca kolektif dindarlığın doruk noktasına eriştiği anlarda ilgi gösterenlerin oluşturduğu kategoridir.

---

[28] Celaleddin Çelik, "Değişkenler ve Boyutlar Bağlamında Türk Toplumunda Dinî Hayatın İncelenmesi", *Bilimname Dergisi*, İBAV, Sayı 1, 2003, s. 153.
[29] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat,* s. 49-51.
[30] Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*, Emek Matbaacılık, İstanbul 1999, s. 259-260.

4. "Opportunist Dindarlar": Dinî inançlara az çok saygılı olmakla birlikte, dinî pratiklerin günlük hayatlarında çok daha az yer tuttuğu kişilerin oluşturduğu kategoridir.
5. "Dine Karşı İlgisizler": Temel dinî inançlara saygılı olmakla birlikte pratikte dinin yaşantılarında neredeyse hiç yer tutmadığı kişilerin oluşturduğu kategoridir.[31]

Ayrıca Günay, biçim bakımından da dörtlü bir tipoloji yapmıştır. Birinci tip, toplumun önemli bir çoğunluğu olan orta ve alt tabakalarla kırsal kesimde hâkim olan "geleneksel halk dindarlığı" olarak karakterize edilmiştir. İkinci tip, İslamî dinî yaşayışa yabancı unsurlara yer vermeyen, belli bir dinî kültür ve öğrenime sahip bulunan dinî elit zümre arasında geçerli olan "seçkinlerin dindarlığı" olarak karakterize edilmiştir. Üçüncü tip, dinin Tanrı ile kul arasında kutsal bir bağ olduğu anlayışından hareketle din işleriyle dünya işlerini birbirinden ayıran "laik dindarlık" olarak belirlenmektedir. Son tip ise, geleneksel dindarlık tipi ile laik tip arasında geçiş teşkil eden "tranzisyonel dindarlık" tipidir.[32]

Alman Din Sosyologu Joachim Wach'ın tasnifi üçlüdür.

1. Dinî tecrübenin teorik anlatımı: İnançlar (doktrin);
2. Dinî tecrübenin pratik ifadesi: İbadetler (kült);
3. Dinî tecrübenin sosyolojik anlatımı: Dinî Cemaat.[33]

M. Taplamacıoğlu, dinî yaşayışın şiddet ve yoğunluğunu kriter olarak aldığı araştırmasında dindarlık tipolojisini; gayr-i amil, idare-i maslahatçı, dini bütün, sofu, softa veya yobaz şeklinde yapmaktadır.[34]

Araştırmaların birçoğu dindarlığın sadece bir boyutuna odaklanmış ve dinin diğer tezahürlerini görmezlikten gelmiştir. Özellikle dindarlığın pratik tezahürlerine dönük çalışmalar yapılmıştır. İnsanların kiliseye gitme sıklığı dindarlığın en önemli göstergesi sayılmıştır. Oysaki dindarlığın tezahürlerinin çeşitli boyutları vardır. Ayrıca bu boyutlar arasında çok sıkı bir ilişki vardır.

---

[31] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat,* s. 260-262.
[32] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat,* s. 263-264.
[33] Akyüz ve Çapcıoğlu, *Ana Başlıkları İle Din Sosyolojisi,* s. 53-57.
[34] Mehmet Taplamacıoğlu, "Yaşlar Göre Dinî Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine bir Anket", *AÜİF Dergisi,* C. 10, Ankara 1962, s. 145'den Aktaran; Mehmet Emin Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat,* s. 49.

Dünya dinlerinin tezahür tarzlarında farklılıkların olduğu açıktır. Farklı dinler müntesiplerinden farklı şeyler bekler. Örneğin; İslam dininde Hıristiyanlıkta bulunmayan hac ibadeti vardır. Katolik ve Protestanlardan düzenli olarak 'kominyon' ve 'kuddas' ayinine katılmaları beklenir. Fakat özellikle İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilik olmak üzere bütün dinlerde dindarlığın kendini gösterdiği genel boyutlar açısından bir müştereklik vardır.[35]

Glock, dindarlığı çok boyutlu olarak sistemli bir biçimde ele alan ilk sosyologdur. Glock'a göre, dünya dinleri tarafından kabul edilebilecek, dindarlığın çeşitli tezahürlerinden sayılan beş kategori vardır.[36]

1.1.2.1. İnanç (Belief) Boyutu

Her din belli inanç esaslarından oluşur. Dinler müntesiplerinden belli inanç ilkelerine inanmalarını bekler. Her din farklı inanç esaslarından oluşur. Hatta aynı din içinde bile farklı inançlara sahip gruplar yer alabilir. İnanç esaslarına dönük farklılıklar, dinin pratiklerine yönelik ilkelere göre daha az ayrışma gösterir. İnsanların hayata bakışlarının, dünya görüşlerinin temelinde, inandıkları dinin inanç esasları yatar. Bu esaslar dine inananların bir arada, dayanışma içinde olmasını sağlar.

İlkel ve politeist dinlerde mitolojik inanç ve gelenekler yaygındır. Monoteist ve yüksek dinlerde "iman esasları" mitolojik inanç ve geleneklerin yerini alır. İslam'da genel olarak iman esasları "Amentü"de toplanmıştır. Bunlar: Allah'a, Meleklere, Kitaplara, Peygamberlere, Ahiret Gününe ve Kadere inanç olmak üzere altı tanedir.[37]

1.1.2.2. İbadet (Practice) Boyutu

Hiçbir din sadece inanç ilkelerinden oluşmaz. İnancın gereği olarak birtakım davranışların tezahür etmesi gerekir. Başka bir ifade ile teorik anlatımda yer alan inanç ilkeleri uygulanarak gerçekleşir. Ayinler, törenler, zikirler, kıratlar, dualar, oruçlar, perhizler ve benzeri ibadetler bu boyut içinde yer alır. Dinin canlı kalabilmesi için ibadetlere ihtiyaç vardır. Pratikler olmadan dinin varlığını koruması olanaksızdır. Dinin teorik boyutu bireyin tamamen içsel yönüyle ilgilidir. Toplumda dinî inançlar çatışmaya da sebep olabilir. Fakat ritüeller insanlarda ortak inançlar nedeniyle yakınlaşma

---

[35] Charles Y. Glock, "*Dindarlığın Boyutları Üzerine*"(Çev. M. Emin Köktaş), (Der. Yasin Aktay, Mehmet Emin Köktaş), *Din Sosyolojisi,* Vadi Yayınları, Ankara 2007, s. 251.
[36] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat*, s. 53.
[37] Günay, *Din Sosyolojisi,* s. 219.

meydana getirir. Grubun birlik ve dayanışma içinde olmasını sağlar. Ayrıca ibadetler, inançları canlı tutar. Dolayısıyla, ibadet ile inanç arasında çok sıkı bir ilişki vardır.

Dinin ibadet boyutunun mu yoksa inanç boyutunun mu önce geldiği hep tartışma konusu olmuştur. İlkel dinlerde daha çok pratiğe önem verilmiştir. Hıristiyanlığın Katolik mezhebinde ibadete inançtan daha fazla değer verilmektedir. Protestanlıkta inanç ön plana çıkmıştır. İslam'da da amel-iman ilişkisi birtakım görüş ayrılıkları ortaya çıkarmıştır. Mutezile mezhebi, amel olmazsa iman da olmaz görüşünü dile getirmiştir. Mürcie Mezhebi, imana daha fazla önem vermektedir. Hariciler amelin imandan bir cüz olduğunu öne sürmektedirler. Ehl-i Sünnet, inanç konusunda daha hoş görülü tutum takınıp, amel ile imanı ayırt etmemektedir.[38]

1.1.2.3. Tecrübe (Experience) Boyutu

Aşkın olanla ilgili kişilerin ve toplumların tecrübe ettikleri tüm duygular, idrakler bu boyutla ilgilidir. Bütün dinler, dindar insanın aşkın varlıkla doğrudan ilişkide bulunduğunu veya dinî bir duyguyu tecrübe ettiğini kabul eder. Bu duygu 'korku' ve 'vecd' halinde, huşu ve mutluluk duygusunda ruhsal huzur bulmada ortaya çıkabilir. Hangi dinî duygunun dindarlığın tezahürü olarak görüldüğü hususunda ayrışmalar olabilir. Her din, bireysel dindarlığın işareti olarak sübjektif dinî tecrübeye değer verir.[39]

1.1.2.4. Bilgi (Knowledge) Boyutu

Bütün dinler müntesiplerinden inançları hakkında bilgi sahibi olmasını, kutsal metinleri bilmesini ve onlara güvenmesini bekler. Dinler bilgiye değişik boyutlarda önem verirler. Konfüçyanizm daha çok klasik bilgiye önem verirken Yahudilik, Yahudi tarihini ve şeriatını bilmeye daha fazla önem verir. Hıristiyanlıkta kutsal metinle ilişkiye çok üstün değer verilir. Hangi dine göre o dinin taraftarının neyi bileceği konusu son derece farklılık gösterir. Dinî bağlılığın tezahürü olarak ne tür bir bilginin kullanılacağını belirlemek oldukça zordur.[40] Kapsamlı dinî bilgi sahibi olan kişinin dinin inanç ve ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olması zayıf bir ihtimaldir. İnanç bilginin zorunlu sonucu değildir. Sınırlı dinî bilgiye sahip kişinin de kuvvetli bir dindar olması sadece ihtimal dâhilindedir.

---

[38] Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 220.
[39] Glock, s. 252.
[40] Glock, s. 253-266.

1.1.2.5. Etkiler (Consequences) Boyutu

Bu boyut diğerlerine göre farklılık gösterir. Diğer dört kategori İnsan-Tanrı ilişkisiyle ilgilidir. Fakat etkileme boyutu İnsan-Tanrı ilişkisinden çok insan-insan münasebetlerinde ortaya çıkar. Bu kategori ile birey olarak insanın, dinî inanç, pratik, tecrübe ve bilgisinin bütün dünyevî neticeleri toplanmıştır. İnsanların yaşam alanında nasıl bir zihniyete sahip olması gerektiğini belirleyen dinî kurallar burada ortaya çıkar.[41]

1.1.3. Bir Dindarlık Tipolojisi Olarak Kasaba Dindarlığı Olgusu

Kır ile şehir toplumsal yapılarını sosyolojik olarak aynı nitelikler ile betimlemek olanaksızdır. Genelde araştırmacılar dikotomik tipleştirmelerle sosyal yapı ve şehirleşme oluşumlarını açıklamaya çalışmışlardır. İki zıt yönde bulunan toplum tipolojilerinin kendine has toplumsal yapı unsurları, sosyal davranış ve tutumları vardır.

Kır ve şehir, birbirlerine göreli olarak tanımlanmışlardır. Ayrıca biri diğerini tamamlayıcı, karşıt fonksiyonlara sahiptir. Kır, ekonomik ve doğal fonksiyonları bakımından kentten ayrışır. Kırsal yapı, doğa ile mücadele içindedir. Kentin ise doğa ile ilişkileri giderek azalmaktadır. Ekonomik olarak kır, tarımla uğraşırken; şehirde tarım dışı faaliyetler egemendir. Nüfusun büyüklüğü ve yoğunluğu gibi farklılaşmaların yanında, çevreyle ilgili ayrışmalar da vardır. Toplumsal bir olgu olarak kır, varlığını devam ettirebilmek için kendine özgü bir örgütlenmeye ihtiyaç duyar; bu amaçla kendi toplumsal kurum ve kurallarını yaratır.[42]

Robert Redfield'in "folk" ve "şehir" toplumları (folk society-urban society) dikotomisi, sosyal ilişki örüntülerini ve değişmeyi oldukça iyi açıklar. Folk toplumları; kendi içine kapanmış, küçük, kendi kendine yeten, izole, okur-yazar olmayan, birincil ilişkilerin hâkim olduğu, yoğun bir grup dayanışmasının olduğu homojen toplumlardır. "Köy" ve "şehir" toplumu terimleri (rural communities-urban communities), daha çok meslekler, nüfus hacmi ve yoğunluğu gibi nicelik ve nitelik farkları gösteren belirli somut, ampirik değişkenleri inceleyen araştırmacılar tarafından kullanılmıştır.[43] "Gelenekçi" ve "modern" toplum tipolojileri yukarıda bahsedilen dikotomik unsurlara göre son zamanlarda daha fazla kullanılmaya başlanmıştır.

---

[41] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat,* s. 54.
[42] Barlas Tolan, *Sosyoloji,* Gazi Kitabevi, Ankara 2005, s. 169-170.
[43] Mübeccel B. Kıray, *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası,* Bağlam Yayınları, İstanbul 2000, s. 13-14.

G. Sjoberg ve G. M. Foster'in "feodal şehir" ve "modern şehir" dikotomisi köy-şehir toplumsal yapısını açıklayabilmek için kullanılmıştır.[44] Köy, kasaba ya da şehir toplumsal yapıları müstakil bir sosyal ilişkiler örüntüsü olarak araştırılmazlar, aksine içinde bulunduğu bütünün bir parçası olarak inceleme yapılır. Başka bir ifadeyle, temel yapısal özellikler olarak ayrışma gösteren toplumsal yapılarda, köy ve şehir yapıları da farklı özellikler gösterir.

Feodal toplumlarda şehirler; el sanatlarının, zanaatkârların toplandığı, pazarların kurulduğu, eşyaların genelde insan gücüyle imal edildiği yerdir. Ayrıca şehirler, dinsel kurumların, eğitimsel ve siyasal faaliyetlerin merkezidir. Feodal şehirlerin sokakları ve caddeleri insanların ve yük taşımak için kullanılan hayvanların geçişine uygundur. Binalarda düzensizlik hâkimdir. Keskin bir sosyal ayrım vardır. Arazi kullanma şekillerinde bir ihtisaslaşma yoktur. Konutlar aynı zamanda iş yeri, ibadethaneler aynı zamanda okul hatta alışveriş merkezi fonksiyonunu görür. Zanaatkârlar kendi ürününü kendisi satar.[45]

Bazı toplumlar, ziraat ve bahçecilik yaparak çiftçilikle uğraşırlar. Diğer bazıları koyun, keçi, sığır gibi hayvanlara bakma işini sahiplenmişlerdir. Çiftçilik ve hayvancılık işiyle uğraşan bu toplumları, zaruret kırda yaşamaya sevk etmektedir. Zira kırda araziler geniştir. Şehirlilerin kaldıkları alanlara sığmayan mezralar, sabanlar, meralar oraya sığmaktadır. Onun için bu toplumların bedevî bir hayat yaşamaları zarurî olmuştur. Bu durumda, bunların bir araya gelip toplumsal bir hayat yaşamaları mümkün değildir. Kırda yaşayan insanların gıda, barınak vb. durumları ancak yaşamlarına yetecek miktardaydı. Sonra bu toplumların halleri genişleyip, ihtiyacın üstünde bir zenginlik ve refaha kavuştukları zaman, bu durum onları bir yere oturup rahat etmeye sevk etti. Artık zaruri olandan fazlası vardı. Gıdaların ve yiyeceklerin her çeşidini çoğalttılar. Yerleşik olmaları sebebiyle daha geniş evler, binalar yaptılar, kasabalar ve şehirler inşa ettiler.[46]

Köy, kasaba ve kentler birbirlerine karşıt unsurlar değildirler. Köy toplumsal yapısı bazı kentsel nitelikleri de bünyesinde barındırır. Yine şehirler de bazen köy veya kır yaşam özelliklerini taşır. Önemli olan ne kadar köy ya da ne kadar kent niteliği taşındığıdır. Dolayısıyla köy, kasaba ve şehir yapıları arasında oldukça sıkı bir ilişki vardır.

---

[44] Kıray, s. 14-15.
[45] Kıray, s. 15.
[46] İbn Haldun, *Mukaddime* (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, Cilt I, İstanbul 2005, s. 323-324.

İdarî olarak, belirli sınırlara ve belirli yönetim şekline sahip yerleşim birimlerine kent, bu tarif dışında kalan yerlere köy adı verilmektedir. Bu durumdan belediye sınırları içinde yaşayan nüfusa kentli denildiği anlaşılmaktadır. Türkiye'de il ve ilçe merkezleri kent olarak kabul edilmektedir.[47] 18 Mart 1924 tarihli 442 sayılı köy kanununa göre 2000'e kadar olan köy; 2000-20.000 arası kasaba ve 20.000'den fazla olan topluluklar da şehir olarak tanımlanmaktadır.[48] Köy, kasaba gibi küçük toplulukların daha büyük yerleşkelerden ayrı nitelikleri vardır. Kır toplumsal yapısının egemen olduğu gruplarda halk doğrudan doğruya tarımla uğraşır. Bu tür yapıların kendine has, kapalı denebilecek ilişkileri vardır.

Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkeler arasında en önemli farklardan birisi de şehirleşme oranlarıdır. Kır toplumsal yapıları, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha fazla orana sahiptir. Toplum geliştikçe köysel değerler kente, kentsel değerler de köye yayılır. Böylece yeni kuruluş tipleri ortaya çıkar. Kır toplumu bir istatistik yığını olmayıp bütünüyle tipolojik nitelikler taşır. Ayrıca bazı şehirler daha fazla köy veya kır özelliği taşıdığı gibi bazı köyler de şehirsel nitelikler taşıyabilir.[49]

Kasaba toplumu, geleneksel değerlerin baskın olduğu bir sosyal ilişkiler ağı üretmektedir. Kasabalar, değişime açık yönü olmakla birlikte güçlü bir muhafazakâr yapının olduğu yerlerdir. Geleneksel fonksiyonlarının bazılarını yitirmiş olmasına rağmen yine de geleneğin devamı açısından önemli görevler icra eder. Kasabadaki insanlar şehirdekilere göre daha çok tevekkül eden, fatalist bir dünya görüşüne sahiptir. Cemaat ve tarikat yapılanmalarına, kapalı toplum yapısına sahip yerleşkelerde daha az rastlanır. Dolayısıyla şehirlerde bu tip yapılanmalar çok kolay yayılma alanı bulur. Çünkü şehirler, açık toplum yapısının hâkim olduğu yerlerdir. Mütevekkil insanların halk inançlarına bağlılığı daha yüksek seviyededir. Oysaki şehirde daha çok akılcı davranışlar ön plandadır. Kasaba halkı bu anlamda şehir insanına göre daha çok dindardır. Din adamlarının konumu kasabada daha fonksiyoneldir ve statüsü şehre göre daha yüksektir. Camiler ramazan ayı dışında çok da kalabalık değildir. Ayrıca kandillere ve mevlit gibi dinî merasimlere halkın ilgisi oldukça yüksektir. "Bayanların

[47] Hakkı Karaşahin, *Bir Batı Anadolu Kasabasında Dinî Hayat –Gördes Örneği-,* Birleşik Yayınları, Ankara 2007, s. 36.
[48] Orhan Türkdoğan, *Türkiye'de Köy Sosyolojisi,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 89.
[49] Türdoğan, s. 93.

yeri evidir" anlayışından hareketle bayanlar camide yapılan ibadetlere pek de katılmazlar.

Kasabalarda otoriter yapı oldukça etkindir. "Mahalle baskısı" kavramı şehre göre kasaba toplumsal yapısında daha etkindir. Özgürlük alanı kısıtlı olduğu için ibadetlerini yapmayan, dinin inanç ve ilkelerine tam olarak bağlanmayan kişilere toplum baskı uygular. Ancak son zamanlarda, kasabaların daha çok şehirsel nitelikler göstermesi ve daha açık ve özgür toplum haline gelmesi bu baskıyı minimize etmiştir. Ayrıca bu tip kapalı ya da yarı açık yapılarda dindarlığın en önemli göstergesi namaza devamlılıktır.

Dindarlık algıları kasabalarda kadınların giyimini etkilemiştir. Başı örtülü kadınların oranı şehirlere göre kasabalarda daha fazladır. Yaşın ilerlemesine paralel olarak, başı kapalı kadın sayısı da artmaktadır. Kadınların yüzlerini örtme geleneği kaybolmuştur. Son zamanlarda dinin kadınlara etki boyutu farklı bir şekle bürünmüştür. Başı örtülü olduğu halde kısa kollu, mini etekli bayanların sayısı giderek artmaktadır. Başı açık birçok bayanın başı örtülüler kadar dinin emir ve yasaklarını yerine getirmede hassas davrandığı gözlemlenmektedir. Başka bir ifadeyle, başörtüsü kutsal olan ile profan olanı ayrıştırmada eskisi kadar etkin görünmemektedir. Ayrıca başörtüsü ile ahlâk ve dindarlığı birleştiren anlayışlar kaybolmaya başlamıştır.

Sorgulayan, akılcı din algısına sahip şehirlere oranla, geleneksel yönü daha ağır olan kasabalarda, halk inanışı olarak nitelendirilen; muska yazdırmak, adak adamak, mevlit okutmak, Yasin okutmak, türbe ziyareti yapmak, çaput bağlamak, kurşun döktürmek gibi biçimler daha fazla görülür. Birçok hastalığın şifası, o çevrede hoca denen nefesi kuvvetli kişilerin okuduğu dualarda aranır. Nazar değmesi ve şeytan çarpması gibi rasyonel olmayan bazı inanışların tedavisi muska yazılarak bu hocalar tarafından yapılır. Yeni doğan çocukları nazardan korumak için muska ve nazar boncuğu kullanmak önemli inanışlardandır.

Az değişmiş, henüz dışa tam anlamıyla açılamamış, değişime direnç gösteren kasaba toplumsal yapılarında iki terim çok önemlidir. Birincisi, insan hayatının doğaüstü bir güç tarafından değiştirilmesi mümkün olmayacak şekilde düzenlendiğini ve kişinin hayatındaki bütün sebeplerin O'nun takdirine bağlı olduğunu anlatan kadercilik (fatalism) inancıdır. Diğeri de şans, "kader, kısmet", nasip ve tevekkül gibi akılcı olmayan inançlardır.

1.1.4. Değişim Sürecinde Kasaba Dindarlığı

Yaşanılan hızlı şehirleşme ve modernleşme süreçleri kasaba toplumsal yapılarını derinden etkilemeye devam etmektedirler. Bir yandan değişime ayak uydurmaya çalışan, diğer yandan geleneksel yapısını muhafaza gayreti içinde olan kasabalar bir geçiş süreci yaşamaktadırlar. Karmaşıklaşan ve nitelik değiştiren davranış örüntüleriyle kasabaların bazı yapısal eksiklikleri olmasına rağmen bu süreci sorunsuz atlatabileceği anlaşılmaktadır. Doğru dönüşüm, kasabaları modern şehir yapılarına sürüklerken aynı zamanda değişik dinî anlayış ve yapılanmaların ortaya çıkmasına ve kendisine geniş yayılma alanı bulmasına yol açmaktadır.

Modernleşme ve paralelinde şehirleşme olgusunun beraberinde getirdiği yeni ilişki örüntüleri, geleneksel yerleşik düzenin unsurları ile etkileşime girmektedir. Tüm bu etkileşime rağmen kasabalar, geleneksel dindarlığın farklı biçimleri altında hızlı değişim sürecine uyum sağlamaya çalışmakla birlikte daha fazla olarak geleneksel niteliğini koruma ve sürdürme gayreti içinde gözükmektedirler.

Köy toplumsal yapısına göre kasabalarda geleneksel yapı değişime uğrarken yeni dindarlık formları ve uygulamaları ortaya çıkmaktadır. Özellikle din, toplumsal alandan yavaşça bireysel alana kaymaktadır. Dolayısıyla din, bireyin Tanrı ile kurduğu özel ilişki halini almakta ve bireyselleşmektedir. Bu bireyselleşme süreci modern şehir yapısına ulaşmakla tamamlanmaktadır. Din topluma yüce mefkûreler, anlamlar yüklerken özelleşen din, bireylerin anlam dünyası ile sınırlı kalmakta ve bu işlevini yitirmektedir. Modern toplumun ilişkiler örgüsü, dini her ne kadar bireysel alana hapsetmeye çalışsa da anlaşılan dinin toplumun hayatından tamamen çekilmesi söz konusu olmayacaktır.

Kırsal yapıda mevcut olan derin tabiat-insan ilişkisi büyük ölçüde kırsal hayatın akışının dinsel bir ilişkilendirme ile anlamlandırılmasına yol açmaktadır. Gündelik yaşamın gidişatının tabiat şartları tarafından belirlenmesi, tabiat şartlarına çoğu kez yenilen insanların daha fazla kaderci (fatalism) eğilimler taşımasına neden olur.[50] Kasaba toplumsal yapısı, kaderci anlayıştan biraz daha uzaklaşmakta, modern şehir yapılarında ise fatalizm, rasyonel anlayış ve uygulamalara yenik düşmektedir.

[50] Celaleddin Çelik, *Şehirleşme ve Din,* Çizgi Kitabevi, Konya 2002, s. 89.

1950'den sonra Türkiye'de çevreden merkeze doğru yoğun göç dalgası başlamıştır. Şehir bu iç göçün önüne geçememiştir. Çünkü kırsal kesimin insanı, devletin olanaklarından daha fazla yararlanmak istemektedir. Sağlık hizmetlerine yakın olmak, kırsal alanda ulaşamadığına hemen kavuşmak istemektedir. Şehirler işsizler için yeni iş imkânları ortaya çıkarmıştır. Şehir iç göçü kendi bünyesinde hazmedememiştir. Gettolarda devasa gecekondular yükselmiştir. Bu durum beraberinde çarpık kentleşmeye sebep olmuştur. Bu gettolar da toplumun yapısını derinden etkileyen birçok sorun ortaya çıkarmıştır. Bu sorunların başında mevcut geleneksel yapıların çözülmesi gelmektedir. Geleneksel yapı çözülürken yerini hemen modernleşme süreci alamamıştır. Bu geçiş sürecinde birtakım ara formlar ve "tampon mekanizmalar" ortaya çıkmıştır.[51]

Kasabalardaki "Tampon mekanizma"lardan en önemlisi tarikat yapılanmalarıdır. Tarikatlar, kasaba toplumsal hayatı ile ilgili olarak, geleneksellikten modernliğe geçiş sürecinde ortaya çıkan "ara form"lardır. Tarikatların bu süreçte sadece dinî fonksiyonları yoktur. Bunun yanında başka işlevleri de vardır. Köyden kasabalara inen insanlar kendilerini bir yere ait görmek istemekte, kimlik bunalımı ile karşılaşmak istememektedirler. Geldikleri toplum yapısına uyum sağlama, iş bulma ve devlet daireleri ile olan ilişkilerde kendilerine yardımcı olmak için tarikat yapılaşması, sürece katılmaktadır. Kısaca bu yapılaşmalar sistem dışı kalan insanlar için korunaklı bir sığınak, güvenli bir liman görevi üstlenmektedirler.[52]

Hem iç dinamikler hem dış dinamikler, toplumun yapısının dipten başa değişimini sağlar. Bu değişim kasabalarda yeni bir temel toplum yapısına ulaşamaz. Fakat kasabalar önemli oranda değişimin gerçekleştiği toplumsal yapılardır. Buralarda değişik davranış örüntüleri köylülüğün bittiğinin en büyük göstergesidir. Artık nüfus yapısı değişmiştir. Kısmen ihtisaslaşma, uzmanlaşma başlamıştır. Artık geleneksel öküz ve sabanın yerini modern traktör almıştır. Geleneğin katı yapısı kasabada çözülmeye başlamıştır. Değişime karşı direnç daha da azalmıştır. Topraktan kaçış artık kaçınılmaz olmuştur. Kasabada köye göre yeni meslek ve iş düzeni ortaya çıkmıştır. Geleneksel geniş aile yapısı, yerini yavaşça çekirdek aileye bırakmaktadır. Homojen toplum yapısı heterojenleşmektedir. Köyde izole olan yapı kasabalarda daha açık hale gelmiştir. Kuvvetli grup dayanışması yerini bireyselleşmeye bırakmaktadır.

---

[51] Kıray, s. 20.
[52] Kıray, s. 20.

Kapalı toplum yapılarında keskin bir sosyal ayrım vardır. Bu durum, birbirinden ayrı etnik mahalleler ortaya çıkarmıştır. Araştırma yapılan yerleşim alanının kıyı kesiminde yerleşmiş olan "Romanlar" bu durumun en çarpıcı örneğidir. Dolayısıyla alt tabakalar ya da "istenmeyen unsurlar" şehrin dış mahallelerine itilmiştir. Yarı açık toplum yapıları olan kasabalarda sert sosyal ayrım biraz daha yumuşamıştır. "İstenmeyen unsurlar"ın topluma intibakı kısmen sağlanmıştır.

Arazi kullanma şekillerinde bir ihtisaslaşma yoktur. Konutlar aynı zamanda iş yeri, ibadethaneler aynı zamanda okul hatta alışveriş merkezi fonksiyonunu görür.[53] Araştırma alanında modern şehre geçiş aşaması kabul edilebilecek konut-iş yeri ayrımı yavaş olarak gerçekleşmektedir.

Zanaatkâr çoğu kez kendi ürününü kendisi satar. Kasabada köylerden gelen satıcılar, kendi yaptıkları peynirleri, yağları ya da yetiştirdikleri fasulye, domates, biber, elma, üzüm gibi sebze ve meyveleri satışa çıkarırlar. Yine de köylere göre kasabalarda uzmanlaşma ve örgütlenme vardır.

[53] Kıray, s. 15.

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANININ SOSYO- KÜLTÜREL YAPISI

2.1. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

2.1.1. Tarihî ve Coğrafî Yapı

Manisa'ya bağlı olan Köprübaşı 1950'li yıllarda kurulan bir ilçedir. Fakat üzerinde kurulduğu topraklar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Eski Borlu bu sürecin başlarında yer alır. Yani Köprübaşı tarihini incelerken asıl kaynak olan Borlu kazası çok önemli yer tutacaktır. Tarihsel bir bakış açısı geliştirirken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. O halde, ilçe tarihi iki dönem halinde incelenmelidir. Bu perspektiften konuyu anlamaya çalışırken, yarım asırlık bir tarih yerine, çok eskilere dayanan, kökleri derinlerde olan uzun bir dönemden bahsetmek yerinde olacaktır.

1965 yılında Köprübaşı-Salihli yolu üzerinde Sindel Köyü Çakallar Tepesi ile Çarıklar Köyü Çatalkuyusu mevkiinde 250.000 yıl öncesine ait olduğu sanılan ayak izleri bulunmuştur.[54] Bu gelişme ile birlikte Köprübaşı Kasabasına bağlı Karaelmacık Köyünde yer alan yıkıntılar ile Karahallı Mahallesinde Helenistik döneme ait ortaya çıkan kitabe bölgenin geçmişinin çok eskilere dayandığını göstermektedir. Karahallı Mahallesi'nde bulunan ve 1987 yılında Salihli Kültür Sitesine koyulan kitabeye göre, bu yörede İsa'dan önce 'Kodenai' isminde bir topluluk yaşamıştır. Bir araştırmacı, anıt kitabenin Danimarka'da Kopenhang Üniversitesi National Museum'da tercümesini sağlamıştır. Kitabe İonya'lıların takvimine göre 72 yılında dikilmiştir. Bu tarih M.Ö. 13 yılına tekabül etmektedir. Yine aynı yerleşim yerinde bir adak heykelinin kaide kısmı bulunmuştur. Bu iki kalıntıdan yörede Kodenai halkının en azından bir devletçik kurduğu anlaşılmaktadır.[55]

---

[54] İrfan Demiröz, Halil Taşlı, Nafi Çelik vd., *Köprübaşı*, Köprübaşı Kaymakamlığı Köy Kalkınma Birliği Yayınları 1, Yardımcı Ofset, Ankara 1998, s. 85.

[55] İbrahim Çiçek, *Borlu Tarihi*, Ay Yayınları, Salihli 1999, s. 22-23.

Bazı eski yerleşim yerlerini tespit etmek zor olmaktadır. Özellikle XVII yy. isyan hareketleri, Anadolu'yu olduğu gibi Manisa bölgesini de derinden etkilemiştir. Ayrıca eşkıyalık yapan asiler, birçok köyün terk edilmesine birçok köyün de yok olmasına yol açmışlardır. Bazılarının ise geçen zaman içinde isimleri değişmiştir. Eski Borlu bucağına bağlı Araplı Köyü'nün adı sonradan Alanyolu Köyü olarak değişmiştir. Çarıklar Köyü, Nebiler yine Çomar Köyü Yeşilköy olmuş ve üç köy de Köprübaşı Kasabasına bağlanmıştır. Döğüşviran Köyü'nün ismi de zamanla halk diline Döğüşören olarak yerleşmiştir.

Köprübaşı İlçesi civarında bulunan mağaralardaki insan yaşantısı izlerinden, ilçe çevresinin bakır ve tunç devirlerini yaşadığı anlaşılmaktadır. Bölgedeki Sıdas (Saittaia) harabeleri, Frig, Lidya ve Pers İmparatorluklarına ait medeniyetlerin varlığına işaret etmektedir.[56] Bazı tarihçilere göre Köprübaşı çevresinde Etiler de hüküm sürmüştür. Sonradan yöre Lidya, Pers, Bergama Krallığı ve Saruhan Beyliğinin egemenliğinde kalmıştır.[57]

Lidya hükümdarı Kroisos, ücretli askerlerden ordu kurmuştur. Lidya ordusu Anadolu'ya giren Pers hükümdarı Kurus'un askerlerine karşı koyamamış, yapılan ikinci savaş ile M.Ö. 546 yılında Lidya Persler tarafından hezimete uğratılmış ve Lidya bölgesi İran sınırlarına katılmıştır. M.Ö. 334 yılında Granikos Savaşından sonra Büyük İskender Pers hâkimiyetine son vermiştir. Anadolu'da on yıl kadar hüküm süren Büyük İskender M.Ö. 323 yılında ölmüş, ardından imparatorluk parçalanmıştır. İmparatorluktan birçok krallık doğmuştur. Bu krallıklardan birisi de Bergama (Pergamon) krallığıdır. Roma dönemi ve Roma'nın doğu-batı olarak ikiye ayrılması ile Bizans egemenliği altında kalmıştır.[58]

Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulduğu tarih, Dandanakan Savaşı'nın kazanıldığı 1040 yılıdır. Tuğrul Bey, devletin kurulmasıyla birlikte Horasan'a gelen Oğuzlar'ı Anadolu'ya sevk etmiştir. Böylelikle Anadolu'nun fethine zemin hazırlanmıştır. Oğuzlar'ın Anadolu'ya akınları, Çağrı Bey'in Anadolu seferleriyle (1016) başlamıştır. Anadolu'ya yapılan keşif seferlerinin artması üzerine 1048 yılında Bizans ordusu ile Pasinler Savaşı yapılmıştır. Bu savaş Bizans'ın Anadolu'daki otoritesini azaltmıştır. 26

[56] Armağan Ünlü ve Selim Hakkıoğlu, *Köprübaşı Belediyesi Tanıtım Rehberi*, Toksan Basım Yayım, İzmir 2010, s. 7.
[57] Demiröz, Taşlı, Çelik vd., s. 35.
[58] Niyazi Akşit, *A'dan Z'ye Tarih Ansiklopedisi*, Serhat Dağıtım Yayınevi, İstanbul 1984, s. 674.

Ağustos 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'da Türk Tarihi başlamıştır. Bizans'taki saltanat mücadeleleri ile devlet iyi idare edilememiş, bu durumdan faydalanan Selçuklular sınırlarını Ege Denizi ve Marmara'ya kadar genişletip devletin merkezini İznik'e taşımışlardır.[59]

Anadolu Selçuklu Hükümdarı Kıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünü (1246) takip eden dönemde, o zaman Gördes'e bağlı bir bucak olan Borlu Kazasından İzzeddin Rükneddin'in getirilip hükümdar ilan edilmesi,[60] yörenin Anadolu Selçuklu Devleti hâkimiyetinde olduğunun bir göstergesidir. XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Moğol istilasının etkisi ile sayısız Türkmen grupları Batı Anadolu'nun uç bölgelerine yerleşmişlerdir. Moğol zulmünden kaçan birçok Türkmen aşireti ve Harezm göçmenleri, Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alaadin Keykubat zamanında Anadolu'nun değişik yerlerine dirlik sahibi olarak yerleştirildiler. Saruhan'ın Harezm beylerinden geldiğini izah edecek birçok aşiret ismi mevcuttur. İbn-i Batuta Manisa'ya geldiğinde bir Türkmen aşiretine misafir olduğunu yazar. Ünlü seyyah Evliya Çelebi'de Gördes ve Demirci'yi anlatırken, buranın evlerinin çoğunun Türkistan evleri gibi olduğunu ifade eder. Gördes'in Kayacık Köyü'nde, 635 hicri tarihli minare ile 666 hicri tarihli mezar duvarına konmuş bir taş Saruhan Oğulları ve boylarının Gördes ve Demirci civarına yerleştiği kanaatini veriyor.[61] Müneccimbaşı'ya göre Saruhan emareti: Güzelhisar, Akhisar, Tarhanat, Marmara, Gördük, Gördes, Kayacık, Adala, Demirci, Nif (Kemalpaşa), Ilıca, Turgutlu, Foça ve Karacalar şehirlerinden oluşmaktadır.[62]

1313 Yılında Saruhan Bey, ordusu ile Ege Denizine kadar ilerleyerek Türklerin Leşkeriş (Laskaris) dedikleri Manisa'yı ve ele geçirmiştir. Saruhan Bey hükümet merkezini de buraya nakletmiştir.[63] Kosova Savaşı'ndan sonra Yıldırım Beyazıt, Germiyan, Aydın ve Saruhan beyliklerini ortadan kaldırmıştır.[64] Fakat Ankara Savaşı'nda Timur'un Osmanlı ordusunu mağlup etmesi sonucu Saruhan Beyliği toprakları geri verilmiştir. Çelebi Mehmet tarafından 1410 yılında Saruhan Beyliği kesin olarak Osmanlı'ya katılmıştır. Yöre 1920 Yılına kadar Osmanlı egemenliği altında kalmıştır.

---

[59] İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 1'den Aktaran; Karaşahin, s. 97.
[60] İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, s.121'den Aktaran; Karaşahin, s. 97.
[61] Mustafa Eravcı ve Mustafa Korkmaz, *Saruhanoğulları ve Osmanlı Klasik Döneminde Manisa'da yaşayan Kültürel İzleri*, Manisa Valiliği Yayını, Gülermet Matbaacılık, Manisa 1999, s. 5-14.
[62] Müneccimbaşı, *Sehâifü'l-Ahbâr*, Cilt III, İstanbul 1285, s. 33'den Aktaran; Eravcı ve Korkmaz, s. 19.
[63] İ. H. Uzunçarşılı, *Kitabeler*, s. 59'dan Aktaran; Eravcı ve Korkmaz, s. 16.
[64] H. Vehbi İmamoğlu, *Bir Dünya Devleti Osmanlı (1299-1922)*, Ceylan Ofset, Samsun 2008, s. 52.

Bugün Köprübaşı ve Borlu çevresindeki köylerin çoğu 1500-1750 yılları arasında iskân olunan Türkmen köyleridir. Afşar Köyü, Kınık Köyü, Çepni Cemaati (Bozburun, Döğüşören), Alanyolu (Araplı) Köyleri Oğuz Boylarına ait Köprübaşı çevresinde kurulan köylerdir. Aşiret adlarına göre ise Gökmusalı (Kozaklı Köyü'nün mahallesi) ve Kıranşeyh Köyü sayılabilir. Karaelmacık ve Çarıklı Köylerinin yerleşkesinin daha önce Bizans'ın yerleşim yeri olduğu buralarda bulunan ören yerlerinden anlaşılmaktadır. Miladi 1666 (H.1077) tarihinde tutulan Liva defterine göre Borlu Kazası'nın Köyleri (Sadece konumuz ile ilgili olanlar): Afşar, Arpacı, Gökmusalı, Kemhalı, Şeyh İlyas Köyü (Araplı/Alanyolu), Şıhlı (Kıranşeyh), Teberrük Köyü (Köprübaşı'nın Temrek Mahallesi)'dür. Miladi 1894 (H. 1312) salnameye göre Borlu Nahiyesi'nin kayıtlı köyleri (konumuz ile ilgili olanlar): İkizkuyu, Esat, Kıdırcık, Akçaalan ile birlikte Yardere, Afşar, Temrek, Cıcıklı, Arpacı, Çomar, Çarıklar, Hörüler, Döğüşviran, Sarkaç, Tomaşa, Araplı, Kozaklı, Karabük, Kavakyeri, Kürtler, Kasar, Kıranşeyh, Kınık, Mestanlı, Kurtlar, Kemhalı ve Gündoğdu Köyleridir.[65]

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde, ilk yıllarda ülkenin mamur hâle gelmesi için kalkınma hamleleri yapılmaya çalışılmıştır. Yollar, köprüler, barajlar yapılmakta, Türk Ülkesi adeta yeni baştan inşa edilmekteydi. Gediz Nehri üzerinde kurulan Demirköprü Barajı'nın su tutmaya başlaması ve suyun hızla doğu istikametine ilerleyerek Borlu Kazası topraklarını su altında bırakması sonucu, Borlu halkının bir kısmı 1958'den itibaren şu anki Köprübaşı İlçesi'nin kurulduğu yere yerleşmişlerdir.

Demirköprü Barajı'nın su tutmaya başlamasıyla, Armutdere, Borlu, Çarıklar, Eceköy, Hacıyahyalı, Hanaylı, İbişderesi, Karamehmet Damları, Oraklar, Potuklu, Sacayak, Sindel, Temrek, Tepeköy, Topalmusalı, Kelli Köylerinin ev ve arazileri su altında kalmıştır.[66]

Esas yerleşim ise 1959 yılında olmuştur. O yıllarda şu anki demir köprünün yerinde, iki gözlü beton bir köprü olduğu ve ilçenin adının buradan geldiği bilinmektedir. 1967 yılında belediyelik olan Köprübaşı, 20 Mayıs 1990 tarih ve 20523 sayılı resmî gazetede yayımlanan 3644 sayılı 130 ilçe kurulması hakkındaki kanun ile 25 Ağustos 1991 tarihinden itibaren fiilen ilçe olmuştur.

[65] Çiçek, s. 89-111.
[66] Çiçek, s. 93.

Köprübaşı İlçesi Manisa İlinin kuzeydoğusunda, Salihli- Demirci karayolu üzerinde yer alır. İl merkezine uzaklığı 120 km, Salihli İlçesine 50 km'dir. İlçenin yüzölçümü 25.200 ha. olup, Köprübaşı İlçesinin merkezi 14 paftadan müteşekkil 225 hektarlık imar planı mevcuttur. İlçenin mücavir alanı 900 hektar olup, bunun 150 hektarı yerleşim alanıdır. İlçenin rakımı 250 metredir.

Ege Bölgesi'nde, Manisa iline bağlı bir ilçe olan Köprübaşı, kuzeyinde Gördes, batısında Gölmarmara, güneybatısında Salihli, güneyinde Kula ve Alaşehir, doğusunda da Selendi İlçesi ile çevrilidir. İlçe topraklarını Dibek ve Çomak Dağlarının güney uzantıları, doğusunda Topraktepe, batısını da Tülüce ve Kayran Dağları engebelendirir. Kayran Dağlarının eteklerinde kurulan ilçenin büyük bir bölümü Demirköprü Barajı'nın içerisindedir. Gediz ve Demirci Çayı Vadisi ilçenin belli başlı düzlükleridir.

İlçenin yüzölçümü 300 kilometre karedir. Köyler ile birlikte toplam ilçe nüfusu 2010 yılı istatistiklerine göre 9.871'dir.[67] İlçede Akdeniz iklimi hüküm sürmekte olup, Akdeniz iklimi ile kısmen karasal iklimin de etkisi görülmektedir. Bu nedenle yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçer. Hava sıcaklığı -1 ile +35 derece arasında değişir. Köprübaşı İlçesi, Gediz çöküntü havzası üzerinde yer alır. Baraj sahası içinde kalan ve halk tarafından ova olarak bilinen Gediz ve Demirci Çayı Vadisi, en düz ve en verimli arazidir.

İlçe tipik Akdeniz iklimi özelliklerini taşır. En çok görülen ağaç türü palamut ağacı da denilen meşe cinsidir.[68] İlçede toplam 20.455 dekar orman alanı mevcuttur. Topraktepe ve Armutdere'de piknik ve mesire yerleri vardır.

2.1.2. Demografik Yapı

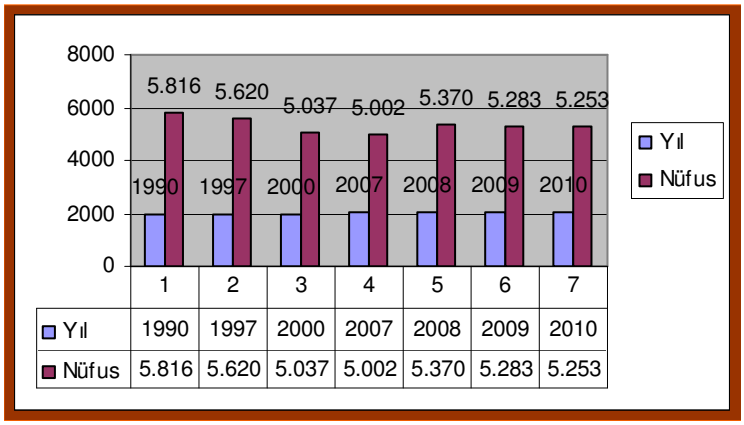
Köprübaşı İlçesi, ilçe merkezi ve 27 köyüyle birlikte 2010 yılı genel nüfus durumuna göre toplam 9.871 nüfusa sahiptir. İlçe merkezinde 5.253 kişi yaşamaktadır. Nüfusun geri kalan 4.618'i köylerde ikamet etmektedir. Kasabada yaşayan nüfusun 2.563'ü erkek, 2.690'ı kadındır. Köylerde yaşayanların ise 2.282'si erkek, 2.336'sı kadındır. Toplam nüfusun ise 4.845'i erkek 5.026'sı kadındır.

[67] http://www.tuik.gov.tr / 15/02/2011
[68] http:// www.manisakoprubasi.gov.tr/ myo.htm 13/07/2010

Tablo 2. 1: Köprübaşı İlçesi'nin
1990-2010 Nüfus Sayımı Sonuçları[69]

Yıl	Nüfus
1990	5.816
1997	5.620
2000	5.037
2007	5.002
2008	5.370
2009	5.283
2010	5.253

Grafik 2. 1: Köprübaşı İlçesi'nin 1990-2010 Yılları Arası Nüfus Dağılımı

İlçeden başta Manisa ve İzmir illeri olmak üzere başka yerlere yoğun iş göçü yaşanmaktadır. Manisa ve İzmir gibi sanayi kentlerinde iş alanı çok daha geniştir. Son yıllarda Antalya gibi güney kentlerine de gidişler başlamıştır.

Özellikle çilek başta olmak üzere zeytin gibi ilçede gelişen üretim alanlarından dolayı göç kısmen durmuştur. Hatta bu sebeple geri dönüşler başlamıştır. Bu durum, yukarıda bulunan grafikten de anlaşılmaktadır. 1990 ile 1997 yıllarının ilçe nüfusu karşılaştırıldığında 1990 yılına göre nüfus 1997 yılında % 3.37 azalmıştır. Bu azalma 2000 yılında daha büyük boyuttadır. İlçede 2000 yılında nüfus 1990'a göre % 13.39, 1997'ye göre % 10.37 azalma göstermiştir. Köprübaşı'nda, özellikle çilek üretiminin önem kazanması ve beraberinde ortaya çıkan iş gücü açığı bu göçü, 2007 yılına

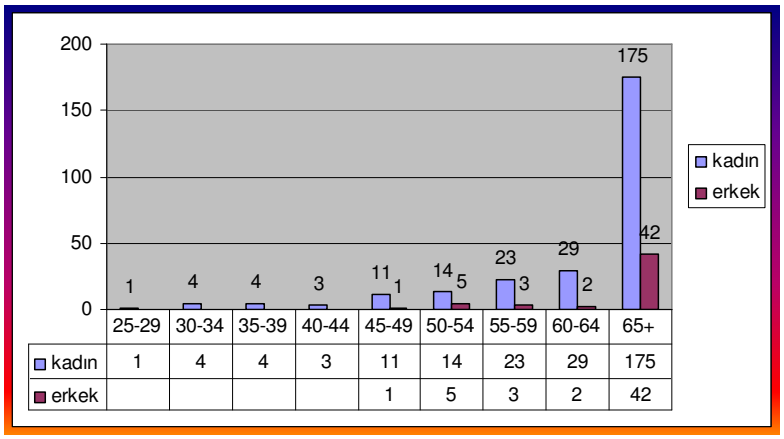
[69] http:// www.tuik.gov.tr / 15/02/2011

gelindiğinde büyük ölçüde durdurmuştur. 2007 yılında nüfus 2000 yılına göre % 0.69 gerilemiştir. Bu rakam nüfusta bir azalma ifade etse de geçmiş yıllara göre çok düşük bir seviyeyi gösterir. İlçe nüfusu 2008 yılına gelindiğinde 2007'ye oranla % 7.35 artmıştır. 2008 yılında nüfusun artmasının sebebi göç edenlerin geriye dönüşünün başlamasıdır. 2009 yılında bir önceki yıla göre yine düşme görülmüştür. 2009 yılında ilçe nüfusu 2008'e göre % 1.62 azalmıştır. 2010 yılında da bu azalma devam etmiş bir önceki yıla oranla ilçe nüfusu % 0.56 düşüş göstermiştir. Yine 1990 yılı ile 2010 yılı arasındaki 20 yıllık dilimde Köprübaşı nüfusu % 9.68 azalmıştır. Tabloya bakıldığında, ilçe nüfusunda 2000 yılında yaşanılan sert düşüşün ardından sonraki yıllarda ya artış görülmüş ya da düşüş az bir oranda gerçekleşmiştir.

Tablo 2. 2: İlçe Merkezinde 2009 Yılında Eşi Ölen Kişi Sayısı[70]

Kadın	**264**
Erkek	53
Toplam	**317**

Grafik 2. 2: İlçe Merkezinde 2009 Yılında Eşi Ölen Kişilerin Yaş Aralığı

Tablo 2. 2'de 2009 yılında ilçe merkezinde eşi vefat eden kişi sayısı verilmiştir. Tabloya göre kadınlardan 264 kişi eşini kaybetmiştir. Erkeklerde ise bu rakam 53'tür. Anlaşılan 2009 yılında yaklaşık her beş kadından birisi eşini kaybetmiştir. Grafikte de görüldüğü üzere, yaş gruplarına göre kadınların eşlerini kaybetme rakamlarında yaş ilerledikçe bir artış mevcuttur. Bu artış diğer yaş gruplarına nazaran 65 yaş ve üzerinde oldukça üst

[70] http:// www.tuik.gov.tr / 02.07.2010

seviyededir. 60-64 yaş aralığında 2009 yılında 29 kadın eşini kaybetmişken 65 ve üzerinde bu sayı 175'e tırmanmaktadır. Erkeklerde en fazla artışın görüldüğü yaş aralığı da 65 yaş ve üzerisidir. 60-64 yaş aralığında 2 erkek eşini kaybetmişken 65 ve üzeri yaşlarda bu sayı 42'ye çıkmaktadır. Erkeklerin 65 ve üzeri yaşlarda da eşini kaybetme oranı kadınlara göre yaklaşık ¼ daha düşüktür. O halde Köprübaşı'nda daha çok kadınlar eşlerini kaybetmekte ve yalnız kalmakta iken, erkeklerin eşlerini kaybetme oranı çok düşük seviyelerde kalmaktadır.

Tablo 2'de görüldüğü üzere ölüm, göç, kent hayatına uyum sağlayamama gibi etkenler istatistiklerde küçük çapta değişimlere yol açabilmektedir. Son olarak, 2010 yılına göre geriye dönük 10 yıllık nüfus değişim oranı % 4.11'dir. Yani 2000 yılına göre 2010'da ilçe nüfusu 216 kişi artmıştır.

Köprübaşı, belli bir dönem Gördes İlçesi'ne bağlı bir kasabaydı. Daha sonra birçok köyle birlikte ilçe idari yapılandırılmasına dönüştürüldü. Bu sebeple Gördes nüfusunda % 21.20 gibi aşırı düşme meydana geldi.[71] İlçenin kuruluşunda Salihli İlçesine bağlı Gökeyüp Kasabası Köprübaşı'na bağlıydı. Daha sonra halk oylaması sonucu Salihli İlçesine bağlandı. Bu durum ilçe nüfusunda % 26.85 düşüş meydana getirdi. Ayrıca Demirci İlçesine bağlı olan Borlu Kasabasında, 2010 yılı başlarında Köprübaşı İlçesine katılım için referandum yapıldı. Fakat bu referandum sonucu, katılım işlemi gerçekleşmedi. Halkın önemli bir bölümü birleşmeye 'hayır' dedi. Gerçekçi bir bakış açısıyla, Köprübaşı ile Borlu Kasabası birbirine muhtaç iki şirin beldedir. Bu iki yerleşim yerinin arası 8 km'dir. Borlu halkı, kurumlarda olan işlerinden dolayı genelde ilçeye gelmektedir. Demirci ise Köprübaşı'na göre çok daha uzaktır. Devlet dairelerinde bir günde bitmeyen işler ertesi güne sarkmaktadır. Halk, Demirci'den gelip ertesi gün tekrar gitmek zorunda kalmaktadır. Bu ve benzer birçok sebep birleşmeye şans tanınması gerektiğini göstermektedir. Demirci İlçesinin Köprübaşı'na yakın köylerinden Rağıllar ve Çavullar, 2010 yılının ilk aylarında yapılan referandum ile Köprübaşı'na bağlanmıştır. Bu durum Köprübaşı nüfusunda az da olsa bir artma meydana getirmiştir.

İlçede yerleşme biçimi bakımından toplu yerleşim hâkimdir. Köprübaşı İlçesi'nin 7 mahallesi bulunmaktadır. Bunlar: Atatürk, Namık Kemal, Temrek, Çamyurdu, Afşar, Karabük ve Mehmet Akif Ersoy mahalleleridir. Köprübaşı İlçesi'nin 28 tane de köyü vardır.

[71] Karaşahin, s. 111.

Tablo 2. 3: Köprübaşı İlçesi Köylerinin 2010 Yılı Nüfus Durumu[72]

Köyün Adı	Erkek	Kadın	Toplam
Akçaalan	48	57	105
Alanyolu	258	279	537
Arpacı	100	112	212
Azimli	51	37	88
Bozburun	86	98	184
Cıcıklı	63	62	125
Çarıklar	54	48	102
Döğüşören	55	61	116
Gölbaşı	41	45	86
Gündoğdu	75	73	148
İkizkuyu	175	160	335
Karaelmacık	73	93	166
Kasar	51	53	104
Kavakyeri	120	118	238
Kemhallı	151	156	307
Kıdırcık	80	86	166
Kınık	40	33	73
Kıranşeyh	216	221	437
Killik	34	29	63
Kozaklı	78	69	147
Kurtlar	106	103	209
Mestanlı	22	25	47
Sargaç	49	62	111
Uğurlu	28	32	60
Yardere	37	28	65
Yeşilköy	108	102	210
Rağıllar	52	64	116
Esat	31	30	61
Toplam	2.282	2.336	4.618

Köprübaşı'nın en büyük köyleri: Alanyolu (Araplı), Kıranşeyh, Kemhallı, Kavakyeri, Yeşilköy (Çomar) , İkizkuyu, Arpacı ve Kurtlar'dır.

2.1.3. Sosyo-Ekonomik Yapı

İlçenin önceleri en önemli geçim kaynağı tütün idi. Tütün çok yakın bir zamana kadar çoğu tahtadan yapılan basit bir araçla dikilirdi. Tütünde makine dönemine geçmeden

[72] http://www.tuik.gov.tr/ 16/02/2011

önce aileler bir araya gelir, tütünü beraberce dikerlerdi. "Değişik" denilen yöntemle dikilen tütünler yine aynı yöntemle çapalanırdı. Sonra da kırılıp, dizilirdi. Başka bir yol da, "dayıbaşı" denilen kişiden alınan ameleler ile yapılan dikim, çapalama ve kırımdır. Bu durumda ücret, dayıbaşına ödenir. Dayıbaşı tarım işçisi başına komisyon alır. Geriye kalan kısmını tütün işçisine öder. Tarımda makineleşme sayesinde insan gücüne olan ihtiyaç azaldı. Bir tarlanın dikimi elle günlerce sürerdi. Tütün dikme makineleri sayesinde sadece 2-3 günlük sürede dikim işi tamamlanmaktadır.

1994 yılına kadar tütün üretiminde devlet söz sahibiydi. Tütün ekimi için üreticiye izni verir, başfiyatı da belirlerdi. Üretici tütününü satamazsa, devlet onu belirlediği fiyata göre almak zorundaydı. Ayrıca devlet, tütün üreticisini "balya parası", "yaprak parası" gibi adlarla devamlı sübvanse ederdi. Gelecek planlaması yapmadan, yeni pazarlar bulunmadan üretim sürekli arttı. Sonunda, tütünde kota sistemine geçildi. Artık tüccarla sözleşme dönemi başladı. Sözleşme yapmak tütün üreticisi için zorunluydu. Sözleşme yapmazsa tütününe alıcı bulamayabilirdi. Şayet imza attığı tüccardan daha fazla fiyat veren olursa, tütünü o tüccara satması imkânsızdı. Eğer satarsa da çok ağır para cezaları ile karşı karşıya kalabilirdi. Tütün işçiliğinin zor, kazancının az olması, tütüne kota sistemi getirilip sadece sözleşme yapılan tüccara malın satılabilmesi, sözleşme sistemi ile tütün işçisi üzerinde kurulan baskılar üretimi ve üreticiyi önemli ölçüde etkilemiş, nihayetinde ekili alan yıldan yıla azalmış tütün yerine alternatif ürünler aranmaya başlanmıştır.

İlçede kalanlar genellikle zeytin dikimine yönelmişler, ardından ilçenin kaderini değiştiren çilek üretimine geçmişlerdir. Ayrıca dar bir alanda da olsa haşhaş, buğday, arpa, susam ve fiğ ekimi devam etmiştir. Boş arazilerini nar, ceviz, badem, erik, kiraz, elma, kayısı ve şeftali dikerek değerlendiren üreticiler de vardır.

İlçede zeytin üretiminin devamlı arttığı görülmektedir. Tütüne getirilen kota ve devletin tütün piyasasından önemli ölçüde çekilmesi, ilçede zeytin üretimini son derece yükseltmiştir. 2006 yılında 1.828 dekarda yapılan üretim 2007 yılında % 375 artarak 8.700 dekara çıkmıştır. Artış diğer yıllarda da devam etmiştir. 4 yıllık süreçte artış % 556'yı bulmuştur. Hem sofralık hem de yağlık zeytin için yeni dikilmiş zeytin sayısı, meyve veren zeytin ağacı sayısının toplamından çok fazladır. Toplam 311.333 henüz

zeytin alınamayan ağaç varken 30.500 ağaçtan zeytin alınabilmektedir. Bu durum ileriki süreçte zeytinin ilçe ekonomisine daha fazla katkı sağlayacağını göstermektedir.[73]

İlçe ve köylerde halk, zeytin yetiştiriciliğine çok önem vermiştir. Anlatılanlara göre devlet, çok önceleri, halkın arazilere çok miktarda zeytin dikmesini sağlamış fakat halk, devlet arazilerimize el koyacak düşüncesiyle zeytin ağaçlarını sökmüş ya da kurutmuştur. Günümüzde birçok aile satışa sunacak kadar olmasa da, yıllık zeytin ve yağ ihtiyacını karşılayacak miktarda zeytin ağacına sahiptir. Yine bazı aileler, tütüne göre üretimi daha kolay olduğu için zeytin üretimini tercih etmiştir. İlçe Tarım Müdürlüğünün uygun fiyata halka fidan dağıtması ve üretim sürecinde onları bilgilendirmesi, teşvik noktasında önemli olmuştur. Devletin zeytin üreticilerini sübvanse ettiği de bilinmektedir. Son yıllarda başka illerden varlıklı kişi ya da şirketler ilçeden önemli oranda toprak almıştır. Muhtemelen bu duruma ilçede tarla fiyatlarının çok düşük olması ve ekilen ürünü devletin sübvanse etmesi etkendir. Bu topraklar mamur hale getirilip binlerce dönüm zeytin üretim sahası açılmaktadır. Zeytin üretiminin çok fazla artması beraberinde zeytinyağı fabrikası ihtiyacı doğurmuştur. Bu nedenle, son dönemde Tepeköy yolu üzerinde zeytinyağı fabrikası kurulmuştur.

İlçede tarıma elverişsiz arazi azalma yönündedir. Fakat 2009 yılı itibariyle önemli miktarda bir azalmadan bahsetmek mümkün değildir. 2006 yılına göre 2009'da tarıma elverişsiz arazinin azalma oranı % 1.53'tür. Bu oran 2008 ve 2009'da değişmemiştir. İlçede orman arazileri ile çayır ve meraların oranında son 4 yıl içinde bir değişiklik olmamıştır.[74]

Yetişen tarla ürünleri arasında, ekilen alan açısından buğday, arpa, tütün, kırmızı mercimek, susam, haşhaş ve fiğ önemli yere sahiptir. Yetiştirilen meyve ürünleri olarak; çilek, sofralık zeytin, yağlık zeytin, sofralık çekirdekli ve çekirdeksiz üzüm, kurutmalık çekirdeksiz üzüm ve erik sayılabilir. İlçe ile özdeşleşen çileğin bu noktada ayrı bir yeri vardır.

10 yıl önce fidesi ilçe tarım müdürlüğü tarafından Antalya'dan getirilen çilek, 10 yıllık zaman zarfında ilçe ekonomisini % 80 canlandırmıştır.[75] Antalya'dan getirilen çilek fideleri önce deneme amaçlı iki seraya ekilmiştir. İki serada üretime geçilen çilek, şimdi

[73] Bilgiler İlçe Tarım Müdürlüğünden alınmıştır.
[74] Bilgiler İlçe Tarım Müdürlüğünden alınmıştır.
[67] http://www.ekotrent.com/ haber/2009/07/14/Cilek-bir-ilcenin-kaderini-degistirdi.php# 14.07.2009

ilçe ekonomisinin can damarı olmuştur. Yoğun göç sebebiyle arazilerin bakımsız kalması, toprakların kıraç olması, sulama olanaklarının yetersiz olması tütünden başka alternatif ürüne müsaade etmemektedir. İlçe Tarım Müdürlüğünün öncülüğünde geçilen çilek üretimi, yıldan yıla üreticinin yüzünü güldürmüştür. Böylelikle iki serada başlayan üretim, iki bin dekar araziye yayılmıştır. Özellikle son beş yılda üretim önemli oranda artmıştır. Adeta çilek sayesinde ilçenin kaderi değişmiştir. Ekonomi canlanmış, büyük kentlere olan göçler büyük ölçüde azalmıştır. Göç edenlerin bir kısmı da bu canlılığı görüp, doğup büyüdüğü topraklara geri dönmüştür. Üretimin gelecek yıllarda daha da yaygınlaşacağı tahmin edilmektedir.[76]

İlçenin baraj gölü kıyısında bulunması sebebiyle tatlı su balıkçılığı yapılmaktadır. Balığı, genellikle Su Ürünleri Kooperatifi üyesi balıkçılar tutmaktadır. Demirköprü Barajı'nda tutulan balığın önemli bir kısmı dış pazara ihraç edilmektedir. Bu işlem ilçe ekonomisine katkı sağlamaktadır. Demirköprü Barajı'nda bulunan balık cinsleri; alabalık, levrek, sazan, yayın balığı, sudak ve çay balığıdır.

İlçe ekonomisine katkı yapan unsurlardan birisi de hayvancılıktır. Merkezde genellikle büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Diğerlerine göre Atatürk Mahallesi, büyükbaş hayvan varlığı olarak ilk sıradadır. Aynı zamanda küçükbaş hayvancılık da sadece Atatürk Mahallesi'nde yapılmaktadır.[77]

Son yıllarda gelişen alanlardan birisi de tavuk besiciliği sektörüdür. İlçede tavuk besi çiftlikleri önemli oranda artış göstermiştir. İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtlarına göre ilçede ördek ve kaz besiciliği yapılmamaktadır. Hindi ise sınırlı sayıdadır. Köprübaşı'nda arıcılık faaliyetleri genel itibari ile yeni usule göre yapılmaktadır. Eski usul kovan sayısı 65'tir.[78]

Köprübaşı'nda önemli sayılabilecek sanayi tesisi bulunmamaktadır. İlçenin 40 dükkânı bulunan küçük sayılabilecek ölçüde bir sanayi sitesi vardır. Bu sitede genel olarak oto tamirciliği, demir doğrama işleri ve torna işleri yapılmaktadır. Esnaf ve Sanatkârlar Odası'nda kayıtlı çeşitli meslek gruplarına mensup 256 esnaf bulunmaktadır. Resmi kayıtlara göre bazı meslek grupları ve sayıları şunlardır; kahvehane 17, bakkal ve

[76] http:// www.ekotrent.com/ haber/20090714/Cilek-bir-ilcenin-kaderini-degistirdi.php# 14.07.2009
[77] Bilgiler İlçe Tarım Müdürlüğünden alınmıştır.
[78] Bilgiler İlçe Tarım Müdürlüğünden alınmıştır.

market 15, berber 12, köfteci 9, tuhafiyeci 7, büfe işletmecisi 6, fırıncı 5, mobilyacı 5, kantin işletmecisi 4, elektrikçi 4, pastaneci 3, kırtasiye 3, kasap 2, yorgancı 1.[79]

2.1.4. Sosyo-Kültürel Yapı

Kasabada genellikle insanlar birbirini tanır. Çoğunlukla çekirdek aile tipi hâkim olsa da bazen geniş aile tiplerine de rastlamak mümkündür. Ataerkil yapı ve bu döngüye ayak uydurmaya çalışan kadınlar önemli orandadır. Aileden erkek sorumludur. Erkek evin geçimini sağlamak zorundadır. Kadın ise evden sorumludur. Daha çok evin işleri ile meşguldür. Dar çevre faktörü, insanların birbirini tanımasına dolayısıyla birincil ilişkilerin oluşmasına önemli katkı sağlamaktadır. Komşuluk ilişkileri hala içten, sıcak ve samimidir.

İlçenin bulunduğu yerleşim alanı 1958'de kurulduğu için mimari yapı olarak eski bir tarihe sahip değildir. Eski evlerde yapı malzemesi olarak kaynak taşı, toprak ve saman karışımı kullanılmıştır. Evler kullanım durumuna göre bir veya iki katlıdır. Tahta oymacılığı; kapı, pencere, cumba ve tavanlarda kullanılmıştır. Evlerdeki yer döşemeleri de tahtadan yapılmıştır. Evlerde çatı olup kiremitten ve eğimli bir şekilde yapılmıştır. Evlerin alt katlarında mutfak ve ocağı, oturma odaları bulunurken üst katta yatak odaları bulunur. Yatak odalarında tahta oymacılığı ile bezenmiş gömme yüklükler ve banyolar bulunmaktadır. Bu günkü evlerin balkonlarına benzeyen ve halk arasında 'gamara' adı verilen bölümler bulunmaktadır. Günümüzde ise evler betonarme tuğla ve biriketten yapılmaktadır. Evlerin çatıları iklim şartlarından dolayı eğimli ve kiremittendir.[80]

Halk önceleri ekmek ihtiyacını genelde kendi yaptığı fırınlarda pişirerek karşılamıştır. Fırınlar mahalle aralarında veya evlerin bahçelerinde bulunmaktadır. Yazları tarımla uğraşan Köprübaşı halkı, kışları boş zamanlarında, özellikle ev hanımları, evlerinde Kars motifli el dokuması yün halıları ve Yağcıbedir Yörük halıları dokumaktadır. "Develi" motifli halı, elde dokunan "Lamba" motifli süs eşyaları ve üzerlik otundan yapılan duvar süsü yöreye özgüdür. Kilim olarak zili döşeme, lambalı veya kakmalı, cicim diye tabir edilen dokumalar tüccar tarafından alınarak çeşitli yerlerde pazarlanmaktadır. Yörede"lamba" motifli "Kakmalı" kilim meşhurdur.[81]

---

[79] Bilgiler Esnaf ve Sanatkârlar Odasından alınmıştır.
[80] Demiröz, Taşlı, Çelik vd., s. 69.
[81] Demiröz, Taşlı, Çelik vd., s. 67-69.

Yörede, kadınların başlarına örttükleri yazmaların uçlarını oyalama işi yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Bu oyalar pamuk ipliği ve tığ ile çeşitli zincirlerle şekiller verilerek yapılır. Anlatılanlara göre kadınların bazıları oya yapımında sigara paketinin jelâtinlerini kullanmışlardır. En çok kullanılan renkler; yeşil, kırmızı, sarı ve mavidir. Oyanın kökü genellikle yeşilden yapılır. Çiçekleri ise mavi, sarı ve kırmızıdan yapılır. Oyalar yapıldıktan sonra jelâtinle kolalanır ve yazmalara çekilir. En çok yapılan oyalar; sürmeli, iğde çiçeği, çiğdem, gelincik, cilveli ve kabak çiçeğidir. Ayrıca yörede pullu ve boncuklu firkete diye tabir edilen oyalar da yapılır. Bu oyalar naylon veya pamuk ipliklere pul ya da boncuk akıtılarak, bükülmüş tel üzerinde yapılır ve gelin tacı, sarhoş bacağı, yan oya gibi isimler alır.[82]

İlçede her ailenin kendine has bir bahçesi vardır. Bu bahçede aileye yetecek miktarda fasulye, patlıcan, biber, kabak, domates, bamya, börülce gibi ürünler yetiştirilir. Bunun yanında zeytin üretimi de yoğun olduğu için yemekler sebze ve zeytinyağı ağırlıklıdır. Yöreye has tarhana, nohut böreği, ısırganlı saç bükmesi, susamlı yufka tatlısı (saraylı), pekmezli nişasta helvası, ramazan ayında sahurda yenen gevrek tatlısı (gevrek ıslaması) yöreye özgü yemek ve tatlılardandır.

İlçede, Ege Bölgesine has olan "Zeybek Oyunları" düğünlerde ve diğer sosyal etkinliklerde seğmenler tarafından oynanır. İlçe kendisine has bir folkloru olmamasına rağmen zengin bir kültüre sahiptir. Yörede genellikle "Harman Dalı", "Gelin Çıktı" oyunları oynanır.

İlçede yeni doğan çocuğa isim koyma ile ilgili gelenek ve göreneklere gelince; yörede çocuklara genellikle dinî nitelikli isimler verilmektedir. Çelik'in araştırmasına göre; "Bir Müslüman, çocuklarına dinî anlam taşıyan isimler vermelidir" düşüncesine katılım oranı % 81.60'dır.[83] Başka bir çalışmada da "çocuklarıma isim verirken dinî isim olmasına özen gösteririm" diyenlerin oranı % 14.70 çıkmıştır. Bu çalışmada "çocuklarıma isim verirken aile büyüklerimizin ismini seçerim" diyenlerin oranı ise % 72.10'dur.[84] Aile büyüklerinin ismini seçenlerin ezici çoğunlukta olması da, dindarlığın veya dine önem vermenin göstergelerinden birisidir.

---

[82] Demiröz, Taşlı, Çelik vd., s. 79.
[83] Celaleddin Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s. 231.
[84] M. Vehbi Toktay, *"Birecik'te Dinî Hayat"*, Harran Üniversitesi SBE, Şanlıurfa 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 44.

Doğum gerçekleştikten sonra çocuk öncelikli olarak tuzlanıp yıkanır. Doğumdan 3 gün sonra tuz, bal veya pekmez karışımı çocuğa sürülüp birkaç saat bekletildikten sonra yıkama işlemine geçilir. Bu işlem, çocuğun hayat boyu güzel kokması için yapılır. İlk 3 gün içinde çocuğa isim verilmeye çalışılır. Nadir de olsa hastanede yapılan doğumlardan dolayı bu süre bir haftaya kadar çıkabilmektedir. Çocuğa verilecek ismi öncelikli olarak aile fertleri belirler. Dindarlık algılamasına göre, ismin dinimize uygun bir isim olup olmadığı öncelikle araştırılır. Genelde bu araştırma müftü, vaiz ya da en yakın cami imamına sorularak yapılır. Geleneksel anlayışta çocuğun ismini, bir aile büyüğü ya da en yakın cami imamı verir. İsmi veren kişi, istiaze, besmele, hamdele ve salveleden sonra hafif bir sesle çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kameti okuyarak çocuğun ismini söyler sonra da çocuğun sağlık ve selameti için, anasına babasına, dinine diyanetine, vatanına milletine hayırlı bir evlat olması için dua eder. Duasını Allah'ın kendisini belâ ve şerden korumasını, güzel ahlakla donatmasını isteyerek bitirir. Böylelikle bu seremoni sona erer.

Önceleri çocuğun göbeği yapacağı mesleğe göre erkeklerin kara saban, pulluk veya ahıra kızların ise dokuma tezgâhına veya camiye bağlanırdı ki bu şekilde yapılırsa o mesleği en iyi şekilde yapacağına inanılırdı. Aktarılanlardan erkek çocuğa dedesinin, kız çocuğuna ise ninesinin isminin verildiği anlaşılmaktadır. Eğer dedenin ve ninenin isminden başka ad koymak isteniyorsa, önce "göbek adı" denilen ilk isim verilir. Sonra kararlaştırılan ad neyse, imam veya aile büyüğü tarafından çocuğa o isim koyulur. İlçede halkın göbek adı verme geleneği pek yoktur. Bazı ebeveynlerin aile büyüklerinin baskısını kıramadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen anne babaların bu isimleri kullanmayıp kendi verdiklerini kullandıkları görülmektedir. İsmi konulan büyüklerin de o torunu diğerlerinden daha fazla el üstünde tuttukları gözlemlenmiştir. İsim koyucu olarak ekseriyet yakın çevredeki din adamının çağrılması, çocuğun kulağına ezan ve kamet okunması ve yapılan dua ad koyma geleneğinde, dinî inanç ve ritüellerin önemli bir boyut oluşturduğunu göstermektedir.[85]

Ölüm ile ilgili olarak, öncelikle cenazenin salâsı verilir. Daha sonra defin için hazırlıklar yapılır. Tüm akraba, eş ve dostlar cenaze evinde toplanır. Cenazesi olan ailenin acısı paylaşılır. Cenaze camiye götürülür. Camide cenaze namazı kılındıktan sonra mezarlığa gidilerek defin işlemi gerçekleştirilir.

[85] Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, s. 68.

Defin işi bittikten sonra cenazenin yakınlarına başsağlığı dilenir. Cenaze olan eve akraba ve komşuları yemekleriyle üç akşam yemek götürür ve yemek hep birlikte cenaze evinde yenir. Buna "Eren Aşı" denir. Cenazenin 52. gecesi yemek verilir ve mevlit okutulur.

Kız isteme âdeti yörede diğer bölgelerden pek de farklılık göstermemektedir. Kız istenecek ailenin tavrı, önce kız evine yakın akraba veya komşusu elçi gönderilerek öğrenilir. Kız evinin tavrı olumlu ise genelde Perşembe günleri kız istemeye gidilir. Oğlan evi mahallenin önde geleni veya kız evinin hatırını kıramayacağı birisi ile dünürlüğe gider. Usulünce kız isteme işi gerçekleştirilir. (Allah'ın emri, Peygamberin kavli ile kızınızı oğlumuza istiyoruz.) Kız tarafının görüşü olumlu ise "biz düşünelim veya kızımızın görüşünü alalım" ifadesi kullanılır. Kız evinin tavrı olumsuz ise "nasibinizi başka yerde arayın" denilir. Dünürlük olumlu sonuçlanırsa mendil değişmesi yapılır. Oğlan tarafı, kız evine mendil, çorap verir. Kız tarafı da karşılığını oğlan evine götürür. Arkasından lokum yenilip, şerbet içilir. Buna "söz kesme" denir. Böylece iki gencin sözlü olduğu çevreye duyurulur. Sözlü olmanın işareti olarak da iki gence yüzük takılır.

Yörede kız isteme daha önceleri görücü usulü ile olurken günümüzde daha çok kız ve oğlanın istekleri doğrultusunda yapılır. Daha sonra "nişan" süreci başlar. Önceleri nişan varlıklı aileler tarafından yapılırdı. Günümüzde ise her düğünden önce mutlaka nişan merasimi yapıldığı görülmektedir. Nişanın yapılacağı gün ortaklaşa belirlenir. Nişan davetiyesi olarak şeker (oku şekeri) dağıtılır. Nişanı yapılacak kızın evinde kız tarafı ve erkek tarafı toplanır. Nişanlanacak kız misafir bayanların arasına oturtulur. Nişan gecesi bayanlar kendi arasında eğlence yapar. Gelen misafirler de nişanlanacak kıza ve damat adayına para takar ya da çeşitli hediyeler verir.

Eskiden "atkılı nişan" yapılırdı. Önce iki direğe ip bağlanır ve nişan hediyeleri bu ipe serilir ve herkes tarafından görülürdü. Bu hediyeler masa ya da sandalye üzerine çıkan cazgır tarafından gelen misafirlere ilan edilirdi. Misafirler hediye olarak düğün evine elbiselik kumaş, yazma, eşarp, battaniye, patik, mendil gibi eşyalar getirirdi. Cazgır çevredekilere duyuruyu yaparken hediyenin kimden geldiğini ve hediyenin ne olduğunu söylerdi. Nişana katılanlara lokum ve şerbet ikram edilirdi. Günümüzde ise lokum ikramı yapılmaya devam edilirken şerbet yerine sigara verilmektedir.

Son zamanlarda nişanlar düğün salonunda veya bir bahçede toplanılarak müzik eşliğinde, eğlenilerek yapılmaktadır. Nişanlanan çifte yüzük takma merasiminden sonra davetliler takılarını takarlar. Düğün sahiplerine "hayırlı olsun" temennisinde bulunurlar.

"Söz kesme" ile başlayan süreç düğün ile son bulacaktır. Eskiden köy düğünleri 3 gün sürerdi. Düğün Salı akşamı başlar, Çarşamba akşamı kına gecesi yapılır. Perşembe günü ata sporu güreş ve cirit (değnek) oynanırdı. Anlatılanlardan cirit oyununun tehlikeli bir oyun olduğu anlaşılmaktadır. 15'er kişilik atlı iki grup oluşturulur. Oyun, ucu sivri bir değneğin karşı gruba atılması ile başlar. Değnek yere düştüğünde "değnekçi" ciridi alır ve oyuncuya verir. Böylelikle oyun devam eder. Cirit oyununun devamı olarak "löbüt" oynanır. 6-7 m'lik ip, iki direk arasında asılır. 75 cm uzunluğunda halkın "cop" diye tabir ettiği kalın, kısa değnek oyunun bir parçasıdır. Cop, sıra ile gelen oyuncular tarafından yere vurdurularak ipin üzerinden geçirilmeye çalışılır. Bir de ipe bağlı yarım metrelik kumaş vardır. Copu ipin üzerinden geçiren oyuncu bu kumaşı almaya hak kazanır.

Düğün yemeğini pişirmede kullanılacak odun getirilir. Kız evine "kına eti" denilen et ve yiyecek maddeleri davul ve zurna eşliğinde götürülür. Ayrıca gelinlik giysileri yörede "çıkı" denilen torbalara konur. Bu torbalar, heybelere konup kız evine götürülür.

Perşembe günü öğlen yemeğinden sonra "bayraktar" ve "seğmen" ekibi davul ve zurna başta olmak üzere gelin almaya gitmek üzere hazırlanır. Gelinin bineceği at süslenir. Seğmenler oyun oynar, gelin tarafından hazırlanan mendil ve para keseleri seğmenlere dağıtılır. Bayraktara da bir çorap ve mendil verilir. Gelinin bineceği ata, halı namazlık ile heybe atılır, imam dua ettikten sonra gelin tekbirlerle baba evinden çıkarılır ve ata bindirilir. Böylece gelin oğlan evine getirilir. Bugün ise düğünler genellikle Cumartesi ve Pazar yapılmakta olup, yemekli, davullu ve zurnalı olmakla birlikte kına gecesi düğün salonunda müzik eşliğinde yapılmaktadır. Pazar sabahı gelin kız mahallede çalgı ile gezdirilerek kınası yakılır. Pazar günü akşama yakın bir vakitte seğmenler, davul ve zurna eşliğinde kız tarafından oğlan evine gelini getirir.

İlçede sanatsal etkinlikler de yapılmaktadır. İlçe Belediyesi her yıl 18-19 Mayıs tarihlerinde "Kültür, Sanat ve Çilek Festivali" düzenlemektedir. Festival çerçevesinde birçok etkinlik yapılmaktadır. Ses yarışması, çilek güzeli yarışması ve yılın en iyi çilek üreticisi yarışması etkinliklerden bazılarıdır. İlçede gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilmesi için halı saha yapılmıştır. Futbolun yanı sıra voleybol ve basketbol

sahaları mevcuttur. İlçenin en büyük eksikliklerinden birisi de kapalı spor salonudur. Bu yıl Spor İl Müdürlüğü kapalı spor salonunun inşaatına başlayacaktır.[86]

Köprübaşı'nın tek resmi takımı Köprübaşı Spor'dur. Kulüp 1987'de kurulmuştur. 1988-1989 futbol sezonunda müsabakalara katılmış ve 1. amatör kümeye çıkmıştır. Takımın renkleri mavi ve beyazdır.

İlçede sinema, tiyatro gibi kültürel faaliyetlerin yapılabileceği yerler bulunmamaktadır. İlçe Halk Kütüphanesi haftanın beş günü açıktır. Pazar ve Pazartesi günleri kapalıdır. Kütüphane kitap açısından yeterli düzeyde değildir. Yeni birçok kitabın geldiği gözlemlenmiştir. Fakat kitaplar yeterli şekilde düzenli değildir. Sınıflamalar iyi yapılmamıştır. Kütüphane yeterli ilgi görmemektedir. Araştırmaya ve kitap okumaya çok az zaman ayrılmaktadır. Öğrenciler genelde interneti oyun için kullanmaktadır. İlçeye 20'den fazla çeşit günlük gazete gelmektedir. Her kahvehane de en az 2-3 çeşit gazete bulunmaktadır. İlçede 17 kahvehane vardır.[87] Erkekler zamanının önemli bir bölümünü bu kahvehanelerde geçirmektedir.

2.1.5. Eğitimsel Yapı

Kasabada eğitim, gelişme sürecindedir. Okul çağında çocuğu olanlar genelde çocuğunu okula göndermektedir. Eğitimde kız ve erkek çocuğu ayrımı yapılmamaktadır, kız çocukları için, okuması gerekmez, diye düşünülmemektedir. Aileler kız ve erkek çocuklarından liseyi bitirip iş garantisi olan bir üniversiteyi bitirmelerini beklemektedirler. Başarı derecesi düşük öğrenciler ise bir mesleğe yönlendirilmektedir.

Tablo 2. 4: İlçede Öğretim Durumuna Göre Öğrenci Dağılımı[88]

Öğretim Türü	Erkek	Kız	Toplam
Anaokulu	61	55	**116**
İlköğretim	436	421	**857**
Ortaöğretim	259	176	**435**
Toplam	**756**	**652**	**1.408**

[86] Bilgiler, Belediye Yazı İşleri Müdürlüğünden alınmıştır.
[87] Bilgiler, Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanlığından alınmıştır.
[88] İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü kayıtları esas alınmıştır.

İlçede 128 öğretmen görev yapmaktadır. Bunlardan 76'sı ilköğretimde 52'si ortaöğretimde görevlidir.[89] Yakın zamana kadar öğretmen sıkıntısı olan Köprübaşı'nın zorunlu hizmet kapsamındaki ilçeler kategorisine alınmasıyla bu güçlük aşılmıştır. İlçede 7 yıl görev yapanlar, zorunlu hizmetini yapmış sayılacaklardır.

Tablo 2. 5: İlçe Merkezinde Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Okuma Yazma Durumu[90]

Yaş Grubu	Cinsiyet	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Bilinmeyen	Toplam
6-13	Erkek		294		**294**
	Kadın		293		**293**
14-17	Erkek		164		**164**
	Kadın		162		**162**
18-21	Erkek	1	149	4	**154**
	Kadın		179	4	**183**
22-24	Erkek		121	11	**132**
	Kadın		98	2	**100**
25-29	Erkek		163	8	**171**
	Kadın		183		**183**
30-34	Erkek	1	168	5	**174**
	Kadın	6	160		**166**
35-39	Erkek	1	181	3	**185**
	Kadın	8	196		**204**
40-44	Erkek	1	208	1	**210**
	Kadın	23	181		**204**
45-49	Erkek	6	204	1	**211**
	Kadın	27	195	2	**224**
50-54	Erkek	3	200	7	**210**
	Kadın	48	166	2	**216**
55-59	Erkek	6	146	2	**154**
	Kadın	45	109		**154**
60-64	Erkek	6	103		**109**
	Kadın	54	70	1	**125**
65+	Erkek	42	204	2	**248**
	Kadın	214	104	6	**324**
Toplam		**492**	**4.401**	**61**	**4.954**

[89] Bilgiler, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır.
[90] http:// www.tuik.gov.tr / 05.07.2010

İlçe merkezinde yaş grubu ve cinsiyete göre okuma yazma durumu tablo 2. 5'te gösterilmiştir. Tablodan, yaş arttıkça erkeklerin kadınlara göre okuma yazma bilme oranlarının yükseldiği anlaşılmaktadır. 18-21 ile 25-29 ve 35-39 yaş gruplarında ise kadınların okuma yazma oranları erkeklerden daha yüksektir. Yine de orta yaşlardan itibaren yaş grubu yükseldikçe erkeklerin okuma yazma bilme oranları kadınlara göre oldukça artmaktadır.

Köprübaşı İlçesi'nde Celal Bayar Üniversitesi'ne bağlı Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Bu okulun kendi binası yoktur. Eğitim ve öğretim Köprübaşı Belediyesi'nin sosyal hizmet binasında sürdürülmektedir. İlçenin Temrek Mahallesi'nde 21 dönüm yere, yüksekokulun binasını yapmak üzere çalışmalara başlanılmıştır.

Meslek yüksekokulunun tapu kadastro ve işletme yönetimi bölümleri vardır. Bu bölümlerde 5 akademisyen eğitim ve öğretim hizmetini vermektedir. Yüksekokulda yaklaşık 300 erkek ve 150 kız olmak üzere 400 öğrenci öğrenim görmektedir.[91]

2.1.6. Dinî Yapı

Köprübaşı ve çevresinde birçok yatır, türbe mevcuttur. Bir mesire yeri olan Topraktepe'nin doğu zirvesinde Nasuh Baba türbesi vardır. İlçe halkı burayı Sultan Türbesi diye bilmektedir. Köprübaşı'nın İkizkuyu Köyü yakınında Püsküllü Dede yatırı bulunmaktadır. Güneyi viranelik olan bu yatırın halk tarafından bilinmediği anlaşılmaktadır. İlçenin en büyük köyü olan Alanyolu'nda, Şeyh İlyas'ın Türbesi mevcuttur. Yine bu köyde Güllabi Türbesi de vardır. Kozaklı Köyü Gökmusalı Mahallesi'nde Ömer Emre yatırı ve Kıranşeyh Köyü'nde bir yatır vardır. Halk her yıl burada yağmur duasına çıkmaktadır. Merkezden ve çevre köylerden yağmur duası için gelen misafirlere yemek ikram edilmektedir. İlçede halkın türbe, yatır ziyaretlerine pek katılmadığı gözlenmektedir. Ayrıca bu ziyaret yerlerinin hepsi bakımsızdır.

İlçede bazı tarikat ve cemaatlerin varlığı bilinmektedir. Köprübaşı'nda halk tarafından Nurcular ve Süleymancılar olarak bilinen dini gruplar mevcuttur. Özellikle Nakşibendî Tarikatı taraftarları son zamanlarda faaliyetleriyle dikkat çekmektedirler. Süleymancılar olarak bilinen grubun ilçede bir öğrenci yurdu vardır. Bu yurtta öğrencilere, okul derslerinin yanında dinî konularda yardımcı olan belletmenlerin olduğu görülmektedir. Yurdun ekonomik olarak, halktan topladığı yardımlarla ve mensuplarından varlıklı

[91] Bilgiler, Meslek Yüksek Okulu Sekreterliğinden alınmıştır.

olanlarının destekleriyle ayakta durduğu tahmin edilmektedir. Nakşibendî Tarikatı mensupları bazen Afyon'a bazen de Adıyaman'a turlar düzenlemektedirler. Burada şeyhlerine bağlılıklarını bildirip, ondan tövbe aldıkları müritler tarafından araştırmacıya söylenmiştir.

Araştırma alanında Nur Cemaati'nin faaliyetleri sürmektedir. İlçede cemaate ait ev, okuma salonu vardır. KEYDER (Köprübaşı Eğitim ve Yardımlaşma Derneği) adıyla bir dernek kurulmuştur. Eğitim öğretim gören birçok öğrenciye cemaat burs vermektedir. Her hafta belli günlerde esnaflardan oluşan 'Esnaflar Grubu' ve memurlardan oluşan 'Öğretmenler Grubu' kendi aralarında sohbet toplantıları yapmaktadır. Bu faaliyetler, grubun dağılmasını önleyerek, birlikteliğini sağlamaya katkı yapmakta ve grubu her zaman canlı tutmaktadır. Ayrıca yeni taraftarlar, "şakirt/şakirde"ler kazandırılmak suretiyle cemaatin etki alanı sürekli genişlemektedir.

Nurculuk, Said Nursî'nin ölümünden sonra kollara ayrılmıştır. Fethullah Gülen'e bağlı olan grup, Yeni Asya, Aczimendîler, Kırkıncılar, Yazıcılar, bu kollardan bazılarıdır. Özellikle Fethullah Gülen grubunun yurt içinde ve yurt dışında birçok faaliyeti vardır. Çeşitli özel okullar, kolejler hatta üniversiteler sayesinde kapsamlı bir örgütlenme ağı oluşturulmuştur.[92] Cemaate yakın ulusal ve yerel düzeyde gazete ve televizyon kanalları ile dergilerin olduğu bilinmektedir. Ulusal düzeyde olanlar arasında 'Zaman Gazetesi', 'Samanyolu Televizyonu', 'Mehtap Televizyonu', 'Sızıntı Dergisi', 'Yeni Ümit Dergisi', 'Aksiyon Dergisi' sayılabilir.

İlçede Fethullah Gülen'e bağlı olan grup çoğunluktadır. Bu grubun taraftarları genelde Zaman Gazetesi'ni okumaktadırlar. Bu doğrultuda 100'den fazla aboneye 'Zaman Gazetesi' dağıtılmaktadır. Yine 'Sızıntı Dergisi' ve 'Yeni Ümit Dergisi'nin de aboneleri vardır.

İlçede kadınların dinî faaliyetlere katıldığı gözlenmektedir. Kadınlar belirli zamanlarda Yasin Günü düzenlemektedirler. Her seferinde bir başka evde düzenlenen günde Yasin dinlemeye gelenlere genelde etli pilav ve ayran ikram edilmektedir. Genelde Sünnet merasimlerinde, bazen de düğünlerde kadınlara yönelik dinî sohbetler yapılmaktadır. Ayrıca kadınlar mevlit, teravih namazı, sünnet ve kandil geceleri gibi dinî merasimlere yoğun bir şekilde iştirak etmektedirler.

---

[92] Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, s. 167.

Tablo 2. 6: İlçe Müftülüğü Personel Dağılımı[93]

Müftü	Vaiz	Veri Haz.	Hizmetli	İmam-Hatip	Müezzin	Sözleşmeli İmam-Hatip	Kur'an Kursu Öğreticisi		Toplam
							Erkek	Kadın	
1	1	1	1	32	1	3	__	__	**40**

İlçe müftülüğüne ait personel dağılımı tablo 2. 6'da verilmiştir. Bu tabloya göre; ilçede tek vaiz görev yapmaktadır. Vaiz ya da müftü Pazartesi, Perşembe ve Cuma günleri öğleden önce vaaz vermektedir. Bu vaazlar merkezi sistem sayesinde tüm köylerden dinlenebilmektedir. Ayda bir defa merkez camisi ile Alanyolu, Kıranşeyh ve Kavakyeri Köyleri'nde Mili Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri tarafından bayanlara yönelik vaaz irşat programı düzenlenmektedir. Ayrıca 6 ayda bir ilahiyat fakültelerinden, belirlenen konularda konferans vermek üzere, öğretim üyeleri çağrılmaktadır. Bu konferanslara halkın yoğun ilgisinin olduğu görülmüştür. Köprübaşı'nda tarihi değer taşıyan cami bulunmamaktadır. Ayrıca camilerin sanatsal özelliği de yoktur.

Tablodan kasabada, bayan ve erkek Kur'an kursu öğreticisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Halkın bu yöndeki talebi geçici Kur'an öğreticileri ile karşılanmaktadır. Kadrosu boş olup da imam-hatibi olmayan cami bulunmamaktadır. Camilerden 4 tanesi ilçe merkezinde olup bunlarda sadece merkez camisinde müezzin-kayyım vardır. Diğer camiler tek din görevlisi tarafından idare edilmektedir.

Müftülük ramazan ayında iftar çadırı kurmakta ve bu çadırın organizasyonunu üstlenmektedir. Yemek vermek isteyen vatandaşlar isimlerini müftülüğe yazdırıp, ücretlerini ödeyerek sıra almaktadırlar. 500'den fazla kişinin burada her gün iftar açtığı tahmin edilmektedir.

[93] Bilgiler, İlçe Müftülüğünden alınmıştır.

III. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri

3.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım

Tablo 3. 1: Cinsiyet Durumuna Göre Dağılım

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	54	51,4
Kadın	51	48,6
Toplam	**105**	**100,0**

Tablo 3. 1'de araştırma evreninden alınan örneklemimizin cinsiyete göre dağılımı görülmektedir. Tabloya baktığımızda örneklemi oluşturan erkeklerin, kadınlardan fazla olduğu anlaşılmaktadır. Köprübaşı örnekleminde araştırmaya katılan 105 kişiden % 51'i erkek, % 49'u kadındır. Cinsiyet farklılığı değişken olarak alındığında bu dağılımın her iki cinsiyetin de dinî eğilimlerini, inanç ve tutumlarını yansıtacak düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu oranlar, cinsiyet dağılımı bakımından örneklemin evreni temsil etme gücünü gösterir.

Türk toplumu ataerkil bir toplum yapısına sahiptir. Erkeklerin günlük hayatın tüm alanlarında kadınlara göre daha baskın olduğu gözlenmektedir. Fakat kadınların da son dönemde kendi kabuklarından çıkıp toplumsal alana dâhil olduğu izlenmektedir. Türk kadınının erkeklerle birlikte kararlara katılımı, hayatın her alanında söz sahibi olmaya başlaması ve eğitim düzeylerinde fark edilebilir iyileşmeler gibi birçok etken onların araştırmada, en az erkekler kadar yer almayı hak ettiklerinin bir göstergesidir.

3.1.2. Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo 3. 2: Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Sayı	%
18-25	17	16.2
26-30	20	19.0
31-40	36	34.3
41-50	23	22.0
51-60	7	6.6
61 ve üstü	2	1.9
Toplam	**105**	**100.0**

Örneklem grubunun yaş gruplarına göre dağılımı tablo 3. 2'de betimlenmiştir. Buna göre örneklemin yaş yapısının % 16,2 ile % 1,9 oranları arasında bir dağılım özelliğine sahip olduğu gözlenmektedir. Yaş değişkeni açısından örneklemde katılımcıların dağılımına baktığımızda 31-40 yaş grubunun en yüksek orana sahip olduğunu görürüz. 31-40 yaş grubu araştırmaya 34,3 gibi en yüksek bir oranla katılım göstermiştir. Belli tecrübeleri yaşamış ve toplumun önemli bir bölümünü oluşturan orta yaş grubu diye nitelendirilebilecek bu grup ankete katılım noktasında büyük bir istek göstermiştir. En alt düzeyde temsil edilen 61 ve daha yukarı yaştakilerin oranı % 1,9'da kalmaktadır. Bunun nedeni yaşlıların anket formlarını uygulama aşamasında en isteksiz grubu oluşturmalarıdır. Hatta bazı yaşlılar formdaki sorulara cevap vermeyi reddetmiştir. Bu yüzden 51-60 yaş aralığı ile 61 ve üstü ankete katılım konusunda en düşük oran ile temsil edilmektedir. Örneklemin ikinci büyük yaş grubunu 41-50 yaş aralığındakiler oluşturmaktadır. Bu grubun araştırmaya katılım oranı % 22'dir. 41-50 yaş grubunu %19 ile orta yaş grubuna girmeye hazırlanan 26-30 yaş grubu izlemektedir. Örneklemin daha iyi bir temsil niteliğine sahip olabilmesi için her yaş grubundan kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır. Araştırmada kişisel görüş sahibi olabilme ve bağımsız davranma yaşı olarak 18 yaşı esas alınmıştır. Saha araştırmalarında yaş tespitinde tam bir birlik bulunmamaktadır. Genel itibariyle 15-20 yaş arası bağımsız davranma yaşı olarak değişkenlik göstermektedir.

3.1.3. Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Tablo 3. 3: Örneklem Grubunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okur-yazar	14	13.3
İlkokul	41	39.1
Ortaokul	13	12.4
Lise	25	23.8
Fakülte/Yüksekokul	12	11.4
Toplam	**105**	**100.0**

Araştırmaya katılanların öğrenim durumları tablo 3. 3'te görülmektedir. Ankete katılanlar arasında, sağlıklı bilgi alınamaması göz önünde bulundurularak okur-yazar olmayanlara yer verilmemiştir. Ayrıca, bu durumun altında, araştırmaya katılan kişinin, formu doldururken etkilenmemesi kaygısı yatmaktadır. Diğer eğitim düzeylerinin hepsinden kişilerin bulunması, örneklemin temsil niteliğini artırmaktadır. Okur-yazar olanların bir kısmı, hayatlarının önemli bölümü köyde geçmiş insanlardır. Ankette deneğin eğitim durumunu araştırırken fakülte ile yüksekokul ayrımı yapılmamıştır. Yüksekokul mezunları da üniversite seçeneğini işaretlemiş olduğundan oran belli ölçüde yüksek çıkmıştır. Cinsiyet itibariyle genelde erkeklerin eğitim ve öğretim düzeylerinin, kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Aynı zamanda gençlerin, ileriki yaşlarda olanlara göre oransal olarak daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin önemli bir bölümünü ilkokul mezunları oluşturmaktadır. Dolayısıyla yığılma %39,1 gibi yüksek bir oranla bu gruptadır. İlkokul mezunlarını %23,8 katılım oranı ile lise mezunları takip etmektedir. Ortaokul mezunları ve okur-yazar olanlar ile üniversite mezunları, temsil düzeyi en alt seviyede kalan gruplardır.

3.1.4. Medenî Duruma Göre Dağılım

Tablo 3. 4: Örneklem Grubunun Medenî Duruma Göre Dağılımı

Medenî Durum	Sayı	%
Evli	86	81.9
Bekâr	15	14.3
Dul	4	3.8
Toplam	**105**	**100.0**

Örneklem grubunun medenî duruma göre dağılımı tablo 3. 4'te verilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, medenî durumları bakımından evlidir. Fakat evli olanların yanında bekâr ve dul olanlar da bulunmaktadır. Elde edilen betimlemeye göre Köprübaşı örneklem grubunda en fazla yığılma % 81,9 ile evli olan grupta gerçekleşmiştir. Bu grubu % 14,3 oran ile bekârlar grubu takip etmiştir. Temsil niteliği en düşük grup ise % 3,8 ile dullardır. Medenî durum açısından değişik bireylerin örnekleme kapsamına girmeleri, dinî yaşayış ile medenî durum arasında bulunan ilişkilerin derecesini anlama açısından yararlı olacaktır.

3.1.5. Meslek Durumuna Göre Dağılım

Tablo 3. 5: Örneklem Grubunun Mesleklere Göre Dağılımı

Meslek	Sayı	%
Çiftçi	14	13.3
Memur	21	20.0
İşçi	8	7.7
Esnaf ve Zanaatkâr	16	15.2
Öğrenci	8	7.7
Emekli	4	3.8
Ev Hanımı	29	27.6
Serbest Meslek	5	4.7
Toplam	**105**	**100.0**

Katılımcıların mesleki dağılımı tablo 3. 5'te görülmektedir. Mesleki dağılımlar 9 kategoride toplanmıştır. Çiftçi kategorisine tütün, çilek ekimi gibi ziraat ile uğraşanlar

ve hayvancılık yapanlar dâhil olmuştur. Örneklem grubunun % 13,3'ü kendilerinin çiftçilikle uğraştıklarını ifade etmişlerdir. Mesleki yelpazede en fazla yığılma % 27,6 ile ev hanımları grubundadır. Kendilerini ev hanımı olarak niteleyenlerin önemli bir bölümünün tarımla da uğraştıkları gözlenmiştir. Reel olarak kadınların işgücüne katılımı erkeklere göre daha düşüktür. Ancak yeni nesilde durum farklılaşmaktadır. Kadınların eğitim seviyelerindeki belirgin yükseliş dikkate değerdir. Bu durum kadınların işgücüne katılımını da artırmaktadır. Memur kategorisine büro memurlarının yanı sıra öğretmenler, imamlar ve benzeri meslek grupları da dâhil edilmiştir. Araştırmamızda memurların temsili ise % 20 oranındadır. En alt katılım oranları emekli ve serbest meslek grubunda oluşmuştur. Bu kategorileri işçiler ve öğrenciler izlemiştir. Esnaf ve zanaatkârların katılım oranı da % 15,2 oranında gerçekleşmiştir.

3.1.6. Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Dağılım

Tablo 3. 6: Örneklem Grubunun Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Gelir Durumu (Yıllık)	Sayı	%
Düşük (8000 ve Altı)	9	8.6
Orta (8001-15000)	82	78.1
İyi (15001 ve Üstü)	14	13.3
Toplam	**105**	**100.0**

Araştırma evrenini oluşturan örneklem grubunun kendilerini ekonomik olarak nasıl ifade ettiklerini belirten nicel veriler tablo 3. 6'da gösterilmiştir. Yığılma % 78,1 oranla gelir durumu orta olan grupta meydana gelmiştir. Araştırma grubunda yer alan bireylerin % 8,6'sı sosyo-ekonomik durumunu kötü olarak ifade etmiştir. İyiyi oluşturan kategorinin temsil oranı % 13,3'tür. Örneklem arasında gelir düzeyi kötü olanlar genelde köyden kasabaya inen bireylerdir. Sosyo- ekonomik tabakalaşma zaman geçtikçe kasaba planlamasına da yansımaktadır. İlçede farklı gelir düzeylerine ait yerleşim alanları ortaya çıkmaktadır. Kendilerini iyi olarak kategorize eden grup, çoğunlukla aynı yerleşim bölgesinde ikamet etmektedir.

3.1.7. En Fazla İkamet Edilen Yere Göre Dağılım

Tablo 3. 7: Örneklem Grubunun En Fazla İkamet Ettiği Yere Göre Dağılımı

En Fazla İkamet Edilen Yer	Sayı	%
Köy	22	21.0
Kasaba	9	8.5
İlçe	63	60.0
İl	7	6.7
Anakent (İstanbul vb.)	4	3.8
Toplam	**105**	**100.0**

Araştırma evrenini temsil eden örneklemin uzun süre ikamet edilen yere göre dağılımı tablo 3. 7'de betimlenmiştir. Örneklem grubunun uzun süre yaşadıkları yere göre dağılımı 5 kategoride değerlendirilmiştir. En fazla yığılma %60 oranla ilçe kategorisindedir. Bu grubu %21 ile köyde yaşayanlar takip etmiştir. Uzun süre ilde yaşayanların oranı % 6,7 kasabada yaşayanların ki ise % 8,5'dir. Katılımcıların en fazla ikamet ettiği yere göre dağılımında temsil düzeyi en düşük grup ise 3,8 ile anakent kategorisidir.

3.1.8. Örneklem Grubunun Köprübaşı'nda Kalış Sürelerine Göre Dağılımı

Tablo 3. 8: Katılımcıların Köprübaşı'nda Kalış Sürelerine Göre Dağılımı

Köprübaşı'nda Oturma Süresi	Sayı	%
31 ve +	26	24.8
5 yıldan fazla	55	52.4
1-5 yıl arası	20	19.0
1 yıldan az	4	3.80
Toplam	**105**	**100.0**

Tablo 3. 8'de katılımcıların kaç yıldır Köprübaşı İlçe Merkezinde oturdukları betimlenmektedir. Katılımcıların ne zamandan beri Köprübaşı'nda olduklarının dağılımı 4 kategoride değerlendirilmiş, bu da örneklemin temsil düzeyini belli ölçü de artırmıştır. Örneklem grubunun en fazla yığılma gösterdiği kategori % 52,4 oran ile 5 yıldan fazla Köprübaşı'nda yaşayan gruptur. Bunları % 24,8 ile 31 yıl ve daha fazla Köprübaşı'nda yaşayanlar takip etmektedir. 1-5 yıl arası Köprübaşı'nda oturanların oranı %19,0'dır. Kendilerini 1 yıldan daha az zamandır ilçe merkezinde kaldığını ifade edenlerin oranı %3,80'dir. Dolayısıyla, örneklem grubunun temsil düzeyi en düşük kategorisi 1 yıldan daha az zamandır Köprübaşı'nda kalanlardır.

Köprübaşı yaklaşık 50 yıllık bir yerleşim yeridir. Köprübaşı'nın nüfus dağılımında köyden gelenler büyük yer kaplar. Bu durum, ankete iştirak eden katılımcıların dağılımına da yansımıştır. 31 yıldan fazla Köprübaşı'nda yaşayanların oranı % 24,8 iken 5 yıldan fazla zamandır ilçede ikamet edenlerin oranı % 52,4'tür.

3.1.9. Dindarlık Algılamasına Göre Dağılım

Tablo 3. 9: Örneklemin Sübjektif Dindarlık Algılamasına Göre Dağılımı

Dindarlık Durumu	Sayı	%
Din ile ilgisiz	1	0.9
Din ile az ilgili	14	13.4
Dindar	80	76.2
Çok dindar	9	8.6
Cevapsız	1	0.9
Toplam	105	100.0

Tablo 3. 9'daki bulgular örneklemin dindarlık algılamasına göre dağılımını göstermektedir. Katılımcıların sübjektif dindarlık algılamaları 4 kategoride değerlendirilmiştir. Bu geniş yelpaze, örneklemin temsil niteliğini belli ölçüde artırmıştır. Tabloda görüldüğü üzere, ankete katılanların %76,2'si kendilerini "dindar" olarak tanımlamaktadır. Örneklem grubunun %13,4'ü din ile az ilgili olduğunu

belirtmiştir. Çok dindarlar % 8,6 ile bu grubu takip etmektedir. Çok dindar tipler ile dindarlar birlikte değerlendirilirse % 84,8 gibi bir oran söz konusu olacaktır.

Veriler, dinin bireylerin hayatında önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalar da bu bulguyu desteklemektedir. Y. Esmer'in yaptığı bir araştırmada katılımcılara "Bunlardan hangisi sizin için birinci sırada gelir ?"diye sorulmuş ve katılımcıların % 62'si "Din" cevabı vermiştir. Araştırmaya katılanların %16'sı "Laiklik" derken %13'ü "Demokrasi" %5'i "Etnik kimliğim", % 4'ü "Yeterli bir gelir" diye cevap vermiştir.[94] "Türk Toplumunda Cemaat Algısı" adlı araştırmada katılımcılara "Kendinizi hangi kimliğe ait hissediyorsunuz? " sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 25,2'si 'Milliyetçi-Muhafazakâr', % 20,9'u 'Dindar-Muhafazakâr', % 27,7'si 'Atatürkçü-Laik', % 7'si 'Demokrat-Sosyal Demokrat', % 5,8'i 'Liberal-Özgürlükçü', % 2,3'ü 'Marksist-Sosyalist', % 3,3'ü 'Diğer' şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca katılımcıların % 8'i bu soruya cevap vermemiştir.[95] Milliyetçi-Muhafazakârlar ve Dindar-Muhafazakârların oranlarının toplam oranı % 46,1'dir. Evreni temsil eden örneklemin yarıya yakını kendisini Milliyetçi-Muhafazakâr ve Dindar olarak görmektedir. Bir araştırma şirketinin 12 ilde 2224 kişiyle yüz yüze görüşerek yaptığı ankette araştırmaya katılanların % 92,6'sı dinin hayatlarında önemli bir yer tuttuğunu söylemiştir. Ankete katılanların % 62,8'i kendisini "dindar" olarak tanımlarken "hiç dindar değilim" diyenlerin oranı %1,7 şeklinde çıkmıştır.[96]

C. Çelik'in çalışmasında ankete katılanlara "dine önem verme "ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların %74,4'ü "din benim için çok önemlidir" derken "önemlidir" diye ifade edenlerin oranı 14,5'tir. Bu iki grubu "biraz önemlidir" (9,1) diyenler izlemektedir. "Hiç önemli değildir" diyenlerin oranı ise %2,1'dir.[97] M. A. Kirman'ın çalışmasında katılımcılara "Dinî inançlar insan hayatında çok önemlidir" fikrine katılma durumları sorulmuş, katılımcıların % 76,1'i bu görüşe kesinlikle katılırken, %18,7'si kısmen katılmış, %2,6'sı katılmadığını, %0,6'sı da kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.[98]

---

[94] Aktaran; Şakir Aydın, *"Radikalizm Araştırmasında Çarpıcı Sonuç",* Milliyet, 31 Mayıs 2009, s. 20.
[95] Aktaran; Kemal Gümüş, *"Cemaatler Gerçeği-2",* Star Gazetesi, 07 Nisan 2011, s. 18.
[96] http://www.haber7.com / 10.09.2009
[97] Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, s. 167.
[98] M. Ali Kirman, *Din ve Sekülerleşme (Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma),* Karahan Kitabevi, Adana 2005, s. 115.

Ayrıca yapılan çalışmalarda, Türk toplumunda dindarlığın arttığını düşünenler çoğunluktadır. Dindarlığın artışına; dinî bilginin artması, bilimin ilerlemesiyle dine yönelişin artması, dinin medya aracılığı ile anlatılması, özgürlüklerin artması, dünyada dine yönelişin artması, çağımız sorunlarına ancak dindarlık ile çözüm bulanabileceğine dair bilincin gelişmesi, sebep gösterilmiştir.[99]

Köprübaşı çalışmasında örneklemde dinle hiç ilgisi olmayanlar % 0,9 ile temsil edilmektedir. Ankete katılan bir katılımcı, dindarlık ile ilgili soruyu boş bırakmıştır. Bulgulara göre Köprübaşı'nda örneklemi oluşturan her 4 kişiden 3'ünün dindar olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.10. Aile Tipine Göre Dağılım

Tablo 3. 10: Örneklem Grubunun Aile Tipine Göre Dağılımı

İfadeler	Sayı	%
Yalnız yaşıyorum	6	5.8
Annem ve babamla birlikte yaşıyorum	14	13.3
Eşim ve çocuklarım ile yaşıyorum	74	70.4
Eşim, çocuklarım ve aile büyüklerimle birlikte yaşıyorum.	9	8.6
Başka	2	1.9
Toplam	**105**	**100.0**

Aileyi oluşturan bireylerin kimliklerine göre dağılımı tablo 3. 10'da betimlenmiştir. Kendilerini 'eşim ve çocuklarım ile birlikte yaşıyorum' şeklinde ifade edenlerin oranı % 70,4 ile ilk sırada yer almaktadır. Örneklemi oluşturan katılımcıların yaklaşık ¾'ü eşi ve çocuklarıyla yaşamaktadır. Eşi, çocukları ve aile büyükleri ile yaşayanların oranı ise %8,6'dır. Başka bir ifade ile evreni temsil eden örneklemi oluşturan katılımcılardan 9'u "geniş aile" tipine sahiptir. Geriye kalan gruplar ise "çekirdek aile" kategorisine dâhil olmaktadır. Ankete katılanlardan 2 kişi 'başka' seçeneğini tercih etmiştir. Bunlardan birisi eşiyle birlikte yaşadıklarını fakat çocuklarının olmadığını ifade etmiştir. Diğeri ise kocasının vefat ettiğini ve çocukları ile birlikte yaşadığını belirtmiştir.

[99] M. Bekir Gültekin, *"Din Görevlilerinin Modernleşmeye Bakışı (Ankara/Polatlı Örneği)",* Diyanet İlmi Dergi, Cilt 47, Sayı 2, Nisan-Haziran 2011, s. 65.

3.2. Araştırmanın Bulguları

3.2.1. İnanç Boyutu İle İlgili Bulgular

Her din birtakım inanç esaslarından meydana gelir. Bütün dinler, müntesiplerinden bu ilkeleri kabul etmelerini bekler. İnançlar o dine inanan insanları birbirine bağlayan özellikler taşır. Birlikte bir dine mensup olup belli müşterek inançlara sahip olmak şuuru, dinin müntesipleri arasında son derece kuvvetli, bağlayıcı bir etki ortaya çıkarır.

Öteden beri dinin müntesipleri arasında teorik anlamda bazı fikir ayrılıkları ve zıtlaşmalar hep olmuştur. İtikadî manada uyuşmazlıklar, ümmetin içerisinde alt grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Din müminleri birleştiren ve kaynaştıran temel bir unsurdur. Fakat akait ile ilgili konularda çıkan anlaşmazlıklar, mezhepleşmelerin ve gruplaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum dinin dayanışmayı sağlayıcı ve birleştirici fonksiyonlarının aksine toplumda, ayırıcı ve bölücü işlevlerinin de olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte dinin kaynaştırıcı ve bütünleştirici tesiri, ayırıcı ve bölücü etkisinden çok daha kuvvetli olmaktadır.[100]

Bir insanın Müslüman olabilmesi için belli birtakım inanç ve kaidelere iman etmesi gerekir. İslam dininde dinî tecrübenin teorik anlatımı "Amentü Esasları" olarak formüle edilmiş ve 6 esastan oluşmuştur. Bu inanç sisteminin en esaslısı şüphesiz Tevhit, 'Bir olan Allah'a inanma' ilkesidir.

Tablo 3. 11: Katılımcıların İnanç Esasları İle İlgili Tutumları

İfadeler	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Allah'ın varlığına Kur'an'ın bildirdiği gibi inanırım.	104	99.1			1	0.9	**105**	**100**
Öbür dünyada herkes yaptıklarından hesaba çekilecektir.	104	99.1	1	0.9			**105**	**100**
Bir insanın başına alınyazısında olan gelir ve alınyazısı değiştirilemez.	94	89.5	6	5.7	5	4.8	**105**	**100**
Kur'an indirildiğinden beri hiçbir değişikliğe uğramamıştır.	98	93.3	4	3.8	3	2.9	**105**	**100**
Hz. Muhammet Allah'ın kulu ve peygamberidir.	105	100					**105**	**100**
İyiler için cennet, kötüler için de cehennem vardır.	101	96.2	1	0.9	3	2.9	**105**	**100**
Kaza ve kadere iman ederim.	103	98.1			2	1.9	**105**	**100**

[100] Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 222.

Tablo 3. 11'de katılımcıların inanç esasları ile ilgili tutumları betimlenmiştir. Örneklem grubunun Allah inancı ile ilgili tutumlarında bir değişkenlik gözlenmemektedir. Katılımcıların %99,1'i Allah'ın varlığına Kur'an-ı Kerim'de bildirildiği gibi iman etmektedir.

Nicel verilerin yanında katılımcıların anlam dünyalarını, hislerini, duygu ve düşüncelerini, deneyimlerini anlamak, bakış açılarını ortaya çıkarmak için katılımcılarla mülakatlar yapılarak nitel verilerden de yararlanılmıştır.[101]

Dinin teorik yönü ile ilgili sorulara verilen cevaplardan, gençler ile yaşlılar kategorisi arasında bir farklılaşmanın olduğu ortaya çıkmaktadır. Yaşlılar tam bir teslimiyet içinde inanç ile ilgili kurallara iman ederken, genç grup inanç ile ilgili esaslara karşı şüpheci bir tutum sergilemektedir. Yaşlı bir katılımcının şu ifadesi bu görüşü doğrulamaktadır.

> "Allah'a karşı kulluk görevimizi hakkıyla yerine getirmeye çalışıyoruz. Allah'a iman konusunda asla bir şüphe içinde değilim. Bu anlamda aklıma bir soru takılmaz." (Katılımcı 26, E 65)
>
> "İbadetlerimi tam olarak yapmasam da kalbimdeki iman tamdır."
>
> (Katılımcı 17, E 38)

18-39 yaş kategorisini temsilen 2 katılımcının görüşleri de şu şekildedir:

> "Aklıma iyi olmayan şeyler geliyor. Ben bu düşüncelerden dolayı günaha giriyor muyum? Bu düşünceler beni inkâr noktasına kadar götürür mü, imanım gider mi? (Katılımcı 36, E 28)
>
> "Bazen aklıma sorular takılıyor. Dinî inançlar konusunda birtakım kuşkular taşıyorum. Şeytanın vesveselerinden bir türlü kurtulamıyorum."
>
> (Katılımcı 23, K 20)

Katılımcıların yaşları ile dinî inançlara karşı tutumları arasında yakın bir ilişki vardır. Yaş yükseldikçe agnostik inanca pek rastlanmamaktadır. Yine yaş düştükçe rasyonel inançta olanlar artmaktadır. Nitel veriler de bu yargıyı desteklemektedir.

Araştırma evreninde Allah ifadesinin yerine "Tanrı" lafzı çok az kullanılmaktadır. "Tanrı" lafzını, geleneksel inanca sahip katılımcılar arasında kullanan olmazken az da olsa rasyonel inanca sahip olanlar arasında kullananlara rastlanılmaktadır.

---

[101] Kuş, s. 87.

Amentü'nün diğer esaslarından ahiret inancı da, tıpkı Allah'ın varlığına olan inanç gibi % 99,1 oranında katılımcılar arasında kabul görmüştür. Katılımcılar, ahireti akıl ile anlamanın mümkün olmadığını düşünmektedirler. Ancak 'Kur'an'ın bildirdiği şekilde ahireti anlayabiliriz' görüşünü dile getirmektedirler. Ahirete imanın bireysel yaşam üzerindeki tesiri açıktır. Ahiret inancının özü, insanın bu dünyada yaptıklarından sorumlu olup öbür dünyada onların hesabını vermesidir. İslam'a göre "Kim zerre miktarı hayır işlerse onun karşılığını görecek, kim de zerre miktarı şer işlerse o da onun karşılığını görecektir." "Mizan", "Kıyamet", "Sırat", "Cennet ve Cehennem", "Ecel", "Mahşer" kavramları ahiret inancı ile iç içe geçmiştir. Katılımcılar genel olarak sadece Müslümanların cennete girebileceğine inanmaktadırlar. Katılımcılarda 'Müslümanların günahı varsa günahı kadar ceza görüp tekrar Allah onları cennetine koyar' inancı hâkimdir. Fakat az da olsa bu konuda farklı tutum içinde olanlar da vardır. Genç bir katılımcının ahiret inancı ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

> "Ben cenneti, cehennemi, şeytanı, meleği hep birer sembol olarak düşünüyorum. Burada şeytan kötülüğü, cennet huzuru, cehennem cezayı, melek de tabiat kuvvetlerini temsil ediyor." (Katılımcı 14, E 30)

'Kıyamet kopmazdan az önce birtakım alametler belirecek' görüşü araştırma alanında yaygındır. Kıyamet alametleri ile ilgili konularla daha çok yaşlılar ilgilenmekte, kulaktan duyma bilgilerle birçok kıyamet alameti saymaktadırlar. Geleneksel ve taklitçi inanca sahip bireyler kuşkucu ve rasyonel inanca sahip kişilere göre kıyametin kopacağı zamanı ve ahireti birtakım efsunlu hikâyeler ile anlatmaya çalışmaktadır. Geleneksel ve dogmatik inanca sahip olduğu anlaşılan bir kişinin görüşleri şöyledir:

> "Günümüz ahir zaman olduğundan kıyametin büyük alametlerinin görülmesi yakındır. Günümüzün ahir zaman oluşunun işaretleri; büyüklere saygı gösterilmemesi, fuhuş yapanların artması, içki içenlerin çoğalması, her türlü ahlaksızlığın yaygınlaşması olarak sayılabilir." (Katılımcı 7, K 67)

Yaşlılara göre gençler, Müslümanların yanında ehl-i kitaba inanan insanların da cennete gidebileceğini düşünmektedirler. Yaşlılar kategorisinin tamamına yakını Müslümanlar haricinde kimsenin cennete giremeyeceğini ifade etmektedirler. Genç ve yaşlı gruptan 2 katılımcının konuya ilişkin görüşleri 2 kategori arasında bulunan tutum farklılaşmasının en güzel örneğidir.

> "Bana göre Müslümanlar ile birlikte Hıristiyanlar ve Yahudilerden de bir Allah'a inananlar cennete gidecektir. Kendimi (beşerî ve batıl inançlara sahip olanlara göre) onlara daha yakın görüyorum." (Katılımcı 40, K 32

> "Müslüman olmayan birisinin cennete gitmesi hayalden öteye gitmez. Yahudiler ve Hıristiyanlar cennete gidecekse Müslümanların yoluna girmesi gerekir. Önce kelime-i şehadet getirip Müslüman olacak, sonra namazını kılacak, orucunu tutacak ancak ondan sonra Allah dilerse onları cennetine koyacak." (Katılımcı 11, E 55)

Agnostik ve kararsız inanca sahip bir kişinin şu ifadeleri önemlidir:

> "İnsan ölünce bir başka bedende dünyaya geliyor diyorlar. O zaman öbür dünya da hangi beden ceza çekecek, bir karışıklık olmayacak mı?"
>
> (Katılımcı 37, K 30)

Çizelgeden de anlaşılacağı üzere katılımcıların alın yazısı ile ilgili tutumları değişkenlik göstermektedir. Ankette "Bir insanın başına alın yazısında olan gelir ve alın yazısı değiştirilemez." ifadesi katılımcıların % 4,8 tarafından kabul edilmemektedir. Tabloya göre katılımcıların % 5,7'si fikrim yok seçeneğini tercih etmiştir. Yine de büyük çoğunluk (% 89,5) bu ifadeye katılmaktadır. Yani örneklem grubunda alın yazısı ile ilgili yargıya katılanların oranı büyük çoğunluktadır. Fakat diğer 2 tutuma da rastlanmaktadır. Fikrim yok ve katılmıyorum ifadelerini tercih eden katılımcıların toplamı % 10,5'i bulmaktadır. Ayrıca, örneklem grubunun alın yazısı ile ilgili tutumlarında başka toplumsal değişkenlerin etkisinin olduğu bir gerçektir.

Tablo 3. 12: Eğitim Durumu ve Alın Yazısı İlişkisi

Öğrenim Durumu	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur-Yazar	**14**	100.0					**14**	100.0
İlkokul	**39**	95.1	**2**	4.9			**41**	100.0
Ortaokul	**12**	92.3	1	7.7			**13**	100.0
Lise	**21**	84.0	**2**	8.0	**2**	8.0	**25**	100.0
Üniversite	**8**	66.7	**1**	8.3	**3**	25.0	**12**	100.0
Toplam	**94**	89.5	**6**	5.7	**5**	4.8	**105**	100.0

Tablo 3. 12'de eğitim durumu ve alın yazısı ilişkisi betimlenmiştir. Bütün eğitim durumu kategorilerinde alın yazısı ile ilgili yargıya katılanların oranı çoğunluktadır. Fakat fikrim yok diyenler ile katılmıyorum diyenlerin büyük çoğunluğu ya üniversite mezunu ya da lise mezunudur. Eğitim durumu itibariyle okuryazar olanlar ile ilkokul ve ortaokul mezunları, lise ve üniversite mezunlarına göre alın yazısı inancına daha çok bağlıdırlar. Nitekim okuryazar olanların tamamı bu öncüle katılmaktadır. İlkokul mezunlarının katılım oranı % 95,1 iken ortaokul mezunlarının % 92,3'ü alın yazısı yargısına katılmaktadır. Üniversite mezunları kategorisinde alın yazısını kabul etmeyenlerin oranı % 25 iken lise mezunlarında bu oran % 8'dir. Yine fikrim yok diyen katılımcıların önemli bir bölümü lise ya da üniversite mezunudur. Tüm bunlardan eğitim durumu ile alın yazısına karşı tutumların arasında bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır. Öğrenim düzeyi yükseldikçe alın yazısı yargısına katılım oranı azalırken eğitim seviyesi düştükçe bu ifadeye katılım oranı önemli miktarda artmaktadır.

Genellikle geleneksel yaşamın hâkim olduğu yerlerde ve eğitim durumu açısından alt kademede bulunulan çevrelerde günlük yaşamda her olay, bireyin ve bireyin içinde yaşadığı toplumun sevinç ve kederleri hep alın yazısı ile açıklanmaktadır. 'Başa gelen çekilir', 'Ne yapalım, alın yazımız böyleymiş', 'Sabret, alnımızın kara yazısı' ve benzeri ifadeler kaynağını bu kaderci anlayıştan alır. Toplumsal açıdan kaderci anlayış başa gelen felaketler yönünden frenleyici etki yapabilir. Fakat toplumu uyuşturucu etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Çalışmadan, 'sebeplere sarılmadan' benim kaderim böyleymiş diyerek tepkisiz kalmak uyuşturucu etki ile ilgilidir. Kentleşme ve modern eğitim, insan davranışlarında rasyonelleşmeyi beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda 'tevekkül anlayışı' yerini 'insan kendi kaderini kendisi çizer' şeklindeki rasyonel anlayışa bırakmıştır. Geleneksel çevredeki 'tek kadir-i mutlak' anlayıştan çok modern çevrelerde 'Tanrı'yı dünya işlerine karıştırmama' zihniyeti ağırlık kazanmaktadır.[102]

[102] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*, s. 87-88.

Tablo 3. 13: Yaş Durumu ve Alın Yazısı İlişkisi

Yaş Grupları	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
18-25	**14**	82.3	**2**	11.8	**1**	5.9	**17**	100.0
26-30	**15**	75.0	**2**	10.0	**3**	15.0	**20**	100.0
31-40	**34**	94.4	**1**	2.8	**1**	2.8	**36**	100.0
41-50	**22**	95.7	**1**	4.3			**23**	100.0
51-60	**7**	100					**7**	100.0
61 ve Üstü	**2**	100					**2**	100.0
Toplam	**94**	89.5	**6**	5.7	**5**	4.8	**105**	100.0

Aynı şekilde yaş durumunun bu inanca karşı olan tutumlarda önemli bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Tüm yaş kategorilerinde, alın yazısı ile ilgili ifade büyük çoğunlukla kabul edilmektedir. Fakat fikrim yok diyenler ile katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlerin büyük çoğunluğu gençlerdir. Genellikle 18-40 yaş grubunda olanların diğer yaş kategorilerine göre daha az kaderci bir tutuma sahip oldukları görülmektedir. Çünkü bu yargıya katılmayanların hepsi 18-40 yaş grubunda olanlardır. Demek ki, yaş düştükçe daha az kaderci bir tutuma sahip olunmaktadır. Yine fikrim yok diyenlerin % 83'ü 18-40 yaş grubundandır. Yine 18-40 yaşlar arasında bu yargıya katılanların oranı % 86,3 olduğu halde 41 ve daha yukarı yaşlarda olanlar arasında bu oran % 96,9'a yükselmektedir. Tüm bunlardan alınyazısı ile ilgili tutumlarla yaş arasında önemli bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3. 14: Yıllık Gelir Durumu ve Alın Yazısı İlişkisi

Gelir Grupları (Yıllık)	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Düşük (8000 ve altı)	**9**	100.0					**9**	100.0
Orta (8001-15000)	**74**	90.2	**4**	4.9	**4**	4.9	**82**	100.0
İyi (15001 ve Üstü)	**11**	78.6	**2**	14.3	**1**	7.1	**14**	100.0
Toplam	**94**	**89.5**	**6**	**5.7**	**5**	**4.8**	**105**	100.0

Gelir durumu ve alın yazısı ilişkisi tablo 3. 14'te gösterilmiştir. Gelir durumu da alın yazısıyla ilgili tutumları etkileyen bağımsız değişkenlerden birisidir. Bütün gelir gruplarında alınyazısı ile ilgili yargıyı kabul edenler çoğunluktadır. Fakat diğer 2 tutuma da rastlanmaktadır. Bu yargıya katılmayanların hiçbirisi yıllık gelirinin kötü

olduğunu söylememiştir. Katılmayanların yıllık kazancı ya orta ya da iyi düzeydedir. Fikrim yok diyenlerin tamamının gelir durumu iyi ya da orta düzeydedir. Sonuç olarak, ekonomik durum iyileştikçe alın yazısını doğru bulanların sayısı düşerken yanlış bulanların sayısının arttığı anlaşılmaktadır. Ekonomik durumu kötü olanların alın yazısı yargısına olan inancı ise çok üst seviyede artmaktadır.

Tablo 3. 15: Dindarlık Grubu ve Alın Yazısı İlişkisi

Dindarlık Grupları	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Cevapsız		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Din ile ilgisiz					**1**	100.0			**1**	100.0
Az dindar	**10**	71.4	**3**	21.4	**1**	7.2			**14**	100.0
Dindar	**76**	93.8	**3**	3.7	**2**	2.5			**81**	100.0
Çok dindar	**8**	100.0							**8**	100.0
Cevapsız							**1**	100	**1**	100.0
Toplam	**94**	89.5	**6**	5.8	**4**	3.8	**1**	0.9	**105**	100.0

Dindarlık grubu ve alın yazısı ilişkisi tablo 3. 15'te sunulmuştur. Dindarlık durumu da alın yazısı ile ilgili tutumları etkileyen değişkenlerden birisidir. Bütün dindarlık kategorilerinde alın yazısı ile ilgili yargıya katılan katılımcıların oranı çoğunluktadır. Fakat diğer tutumlara da sahip olanlar bulunmaktadır. Dindarlık durumu ile alın yazısına karşı olan tutumlar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Kendilerini 'çok dindar' olarak kabul edenlerin tamamı alın yazısı ile ilgili yargıya katılmakta iken 'dindar' olanlarda bu oran % 93,8'e düşmektedir. 'Dinle az ilgilenen' grupta ise oran % 71,4'e gerilemektedir. 'Dinle hiç ilgisi olmayan' katılımcıların temsil düzeyi düşüktür (0,9). Fakat yine de tabloya baktığımızda bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. 'Fikrim yok' ve 'katılmıyorum' diyenlerin totali % 9,5'tir. Bütün kategorilerde 'Fikrim yok' tutumunu benimseyenlerin toplamı % 5,7 iken 'katılmıyorum' diyenlerin ise % 3,8'dir. Dinle az ilgilenenlerin % 21,4'ü fikrim yok derken, % 7,2'si bu ifadeye katılmamaktadır. Dindarlarda ise fikrim yok diyenlerin oranı % 3,7 iken bu fikre karşı olanların oranı % 2,5'tir. Nihayetinde dine ilgi arttıkça

alın yazısı yargısını kabul edenlerin oranı artmaktadır. Dinle bağlar zayıfladıkça alın yazısı ifadesine katılanların oranı düşmektedir.

Tablo 3. 16: Medeni Durum ve Alın Yazısı İlişkisi

Medeni Durum	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Bekâr	**12**	80.0	**3**	20.0			**15**	100.0
Evli	**78**	90.7	**3**	3.5	**5**	5.8	**86**	100.0
Dul	**4**	100.0					**4**	100.0
Toplam	**94**	89.5	**6**	5.7	**5**	4.8	**105**	100.0

Medeni durum ve alın yazısı ilişkisi tablo 3. 16'da gösterilmiştir. Medeni durumun, alın yazısı ile ilgili tutumları etkileyen bir değişken olduğu görülmektedir. Medeni durum ile ilgili tüm kategorilerde alın yazısı ile ilgili öncüle katılma oranı üst düzeydedir. Fakat diğer 2 tutuma da katılan katılımcıların olduğu görülmektedir. Yani medeni duruma göre alın yazısına karşı olan tutumların farklılaştığını görmekteyiz. Dul olanların, evli (% 90,7) ve bekârlara (% 80) göre alın yazısı ile ilgili ifadeye katılma oranı daha yüksektir. Bekârlara nazaran evlilerin bu ifadeye katılma düzeyi daha üst düzeydedir. Burada alın yazısı yargısına katılıyorum diyenlerin oranı en düşük % 80 ile bekârlar kategorisindedir. Yukarıdaki bilgilerden Köprübaşı İlçesinde evli, dul ve bekâr olanların alın yazısı yargısına yönelik tutumlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Dul olanların inanç seviyeleri, bekâr ve evlilere göre daha kuvvetlidir. Burada dikkati çeken hususlardan olarak dulların eğitim düzeyinin düşük olduğu gözlenmektedir. Dulların çoğunun okur-yazar ve ilkokul düzeyinde olduğu görülmektedir. Ayrıca ankete katılanlardan dul kategorisinde olanların çoğunluğu 60 yaş ve üzerindedir. O halde dulların, bekârlara ve evlilere göre alın yazısına inanç düzeylerinin yüksek oluşunda eğitim ve yaş faktörleri etkili olabilir.

Tablo 3. 17: Sosyal Çevre ve Alın Yazısı İlişkisi

Sosyal Çevre	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Köy	**21**	95.5			**1**	4.5	**22**	100.0
Kasaba	**8**	88.9	**1**	11.1			**9**	100.0
İlçe	**57**	90.4	**3**	4.8	**3**	4.8	**63**	100.0
İl	**6**	85.7	**1**	14.3			**7**	100.0
Anakent	**2**	50.0	**1**	25.0	**1**	25.0	**4**	100.0
Toplam	**94**	89.5	**6**	5.7	**5**	4.8	**105**	100.0

Sosyal çevre alın yazısı ilişkisi tablo 3.17'de betimlenmiştir. Yapılan araştırmada, hayatının büyük bölümünü köyde geçirenlerin, kentte yaşayanlara göre alın yazısı önceline büyük oranda (95,5) katıldığı görülmektedir. Genel anlamda sosyal çevre ile dindarlık arasında sıkı bir ilişki vardır. Küçük yerleşim bölgelerinde dinin inanç, pratik, ahlak ve toplumsal boyutunun canlı ve etkin olduğu görülmektedir. Kırda, varoşlarda din her zaman bireyi daha çok etkilemiştir. Hatta köyler arasında bile bu etki düzeyi farklıdır. Tabloya bakıldığında Sosyal çevreye göre alın yazısına karşı olan tutumların, Köprübaşı'nda anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Sosyal çevre ile ilgili tüm kategorilerde alın yazısı yargısına katılım düzeyi oldukça yüksektir. Fakat sosyal çevreye göre diğer tutumları kabul eden katılımcıların de varlığı görülmektedir. Hayatının büyük bölümünü köyde geçirenlerin % 95,5'i bu ifadeye katılmaktadır. İlçede yaşayanlardan % 90,4'ü yargıyı kabul ederken il de yaşayanların % 85,7'si ve anakentte hayatının büyük bölümünü geçirenlerin % 50'si bu yargıya katılmıştır. İlçelerde dinin nüfuzu köylere göre daha da azalmaktadır. Anakent ve illerde ise dinî inanç ve pratiklere bağlılık ilçelere göre daha zayıftır. Anlatılan ilişkiler yumağında sosyal çevreye bağlı olarak alın yazısına karşı olan tutumlar farklılaşmaktadır.

Tablo 3. 18: Kasabada Kalış Süresi ve Alın Yazısı İlişkisi

Kasabada Kalış Süresi	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
1 Yıldan Az	**4**	100.0					**4**	100.0
1-5 Yıl Arası	**18**	90.0	**1**	5.0	**1**	5.0	**20**	100.0
5 Yıldan Fazla	**49**	89.0	**3**	5.5	**3**	5.5	**55**	100.0
31+	**23**	88.5	**2**	7.7	**1**	3.8	**26**	100.0
Toplam	**94**	89.5	**6**	5.7	**5**	4.8	**105**	100.0

Tablo 3. 18'de kasabada kalış süresi ve alın yazısı ilişkisi gösterilmiştir. Tabloya göre kasabada kalış süresi azaldıkça alın yazısı yargısına 'katılıyorum' diyenlerin oranı artmaktadır. Kasabada kalış süresi arttıkça da bu ifadeye katılım oranı azalmaktadır. Ankete katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 89,5) alın yazısı önceline katılmaktadır. Diğer iki tutuma sahip olanlar da vardır. 'Fikrim yok' diyenlerin kategorilerde oranı arttıkça kasabada kalış süresi de uzamaktadır. Bu fikre katılmayanların oranı 1-5 yıl arası grupta % 5'dir. 5 yıldan fazla süredir kasabada kalanların kategorisinde bu oran 5,5'e yükselmiş, 31 ve daha fazla yıldır kasabada kalıyorum grubunda % 3,8'e düşmüştür. Bu grupta fikrim yok diyenler fazla olduğuna göre 31 yılın üzerinde kasabada yaşayanların bu konuda kafası karışık gözükmektedir. Tabloya bakıldığında kasabada kalış süresine göre alın yazısına karşı olan tutumların, Köprübaşı'nda anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmaktadır. Örneklemin, kasabada kalış süresi ile alın yazısına karşı olan tutumları arasında bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Araştırma sahasında en çok hakkında yorum yapılan konu, kaza ve kader mevzusudur. İslam dünyasında da kader konusu çokça tartışılmaktadır. İslamî inanışa göre kader; "Yüce yaratıcının, ezelden sonsuza kadar vâki olacak bütün şeylerin zamanını ve yerini, özellik ve niteliklerini, ezelî ilmiyle bilmesi ve takdir etmesidir." Kaza ise; "Allah'ın ezelde irade ettiği şeyleri zamanı gelince meydana getirmesi ve yaratmasıdır."[103] "Alın yazısı", "takdir-i ilahi" kavramları, araştırma alanında kader kavramıyla aynı anlamda kullanılmaktadır. Mülakata katılanlar arasında genel itibariyle bu konuda 3 tutum sergilenmektedir. Bunlardan ilki her şeyi insan iradesine bağlayan kaderiyeci görüş, bir diğeri, insanı bir ağacın yaprağı gibi rüzgâr ne taraftan eserse o yöne giden, her şeyi ilahi iradeye bırakan bakış açısı, sonuncusu da bu görüşlerin ortası sayılabilecek, yaratıcının iradesinin yanında insanın cüz'î iradesinin bulunduğunu savunan anlayıştır. Araştırma alanında katılımcılar hiç bu tür kelami tartışmalara katılmamaktadır. Fakat yapılan mülakatta derine inildikçe katılımcıların ifadelerinden bazı ipuçları yakalanabilmektedir. 3 katılımcının 3 farklı tutumu aşağıda yer almaktadır.

[103] İslam İlmihali, *"İman Esasları Bölümü",* Cilt 1, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 132.

> "Her şey insanın özgür iradesine bağlıdır. Kader diye bir şeyin olacağını düşünmüyorum. İnsan şayet iyilik isterse ve bu yolda çalışırsa o iyiliğe kavuşur. Kötülük isterse ve o yolda giderse kötülük yapmaya fırsat bulur. İnsan hür olduğu için sonunda hesaba çekilecek." (Katılımcı 40, K 32)

> "Her şeyi takdir eden Allah'tır. O bir şeye "ol" dediği zaman o şey hemen oluverir. Ağacın yaprağı bile ondan izinsiz düşemez. Ancak, yüce yaratıcının takdir ettiği, insanın başına gelir. Bu noktada insana düşen sabırdır. Bir felaket karşısında dövünmek, yırtınmak boşunadır. Allah onu öyle kararlaştırmıştır." (Katılımcı 32, K 60)

> "Bazı şeyler insan elinde değildir. Benim hangi anadan doğacağım, nerede doğacağım gibi şeyler insanın iradesi dışında olan şeylerdir. Hayatın her noktasında bu dediğim şeyler geçerli değildir. Bazı şeyler insanın elindedir. Çalışmak, iyi bir hayat sürmek, iyilik etmek hep insanın hür iradesi ile olacak şeylerdir. Allah, gökten çorba göndermez. Fakat çalışana çalıştığının karşılığını mutlaka verir." (Katılımcı 35 K 25)

Genel olarak geleneksel inanca sahip, yaşlılar kategorisinde olan kişilerin 'her şeyi ilahî iradeye bağlayan' bir tutum takındıkları görülmektedir. Ancak modern çevrelerde yaşayan, yaş aralığı düşük olan, şüpheci ve sorgulayan bireylerde 'her şeyi insanın hür iradesine bırakan' bir anlayış görülmektedir. Bazı katılımcılar agnostik ve kararsız bir inanca sahip olduklarından dolayı görüşlerini de bu bağlamda ifade etmişlerdir. Ayrıca bu doğrultuda görüş bildirenlerin yaş aralığı oldukça düşüktür.

> "Alın yazısı, kader ile ilgili aklıma takılan şeyler var. Türkiye 1999 depremini yaşadı. Birçok canımızı orada yitirdik. Orada, masum yüzlerce insan öldü. 5 aylık kundaktaki çocuk demir yığınlarının altında kaldı. Böyle takdir-i ilahi mi olur? O insanların suçu neydi, sadece orada yaşamak mı?"
>
> (Katılımcı 27, E 29)

> "Bazı insanlar çok rahat yaşarken bazıları da açlık sefalet içinde yaşamını sürdürebiliyor. Bu haksızlık değil mi? Arkadaşımın yüzü pürüzsüz, yakışıklı ve bir sürü kız arkadaşı var ama benim yüzüm sivilceden geçilmiyor. Bu şekilde toplumun içine girmek bile istemiyorum. Benim kaderimde yüzüm sivilceli olmak mı varmış, Benim suçum nedir, yüzüm neden sivilcelidir? Şimdilik aklıma bu sorular takılıyor." (Katılımcı 8, E 19)

Katılımcıların inanç esasları ile ilgili tutumlarına geri dönüldüğünde (tablo 3.11) örneklem grubunun "Kur'an indirildiğinden beri hiçbir değişikliğe uğramamıştır." ifadesi karşısındaki tutumunda önemli oranda bir değişkenlik gözlenmemektedir. Fakat

yine de katılımcıların alın yazısı ile ilgili tutumlarından sonra fazla sayıda katılımcının, değişik tutum izlediği ikinci yargı Kur'an ile ilgili olandır. Evreni temsil eden örneklemin % 93,3'ü bu yargıyı kabul etmektedir. Katımcılardan 3 kişi bu ifadeyi kabul etmemektedir. Bu ifadeyi kabul etmeyenler eğitim değişkeni açısından incelendiğinde 2 kişinin lise 1 kişinin de üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu veriden, katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça Kur'an'ın günümüze kadar hiç değişikliğe uğramadığına inananların sayısının azaldığı anlaşılmaktadır. Kur'an'ın değişikliğe uğradığına inananları, yaş değişkeni bakımından incelediğimizde 18-39 yaş aralığında oldukları görülmektedir. Verilerden gençlerin yaşlılara oranla "Kur'an indirildiğinden beri hiçbir değişikliğe uğramamıştır." ifadesine daha az inandığı anlaşılmaktadır. M. E. Köktaş İzmir çalışmasında Kur'an'ın muhtevasının doğruluğu konusunda, katılımcıların % 72,9'unun Kur'an'da anlatılanların tümünün doğru olduğu, % 15,3'ünün Kur'an'da anlatılanların bütünüyle doğru olmadığı ancak bir kısmının doğru olabileceği, % 9,3'ünün bu konuda kararsız olduğu sonucuna varmıştır.[104]

> "Kur'an-ı Kerim'e Müslümanlar her zaman saygı duymalıdır. Çünkü o yüce Allah tarafından gönderilmiş bir kitaptır. Bolca okuyarak Kur'an'ı anlamaya çalışmak müminlerin görevidir." (Katılımcı 4, E 48)
>
> "Atalarımız Kur'an-ı Kerim'in bulunduğu odada ayağını uzatıp yatmamış. Bizim de ona saygı göstermemiz gerekir. Kur'an-ı Kerim'e abdestli olarak el sürmek gerekir. Kur'an-ı Kerim taşınırken bel hizasından aşağıda taşınmamalıdır." (Katılımcı 22, E 55)
>
> "Kur'an-ı Kerim abdestsiz de okunabilir. Abdestli okursak da iyi olur. Önemli olan onun bize neler söylediğini anlamamızdır. Bence daha çok mealini okursak daha iyi olur. Bir mektup düşünsek, bu mektup başka dilde yazılsa biz eğer o dili bilmiyorsak, mektubu nasıl anlayabileceğiz? Mektubu tercüme ettirip anlayabileceksek, Kur'an'ı da mealinden okumalıyız. Yoksa bize hiçbir faydası olmaz." (Katılımcı 15, E 22)
>
> "Kur'an-ı Arapçasından okumanın daha sevap olduğunu düşünüyorum. Mealinden okumak bana o kadar da tat vermiyor. 67 yaşında Annem bile kurslara giderek Kur'an öğrenebiliyor ise bunu herkes yapabilir."
>
> (Katılımcı 9, K 32)

[104] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat (İzmir Örneği),* s. 90.

> Kur'an'da şifa ayetleri vardır. Hasta olduğumda bu ayetleri bir bilene giderek okuturum. Çok faydasını görürüm. Ben yalnız yaşayan bir bayanım. Geceleri de her türlü beladan emin olmak için bildiğim bazı süreleri okurum."
>
> (Katılımcı 12, K 55)

> "Benim anlamadığım bazı noktalar var. Geçen gün bir cenaze merasimine katıldım. Orada Kur'an okudular. Ölüye Kur'an okunsa ne faydası olur, anlayamadım. Adam dünyadayken iyi ya da kötü bir hayat yaşamış. Öldükten sonra iyi, kötü olmaz. Kötü de iyi olmaz." (Katılımcı 1, E 27)

> "Kur'an-ı Kerim'i hastaya okumanın psikolojik bir tarafı vardır. Hasta birçok insanın bu şekilde şifa bulduğunu biliyorum. Doktora gitmeye, tıbba karşı değilim; ancak bu okumaların hiç faydası yoktur, demenin de yanlış olacağını düşünüyorum." (Katılımcı 34, E 40)

Katılımcıların Hz. Muhammet'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanç ile ilgili tutumlarında bir değişkenlik gözlenmemektedir. Katılımcıların tamamı, Hz. Muhammet'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna iman etmektedir. Ü. Günay'ın Erzurum çalışmasında katılımcılara "Peygamberiniz kimdir ?" diye sorulmuş, katılımcıların tamamı bu soruya "Hz. Muhammed" cevabını vermiştir.[105]

> "Bazıları peygamberimizden bahsederken 'Muhammed' isminin başına 'hazreti' koymuyor. Bu durum peygamber efendimize saygısızlıktır. Ondan bahsederken 'hazreti' ifadesini kullanılmalı ve peygamberimizin ismi anıldığında ona bolca salât-ü selam getirilmelidir." (Katılımcı 21, E 48)

> "Hz. Muhammed bizler için güzel örnektir. Onun sözlerini iyi anlamalıyız. O bizler için öbür dünyada şefaatçi olacaktır. O olmasa biz Kur'an'ı yeteri kadar anlayamazdık." (Katılımcı 28, E 34)

Araştırma evreninde genelde melekler kanatlı bir varlık olarak düşünülmekte ve çok süratli varlıklar olarak anlaşılmaktadır. Yine de melekleri insan aklının kavramasının mümkün olmadığı görüşünde olanlar büyük çoğunluktadır. Mülakata katılan kişilerin tamamına yakını 4 büyük meleğin isimlerini bilmektedir. Ancak bu meleklerin görevleri sorulduğunda bu oran biraz daha düşmektedir. Ayrıca 4 büyük melekten sonra ismi en fazla bilinen melekler; Münker ve Nekir denilen sorgu melekleri, Kiramen Katibûn denilen yazıcı melekler ve Hafizûn denilen insanın sağ ve sol omzunda olduğuna inanılan meleklerdir. Melekler ile ilgili olarak genç bir katılımcının görüşü şu şekildedir:

---

[105] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*, s. 78.

> "Evimde melek resimleri var. Bunlar günah mı? Meleklerin iki yanımızda sürekli bizi takip ettiğini duydum. Allah ne yaptığımızı bildiği halde niye böyle bir şeye ihtiyaç duydu?" (Katılımcı 16, K 18)

Katılımcılar, cennet ve cehennem inancına % 96,2 gibi yüksek bir oranla katılmaktadır. Fakat 1 kişi bu konuda fikrinin olmadığını 3 kişi de bu inanca katılmadığını belirtmiştir. Pınarbaşı ile ilgili yapılan bir çalışmada, 51 kişi ile mülakat yapılmış ve katılımcılara mülakatta "Cennet ve cehennem diye bir şey var mı?" sorusu yöneltilmiştir. 50 kişi bu soruya 'evet' diye cevap verirken 1 katılımcı bilmediğini ifade etmiştir.[106] Yapılan araştırmalardan, toplumun çok büyük bir kesiminin cennet ve cehennem inancına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Amentü esaslarından bir diğeri de kaza ve kadere iman etmektir. Evreni temsil eden örneklemin % 98,1'i "Kaza ve kadere iman ederim." önermesine katılmaktadır. Sadece 2 kişi bu önceli kabul etmemektedir. Bu ifadeyi kabul etmeyenler, eğitim düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde 2'sinin de üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu veriler, eğitim düzeyi yükseldikçe kadere inanmayanların oranının arttığını göstermektedir. Kader inancına katılmayanların, yaş değişkeni açısından, genç kategori olan 26-30 yaş aralığında oldukları görülmektedir. Verilerden, gençlerin yaşlılara oranla daha az kaderci tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Günay'ın Erzurum ve çevre köyleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında kader anlayışı ile ilgili yargıyı tamamıyla doğru bulanların oranı 12-39 yaş kategorisinde % 77 olduğu halde 40 ve üzeri yaşlarda olanlar arasında bu oran % 93'e çıkmaktadır.[107]

3.2.2. Dinî Pratikler ve İbadet Boyutu İle İlgili Bulgular

Tüm inanç sistemlerinde, dinin müntesiplerini bir arada tutan ve onların imanlarının daima canlı kalmasını sağlayan birtakım ritüeller mevcuttur. İnanç esasları konusunda inananlar arasında birçok ihtilaf çıktığı halde dinî ritüeller daha çok bu farklılıkların giderilmesine yaramış ve içinde yaşadığı toplum üzerinde birleştirici, bütünleştirici etki meydana getirmiştir. İnanç esaslarının yaşatılması için dinî pratikler önemli konumdadır.

---

[106] Nazan Küp, "*Halk Dindarlığı Üzerine Bir Din Sosyolojisi İncelemesi (Pınarbaşı Örneği)",* Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 42.
[107] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*, s. 86.

Hangi tür tasnif yapılırsa yapılsın, bütün inanç sistemlerinde dinî pratikler gündelik hayatta önemli yer tutar. Dinin gündelik yaşamdan gün geçtikçe çekildiğini düşünenlerin aksine dine olan ilginin her geçen gün artmasının en büyük göstergesi, dinî ritüellere katılımın artma yönünde eğilim göstermesidir.

İslam dininde inanç esasları ile birlikte birtakım dinî pratikler mevcuttur. Bu ritüellerin belli başlı olanları; beş vakit namaz, oruç, zekât ve hac ibadetidir. İslam âlimlerine göre ibadet fiillerinin birçok tavsif denemeleri yapılmıştır. Bir tasnife göre ibadetler 3 kısma ayrılmıştır. Bunlar; 1. Namaz, oruç gibi beden ile yapılan ibadetler 2. Zekât, kurban gibi mal ile yapılan ibadetler 3. Hac gibi hem mal hem de beden ile yapılan ibadetlerdir. Toplumun dinî pratiklerini incelerken bu ayırıma dikkat edilmiştir.

3.2.2.1. Beden ile yapılan ibadetler:

3.2.2.1.1. Namaz İbadeti

Namaz, katılımcılar arasında dinin direği olarak algılanmaktadır. İslam dininde kendisine en çok önem verilen ibadetlerden birisi de namazdır. Namaz, dindar olmanın en önemli işareti olarak sayılmaktadır. Araştırma alanında örneklemi oluşturan katılımcıların bazıları namazla imanı birbirinden ayrı tutmamaktadır. Dolayısıyla bazı katılımcılar, namaz kılmayanın imanından şüphe duyduklarını ifade etmektedir.

> "Namaz bir Müslüman için olmazsa olmazdır. Her konuda örnek aldığımız peygamberimiz küçük yaşlardan itibaren namaza başlamış ve hiç namazı terk etmemiştir. Namaz dinin direğidir. Açık emir varken bir insan namaz kılmıyorsa o insanın imanından şüphe duymak gerekir. Çünkü iman, namaz kılmayı gerektirir." (Katılımcı 29, E 37)

Toplumda herkesin ibadete düşkün olduğu söylenemez. Beş vakit namazını düzenli olarak kılanlar olduğu gibi türlü nedenlerle camiye sadece cumada ve bayramda uğrayanlar da vardır. Namazla imanı birbirinden ayırmayanların aksine inancı ibadetten ayıran ve elinden geldiğince dinî pratiklerini yerine getirmeye çalıştığını söyleyenlerin de olduğu bilinmektedir. Orta yaşın üzerindeki bir katılımcı namaza, yaşına rağmen, hala alışamadığını ama inancının sağlam olduğunu şöyle ifade etmektedir:

> "Namazlarımı düzenli olarak kılmaya hala alışamadım. Ne kadar da düzenli kılmaya çalışsam arada mutlaka aksamalar oluyor. Allah'ın her an kullarını gördüğünü düşünüyorum. Namazlarımı aksatsam da kötülük yapmamaya çalışıyorum. İmanım sağlam olmasa içimden bir ses bana engel olmaya çalışmaz." (Katılımcı 30, E 43)

Her ne kadar mülakata katılanların önemli bir çoğunluğu ibadetleri, Allah'ın rızasını kazanmak için yaptığını söylese de cehennem ateşinden korktuğu için, başına kötü bir iş geleceğinden endişe duyduğu için ve "mahalle baskısından" çekindiğinden dolayı ibadet yaptığını söyleyenler de olmuştur. Konuyla ilgili bir genç şunları söylemektedir:

> "Ne zaman namaz kılmasam işlerim yolunda gitmez. Başıma kötü bir şeyin gelmesinden korkarım ve suçluluk duyarım." (Katılımcı 15, E 22)

Başka bir katılımcı da durumunu şöyle açıklamaktadır:

> "Ailem benden namazlarımı kılmamı istiyor. Özellikle babam namaz kılmadığımda bana kızıyor. Günde 5 defa her gün namaz kılmak çok zor geliyor. Çoğu zaman aksatıyorum. Ailemle de sorun çıksın istemiyorum."
>
> (Katılımcı 16, K 18)

İbadetleri Allah'ın rızasını kazanmak için yapanlar çoğunlukta olmakla birlikte farklı tutumların olduğu ortadadır. Değişik tutum sahibi olanlar yaşlılara oranla daha çok gençlerdir. İleri yaşta olanlar sadece Allah'ın rızasını kazanmak için ibadet yapmaktayken, yaş azaldıkça aile baskısı, çevresel etmenler ve değişik faktörler işin içine girmektedir.

Genellikle kadınların camiye gitmediği görülmektedir. Ramazan ayında ise bu tutum tamamen değişmiştir. Bu ayda kadınların teravih namazına yoğun ilgi gösterdiği gözlenmektedir. Bazı genç bayanlar, beş vakit namaz için de camilerin kadınlara açılması gerektiğini belirtmektedirler.

> "Ben beş vakit namazımı camide kılmak istiyorum. Fakat buna imkân verilmemektedir. Camilerde kadınların namaz kılabileceği özel bölmeler olsa çok iyi olur. Benim gibi birçok kadının camide cemaatle namaz kılmayı istediğini biliyorum." (Katılımcı 3, K 28)

Bir toplumda günlük beş vakit namazı hiç aksatmadan kılanlar olduğu gibi hiç kılmayanlar veya en azından bazen kılıp bazen kılmayanlar da vardır. Beş vakit namazın yanında nafile namaz kılanlar da azımsanmayacak kadar mevcuttur. Cinsiyet bağımsız değişkenine göre namaz kılma davranışı arasında yakın bir ilişkinin bulunabileceği varsayılabilir.

Tablo 3. 19 (a): Cinsiyet ve Namaz Kılma Sıklığı İlişkisi (Kadın)

Namaz Türleri	Kadın						Toplam	
	Her Zaman		Ara Sıra		Hiç			
	S	%	S	%	S	%	S	%
5 Vakit Namaz	34	66.7	15	29.4	2	3.9	51	100.0
Teravih Namazı	12	23.5	34	66.7	5	9.8	51	100.0
Nafile Namaz	2	3.9	36	70.6	13	25.5	51	100.0

Tablo 3. 19 (b): Cinsiyet ve Namaz Kılma Sıklığı İlişkisi (Erkek)

Namaz Türleri	Erkek						Toplam	
	Her Zaman		Ara Sıra		Hiç			
	S	%	S	%	S	%	S	%
5 Vakit Namaz	19	35.2	29	53.7	6	11.1	54	100.0
Teravih Namazı	34	63.0	19	35.2	1	1.8	54	100.0
Nafile Namaz	4	7.4	36	66.7	14	25.9	54	100.0

Tablo 3.19'da cinsiyet ve namaz kılma sıklığı arasındaki ilişki betimlenmiştir. Her iki cinsiyete mensup olanlar arasında vakit namazlarını düzenli kılanlar olduğu gibi ara sıra kılanlar ya da hiç kılmayanlar da bulunmaktadır. Buna göre erkeklerin % 35,2'si kadınların % 66,7'si her gün beş vakit namazı kıldıklarını belirtmektedir.

Her gün beş vakit namazını düzenli kılan erkeklerin oranı yapılan değişik çalışmalarda birbiriyle örtüşür çıkmıştır. Köprübaşı araştırmasında bu oran % 35,2 olurken, Günay'ın Erzurum çalışmasında % 34,6[108] ve Çelik'in Konya ile ilgili yaptığı çalışmada da % 34,3[109]'tür. Erkeklerin % 53,7'si ara sıra vakit namazlarını kıldıklarını ifade ederken, ara sıra vakit namazlarını kılan kadınların oranı % 29,4'tür. Hiç namaz kılmadığını belirten erkeklerin oranı %11,1, kadınların oranı % 3,9'dur. Çelik'in Konya araştırmasında erkeklerin % 34,3'ü ve kadınların % 39,2'si her gün beş vakit namaz kıldıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmada erkeklerin % 13,3'ü ara sıra vakit namazlarını kıldıklarını ifade ederken, ara sıra vakit namazlarını kılan kadınların oranı % 43,3'tür. Hiç namaz kılmayanların oranı ise erkeklerde %10,1 ve kadınlarda %17,5'tir.[110] Bu verilerden, kadınların erkeklerden daha çok günlük beş vakit namazı düzenli kıldıkları

[108] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat,* s. 97.
[109] Çelik, *Şehirleşme ve Din,* s. 222.
[110] Çelik, *Şehirleşme ve Din,* s. 222.

ortaya çıkmaktadır. Örneklemin geneli açısından hiç namaz kılmadığını belirtenlerin oranı % 7,6'dır. Hiç namaz kılmayan erkekler ile kadınların oranı arasında da bariz fark olduğu ortadadır.

Dinî ve sosyal ritüelleri yerine getirme ile ilgili yapılan bir araştırmadan, Türk toplumunun % 27,5'inin düzenli olarak, % 27'sinin ara sıra beş vakit namaz kıldığı ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılanların % 41,8'i pek namaz kılmadığını ifade ederken % 3,7'si bu soruya cevap vermemiştir.[111]

Teravih namazına bağlılık ile cinsiyet arasında bir ilişkinin bulunabileceği düşünülebilir. Erkekler ve kadınlar arasında teravih namazını düzenli kılanlar olduğu gibi ara sıra kılanlar ya da hiç kılmayanlar da bulunmaktadır. Düzenli olarak teravih namazını kılan erkeklerin oranı % 63, kadınların ise % 23,5'tir. Kadınların düzenli olarak teravih namazı kılma eğiliminin erkeklerden düşük olmasında, camilerin son zamanlarda kadınlara açılmasının ve kadınların ev işleri ile yoğun bir şekilde uğraşmalarının etkisinin olduğu söylenebilir. Erkeklerin % 35,2'si ara sıra teravih namazı kıldığını belirtirken bu oran kadınlarda % 66,7'dir. Hiç kılmayanlar erkekler arasında % 1,8 kadınlarda ise % 9,8'dir.

Yerine getirilmesi tamamen kişinin isteğine bağlı, yapıldığında sevap olan fakat yapılmadığında mesul olunmayan namaz ibadetine 'nafile namazlar' denir. Diğer adı da "tatavvu" namazlarıdır. Katılımcıların bir kısmı nafile namazının ne olduğunu bilmemektedir. Tatavvu'yu ise katılımcılar arasında bilen çıkmamıştır. Katılımcıların nafile namazlara olan ilgisi diğer namazlar kadar yüksek düzeyde değildir. Cinsiyet bağımsız değişkenine göre kadınların ve erkeklerin nafile namaz kılma ya da kılmama tutumları ile ilgili oranlar birbirine yakındır. Düzenli olarak nafile namazı kılan erkeklerin oranı % 7,4 ile kadınlardan daha fazladır. Kadınlarda bu oran % 3,9'dur. Örneklemi oluşturan katılımcıların en çok nafile namaz olarak "teheccüd" namazına ilgi gösterdikleri anlatılanlardan anlaşılmaktadır. Bu namazın yanında istihare namazı, tahıyyet'ül-mescit namazı, tesbih namazı ve kuşluk namazı araştırma alanında en çok bilinen nafile namazlardır. Erkeklerin % 66,7'si ara sıra nafile namaz kıldığını belirtirken bu oran kadınlarda % 70,6'dır. Hiç nafile namaz kılmayan erkeklerin oranı ise % 25,9'dur. Diğer bağımsız değişken olan kadınlar da % 25,5 ile erkeklere yakındır.

---

[111] Aktaran; Gümüş, *"Cemaatler Gerçeği-2",* s. 18.

3.2.2.1.2. Oruç İbadeti

Oruç, beden ile yapılan bir ibadettir. İslam dini, belli şartları taşıyan her Müslüman'a ramazan ayında oruç tutmasını emretmiştir. Ramazan ayı oruç ayı olmanın ötesinde dinî canlanmanın ve sosyal yardımlaşma ile paylaşmanın doruğa çıktığı bir aydır. İlçede ramazan ayında lokanta ve kahvehane gibi yerler, oruç tutanlara karşı bir saygının ifadesi olarak camlarına perdeleri çekerler. İlçe gündüzleri sosyal hareketliliğini kaybeder. 3-4 yıldan bu yana ilçe müftülüğünün organizasyonunda iftar çadırı kurulmaktadır. Müftülük ramazan ayı olması hasebiyle vaaz irşat programlarına daha da ağırlık vermektedir. Ayrıca Merkez Camii'nde mukabele okunmaktadır. Her gün teravih namazından önce vaaz yapılmakta ve bu vaazlar merkezi sistemle bütün camilere ulaştırılmaktadır. Teravih namazlarına beş vakit namazı kılmayan ya da aksatan, oruç tutmayan kişilerin yanı sıra kadınların da yoğun ilgi gösterdiği gözlemlenmiştir. Teravihlerden önce her gün sala okunur fakat bazı yerlerde olduğu gibi sahurda sala verilmez. İlçe halkını sahura kaldırmak için davulcular gece işbaşındadır.

Özellikle yaşlılar, önceden oruçluya saygı gösterildiğini şimdi ise bu saygının kalmadığını ifade etmektedir. Ayrıca eskiden herkesin oruç tuttuğunu günümüzde ise oruçlu insan sayısının çok azaldığını belirtmektedirler.

> "Eskiden oruçluya saygı gösterilirdi. Artık insanlar ortalıkta yiyor, içiyor. Eskiden oruç tutmayanı bulmak zordu. Şimdi oruç tutanları saymaya kalksak nerdeyse bir elin parmaklarını geçmeyecek." (Katılımcı 13, E 65)

> "Eskiden ramazanlar bir başkaydı. Şimdi o tattan eser yok. Diğer aylar ile ramazan ayı arasında hiç bir fark kalmadı. Oruç tutmamak için artık herkesin bir mazereti var. Sigara yasağı geldi, artık ramazanda sokaklar, çay içenden, sigara içenden geçilmiyor. Zaten büyüğe saygı kalmadı. Eski ramazanları çok özlüyorum." (Katılımcı 18, K 68)

Örneklemi oluşturan katılımcılara nafile oruç tutma durumları sorulduğunda, özellikle yaşlıların gençlere nazaran daha fazla nafile oruç tuttukları anlaşılmaktadır. Fakat nafile oruçlara olan bağlılık ramazan orucuna göre oldukça düşüktür. Sırf dinî gruplardan tarikatlarda ve cemaatlerde nafile ibadetlere oldukça önem verilmektedir. Bu durum, dinî grupların, mensuplarının dinî yaşayışlarını sıkı kontrol altında tutmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Nur cemaatinde pazartesi ve perşembe oruçlarına büyük önem verildiğini burada belirtmek gerekir. Yaşlıların ramazandan sonra 6 gün

şevval orucu tuttukları gözlenmektedir. Kandillerin gündüzlerinde oruç tutmak hem erkekler arasında hem de kadınlar arasında özellikle yaşlı kategoride oldukça yaygındır.

Oruca bağlılıkla yaş durumu arasında yakın bir ilişkinin bulunduğunu varsaymak gerekir. Tablo 3. 20'de oruç ve yaş grubu ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 3. 20: Yaş Grubuna Göre Oruç Tutma Sıklığı

Yaş Grubu	Her Zaman		Ara Sıra		Hiç		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
18-25	**11**	64.7	**6**	35.3			**17**	100.0
26-30	**15**	75.0	**3**	15.0	**2**	10.0	**20**	100.0
31-40	**31**	86.1	**5**	13.9			**36**	100.0
41-50	**21**	91.3	**2**	8.7			**23**	100.0
51-60	**6**	85.7	**1**	14.3			**7**	100.0
61+	**2**	100					**2**	100.0
Toplam	**87**	82.9	**16**	15.2	**2**	1.9	**105**	100.0

Örneklemimizin % 82,9'u her ramazan ayında oruç tuttuğunu belirtirken, % 15,2'si ramazan ayında ara sıra oruç tuttuğunu ve % 1,9'u da hiç oruç tutmadığını ifade etmektedir. Orucu düzenli tutanların oranı, beş vakit namazı sürekli kılanlardan daha fazladır. Günlük beş vakit namazı devamlı kılan erkeklerin oranı % 35,2, kadınların oranı ise % 66,7'dir. Oruçta bu rakam % 82,9'a tırmanmaktadır. Orucu her ramazan ayında düzenli olarak tutanların oranının yüksek çıkmasında bu ibadetin yılda sadece 1 ay yapılıyor olması etkilidir.

Tablo 3. 20'ye bakıldığında oruca bağlılıkla yaş grupları arasında yakın bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır. Yaş gruplarına ait 6 kategoriyi biraz daha sadeleştirecek olursak, gençlerin oluşturduğu 18-30 yaş grubunda devamlı oruç ibadetini yerine getirenlerin oranı % 70,3 iken 31-50 yaş aralığında yani orta yaşlarda bu rakam artarak % 88,1'e yükselmiştir. 51 ve daha yaşlı grupta daha da fazlalaşarak oran % 88,9'a çıkmaktadır. O halde yaş yükseldikçe oruca olan bağlılık artarken, yaş düştükçe oruca olan ilgi de azalmaktadır. Örneklemin % 15,2'si ara sıra oruç tutmaktadır. Ara sıra oruç tutanların oranı 18-25 yaş grubunda % 35,3 ile en yüksek düzeydedir. Bu grubu % 15 ile 26-30 yaş kategorisi izlemektedir. Ara sıra oruç tutanların oranı yaş arttıkça azalmaktadır. Katılımcıların sadece % 1,9'u hiç oruç tutmamaktadır.

Bir gazete araştırmasından, Türk toplumunun % 64,7'sinin düzenli olarak, % 16,4'ünün arada bir oruç tuttuğu ortaya çıkmıştır. Bu ibadetle pek arası olmayanların oranı % 16,6 olurken örneklemin % 2,3'ü oruç ibadeti ile ilgili soruya cevap vermemiştir.[112]

3.2.2.1.3. Zikir, Tesbihat ve Mezar Ziyaretleri

Zikir ve tesbihat toplu halde camide yapıldığı gibi tek başına evde veya herhangi bir yerde de yapılabilir. Araştırma alanında bu ritüellerin daha çok camide toplu olarak yapıldığı gözlenmiştir. Ayrıca kişilerin günlük hayatta, yatarken, kalkarken, bir yere giderken, bir işe başlarken, yemek yemeğe başlarken, bir başarıya ulaştığında, başına musibet geldiğinde, sevinçli bir haber aldığında, bir işin olmasını istediğinde, hastalığa duçar olduğunda bolca Allah'ı anarak ona sığındığı bilinmektedir. Özellikle yaş arttıkça zikir ve tesbihata bağlılık da artmaktadır. Bu konuda yaşlı bir katılımcının düşünceleri şöyledir:

> "Eşimi 3 yıl önce kaybettim. 3 çocuğum var. Hepsi evlendi, yuva kurdu. Onlara yük olmamak için yalnız başıma kalıyorum. Gündüzleri eve pek uğramıyorum, vakit kolay geçiyor. Akşamları sürekli Allah'ı anıyorum. Ona beni koruması için dua ediyorum. Yatarken onu zikretmeden ve defalarca tesbihat yapmadan kendimi güvende hissetmiyorum." (Katılımcı 38, K 61)

Belli dinî gruplarda zikir ve tesbihat yapmanın daha yaygın olduğu katılımcılar tarafından dile getirilmektedir. Tarikatlar ve cemaatler bu tip ritüellere daha çok önem vermektedirler. Mülakata katılan genç bir kişi konuyla ilgili şunları söylemektedir:

> "Bulunduğum çevrede Nakşibendî Tarikatı'na mensup insanlar var. Bu insanlar kış aylarında her gün, yazları ise her Perşembe, bir mensubunun evinde toplanıyorlar. Orada zikir ve tesbihat yapıyorlar. Ramazanda mutlaka tesbih namazı kılıyorlar. Aralarında çok fazla yardımlaşma var."
>
> (Katılımcı 15, E 22)

Nakşibendî Tarikatına intisap etmiş bir kişi de şunları anlatmaktadır:

> "Tarikata intisap edinceye kadar çok kötü bir hayatım vardı. Malum birçok kötülük ortalıkta geziyor. İnsanın tek başına direnmesi çok zor, bir yerlere bağlanmak gerekir. Müslümanlığa hizmet ediyorlar. Çok faydalı işler yapıyorlar. Her hafta bir araya geliyoruz. Bolca Allah'ı zikrediyoruz. Tek başımıza işten güçten maalesef bu tür şeyler aklımıza bile gelmiyor."
>
> (Katılımcı 10, E 41)

---

[112] Aktaran; Gümüş, *"Cemaatler Gerçeği-2",* s. 18.

Araştırma alanında kabir ziyareti özellikle arife günü yapılmaktadır. Arife günü ikindi namazından sonra cami cemaati, birlikte ya da bireysel olarak kabir ziyareti yapmaktadır. Kabir ziyaretinde, orada yatanlara dua etmek, Kur'an okumak çoğunluğun yaptığı bir uygulamadır. Gençlere göre daha çok yaşlılar kabir ziyaretinde bulunmaktadır. Yaşlı bir kişi kabir ziyareti ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

> "Her Müslümanın arada bir kabir ziyaretinde bulunması gerekir. Ben kabir ziyareti yaptığımda hep aklıma ölüm geliyor. Kabir insana ölümü hatırlatıyor." (Katılımcı 38, K 61)

Tablo 3. 21: Yaş Gruplarına Göre Kabir Ziyareti Yapma Sıklığı

Yaş Grupları	Kabir Ziyareti Yapma Sıklığı						Toplam	
	Her Zaman		Ara Sıra		Hiç			
	S	%	S	%	S	%	S	%
18-25	**3**	17.6	**12**	70.6	**2**	11.8	**17**	100.0
26-30	**4**	20.0	**14**	70.0	**2**	10.0	**20**	100.0
31-40	**9**	25.0	**25**	69.4	**2**	5.6	**36**	100.0
41-50	**6**	26.1	**16**	69.6	**1**	4.3	**23**	100.0
51-60	**5**	71.4	**2**	28.6			**7**	100.0
61+	**2**	100.0					**2**	100.0
Toplam	**29**	27.6	**69**	65.7	**7**	6.7	**105**	100.0

Tablo 3. 21 değerlendirildiğinde kabir ziyareti yapma sıklığı ile yaş grupları arasında yakın bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Yaş gruplarına ait 6 kategori incelendiğinde, gençlerin oluşturduğu 18-30 yaş grubunda her zaman kabir ziyareti yapanların oranı % 18,9 iken 31-50 yaş aralığında yani orta yaşlarda bu rakam artarak % 25,4'e yükselmiştir. 51 ve daha yaşlı grupta daha da fazlalaşarak oran % 77,8'e çıkmaktadır. O halde yaş yükseldikçe kabir ziyareti yapma sıklığı artarken yaş düştükçe kabir ziyaretine olan ilgi de azalmaktadır. Örneklemin % 65,7'si ara sıra kabir ziyareti yapmaktadır. Ara sıra ölüleri ziyaret etme oranı 18-25 yaş grubunda % 17,6 ile en düşük düzeydedir. Bu grubu % 20 ile 26-30 yaş kategorisi izlemektedir. Ara sıra mezar ziyareti yapanların oranı yaşla paralel olarak artmaktadır. Katılımcıların sadece % 6,7'si hiç mezar ziyareti yapmamaktadır.

Örneklemimizin % 27,6'sı her zaman kabir ziyareti yaptığını belirtirken, % 65,7'si ara sıra mezar ziyareti yaptığını ve % 6,7'si de hiç ölüleri ziyaret etmediğini ifade etmektedir. Ayrıca bazıları Perşembe ve kutsal günlerde ölüleri ziyaret etmek, onlara Kur'an'dan bilinen sureleri okumak, ölülere dua etmek gibi ritüelleri yerine

getirmektedir. Hemen her ailede, bu dünyadan öteki âleme göçmüş anne-baba, çocuk, kardeş, dede, nine, akraba, komşu vb. bulunmaktadır. Özellikle yaşlı kişiler ailelerinden öbür tarafa irtihal etmiş bulunan kişilerin kabirlerini ziyaret ederek onlara dua etmekte ve okudukları ayetlerden hâsıl olacak sevabı da onların ruhlarına bağışlamaktadır.

Köprübaşı'nda katılımcıların çoğunluğu kabir azabına inanmaktadır. Şayet ölen kişi bu dünyada iyilikten fazla kötülük yapmışsa, işlediği kötülüklerden bir bölümünün cezasını kabirde çekecektir. Kabir onun için "cehennem çukurlarından bir çukur" olacaktır. Mülakat yapılan kişilerden bazıları kabir azabı ile ilgili şunları söylemektedir:

> "Kabir azabından Allah'a sığınıyorum. Günahkâr kullar, kabirde yılanlarla, çıyanlarla uğraşacak, yaşarken dikkat etmeliyiz ve her zaman Kur'an'ın yolundan gitmeliyiz." (Katılımcı 18, K 68)

> "Doğrusu ben, kabir azabına inanmıyorum. Mizan kurulmadan insanlar nasıl azaba çekilecek? Bana çok saçma geliyor. Başka bir konu da, şayet kabir azabı varsa, o zaman önce ölenler daha fazla azap görür. Peki, o halde onların suçu ne?" (Katılımcı 8, E 19)

3.2.2.2. Mal ile yapılan ibadetler:

3.2.2.2.1. Kurban İbadeti

Bütün inanç sistemlerinde Tanrı'nın sevgisini kazanmak ve ona hoş gözükmek için kurbanlar adanır. Kurban ibadeti ile Tanrı uğruna her şeyden vazgeçilebileceğinin mesajı verilir. Diğer dinî pratikler gibi Kurban ibadeti de teslim olunan inanca bağlılığı canlı tutar. Bu ritüel, inanan müntesiplerin birbirleri ile dayanışmasına ve bütünleşmesine katkı sağlar, aynı inanca sahip insanların uzun sürecek birlikteliğine yol açar.

Zengin, akıllı ve hür olan her Müslüman belli usuller çerçevesinde kurban ibadetini yerine getirir. İslam inancına göre kurban ibadeti, oruç, zekât ve hac gibi farz olan bir ibadet değildir. Amelî mezheplere göre bu ibadet vacip ya da sünnet kabul edilmiştir. İslam itikadına göre bazı ibadetleri yapmak için müminin zengin olması şart koşulmuştur. Kurban malla yapılan bir ibadettir. Tıpkı fitre ve zekât ibadeti gibi dinî bakımdan zengin olanlar bu pratikleri yerine getirebilir. Kurban ibadetinin toplumsal fonksiyonu vardır. Bu ibadet sayesinde akraba, ihtiyaç sahibi komşu gözetilir ve toplumdaki dayanışma bu günlerde zirve noktasına ulaşır.

Kurban ritüeli son zamanlarda dinî bir ibadet olmaktan öte kültürel boyut kazanmıştır. Toplumda, yoğun bir şekilde yukarıda bahsedilen şartları taşımayanların da kurban kestikleri gözlenmektedir. Kurban kesmekle mükellef olmadığı halde, evime et girsin, çocuklarım üzülmesin babından taksitle hatta borçla kurbanlık hayvan alanların olduğu da bilinmektedir.

Kırsal kesimde genel itibariyle herkesin kurban için önceden hazırlanan bir kurbanlığı vardır. Kent hayatında ise evde koyun, keçi vb. beslemek neredeyse olanaksızdır. Genel olarak bu durum bu ibadete olan ilginin köy ve kasabada, kente göre daha yoğun olmasına yol açmıştır. İlçede kurbanlar çarşıda pazarda satılmaktadır. Köylerde beslenip kurbanlık pazarına getirilen hayvanlara olan talep daha fazladır. Köylerde bazı aileler yirmi otuz kuzu alıp kurbana kadar onları beslemekte ve kurbana yakın onları satışa çıkarmaktadır. Ayrıca köylerde koyun sürüleri de mevcuttur. Bu sürüler içinden kurbanlıklar ayrılıp, kurban bayramına kadar özel olarak bakımı yapılır. İlçede umumiyetle koyun kesilmektedir. Fakat son zamanlarda birkaç aile birleşip dana kurban etmektedirler. Kurbanlık fiyatları değişkendir. Özellikle kurban bayramı yaklaştıkça fiyatların oldukça yükseldiği görülmektedir. Kurban ibadeti genel olarak kurban bayramının birinci günü yerine getirilmektedir. Nadiren kurban bayramının ikinci, üçüncü günü kurban kesenlere rastlanmaktadır.

Tablo 3. 22: Sosyo-Ekonomik Düzey İle Kurban Kesme İbadeti Arasındaki İlişki [113]

Sosyo-Ekonomik Düzey (Yıllık Gelir)	Kurban Keser misiniz?					
	Evet		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%
Kötü	**5**	55.5	**4**	44.5	**9**	100.0
Orta	**80**	97.6	**2**	2.4	**82**	100.0
İyi	**14**	100.0			**14**	100.0
Toplam	**99**	94.3	**6**	5.7	**105**	100.0

Araştırma örnekleminin % 94,3'ü kurban kesmektedir. Hiç kurban kesmeyenlerin oranı ise % 5,7'dir. Sosyo-Ekonomik düzey bağımsız değişkenine göre kurban kesme davranışı farklılık göstermektedir. Kurban ibadetini yerine getirenlerin oranı sosyo-

[113] Sosyo-Ekonomik düzey 3 kategoriye ayrılmıştır. Kötü, yıllık 8000 TL'den az, Orta 8001-15000 TL arası, iyi ise 15001 TL ve daha yüksek gelir oranını ifade eder.

ekonomik düzey açısından alt kategorilere gidildikçe düşüş göstermektedir. Anlaşılan Köprübaşı İlçesinde Kurban kesme ritüeli özellikle orta ve yüksek gelir gruplarında oldukça fazla ilgi görmektedir.

3.2.2.2.2. Zekât ve Fitre İbadeti

Zekât kelime olarak, "artma, çoğalma, arıtma ve bereket" demektir. Istılah anlamı, "Allah'ın yapılmasını istediği, belirli kimselere verilmek üzere, dinen zengin sayılan kişilerin mallarından belli bir kısmının alınması" olarak tarif edilebilir.[114]

Zekât ibadetinde, dinin diğer pratiklerinde olduğu gibi belli bir vakit sınırlaması yoktur. Bütün bir yıl bu ibadet yerine getirilebilir; fakat genel olarak insanların ramazan ayı içerisinde zekâtını verdikleri gözlemlenmektedir.

Tablo 3. 23: Sosyo-Ekonomik Düzey İle Zekât İbadeti Arasındaki İlişki

Sosyo-Ekonomik Düzey	Zekat Allah'ın Emri ve Zenginin Malı Üzerinde Fakirin Hakkıdır.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Kötü (8000'den az)	**9**	100.0					**9**	100.0
Orta (8001-15000)	**78**	95.1	**3**	3.7	**1**	1.2	**82**	100.0
İyi (15000'den Faz.)	**13**	92.9	**1**	7.1			**14**	100.0
Toplam	**100**	95.3	**4**	3.8	**1**	0.9	**105**	100.0

Zekât ve fitre ibadeti, İslam dininin yapılmasına çok önem verdiği pratikler arasındadır. Bu ibadetleri yapmak isteyenlerde zenginlik şartı aranır. Yani bu ritüeller mali ibadetler kategorisindendir. Toplumda her insan sosyo-ekonomik olarak farklı düzeydedir. Kimileri fakir, yoksul, muhtaç, kimsesiz iken kimileri de varlıklı, çok zengindir. Toplumsal barışın temini ve adaletin gerçekleşmesi için zekât, zenginlerin malı üzerinde fakirlerin hakkıdır. Zekâtın ihtiyaç sahibine verilmesi ile toplumsal birlik ve bütünlük sağlanmış olur. Aynı zamanda dinin pratik boyutu olarak dinî duyguların her zaman canlı kalmasına sebep olur.

[114] Nevin Meriç, *Değişen Kentte Dinî Hayat,* Kapı Yayınları, İstanbul 2005, s. 296.

Örneklemin zekât verme ile ilgili tutum ve davranışları Tablo 3. 23'te betimlenmiştir. Araştırma alanında katılımcılara "Zekât Allah'ın emri ve zenginin malı üzerinde fakirin hakkıdır." "Katılır mısınız?" diye sorulmuştur. Sosyo-Ekonomik düzey bağımsız değişkenine göre katılımcıların % 95,3'ü bu ifadeye katıldığını belirmektedir. Ankete katılanların % 3,8'i fikrim yok derken % 0,9'u bu değerlendirmeye katılmadığını ifade etmiştir. Sosyo-ekonomik düzey açısından bu ifadeye katıldığını söyleyenlerin oranı alt kategorilere doğru gidildikçe artış göstermektedir. Gelirini iyi olarak ifade edenlerin % 92,9'u bu görüşe katılırken orta düzeyde olanların % 95,1'i ve ekonomik durumu kötü olanların tamamı bu değerlendirmeye katıldığını belirtmiştir. Sonuç olarak, elde edilen verilerden zekât ibadetine karşı araştırma alanında olumlu bir tutumun hâkim olduğu görülmektedir.

İslam'ın beş temel esası dikkate alındığında yapılma oranı en düşük ibadet zekât gibi gözükmektedir. Çünkü katılımcılarla yapılan mülakatlardan, zekâtı vermenin, şartlarını taşıyanlara Allah'ın bir emri olduğu gerçeği bilindiği halde gerek ekonomik yetersizlik gerekse başka nedenlerden bu ibadetin yerine getirilemediği ve ister istemez geri plana itildiği anlaşılmaktadır. Mülakata katılanların konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

> "Zaten ekonomik durumum kötüdür. Bir de zekât verirsem zor durumda kalırım. Ayrıca zekâtı kimler verir, zekât kimlere verilir? Çok da bilgim yok." (Katılımcı 19, K 25)

> "Emekliyim, çok zor idare oluyorum. Zekât vermek, Allah'a karşı bir görevim olduğu için yine de zekâtımı veriyorum. Zekât vermenin yanında imkânım ölçüsünde hayır da yapıyorum." (Katılımcı 7, K 67)

> "Evlendikten sonra birkaç kez zekât verdim. Ancak sonra imkânım olmadı. Yaklaşık on yıldır zekât vermiyorum. Günaha girdiğimi de biliyorum. Başıma bu durumdan dolayı kötü bir şey gelir mi? Açıkçası başıma bir şey gelir diye de korkuyorum." (Katılımcı 29, E 37)

> "Lise mezunuyum, esnafım. Müşterinin borcu var ve ödemesi de oldukça zor görünüyor. Borcu zekât yerine saysam olur mu? Ayrıca dükkân için sürekli vergi ödüyorum, vergi zekât yerine sayılamaz mı?" (Katılımcı 27, E 29)

Tablo 3. 24: Sosyo-Ekonomik Düzey İle Fitre İbadeti Arasındaki İlişki

Sosyo-Ekonomik Düzey (Yıllık)	Fitre Verir misiniz?					
	Evet		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%
Kötü (8000'den az)	**5**	55.6	**4**	44.4	**9**	100.0
Orta (8001-15000)	**82**	100.0			**82**	100.0
İyi(15001'den Faz.)	**13**	92.9	**1**	7.1	**14**	100.0
Toplam	**100**	95.2	**5**	4.8	**105**	100.0

Fitre ibadeti zekât ve kurban ritüeli gibi mali bir ibadettir. Tablo 3. 24'e göre anketimize katılanların % 95,2'si bu ibadeti yerine getirmektedir. Günay'ın çalışmasında bu oran % 73,3'tür.[115] Köktaş'ın araştırmasında, düzenli olarak dinin bu pratiğini yerine getirenlerin oranı % 74 çıkmıştır.[116] Çelik'in Konya çalışmasında bu oran daha da yükselerek % 82,0 olmuştur.[117] Fitre, sadece ramazan ayı içerisinde verilir ve zekât gibi yüksek meblağ tutmaz. Dolayısıyla zekâta göre ramazan ayında fitre ritüelini yerine getirenlerin oranı daha yüksek beklenmektedir. Ayrıca fitre 'vacip' olan bir ibadettir. Akla şöyle bir soru gelebilir. Farz olan zekât ibadetine karşılık vacip olan fitre neden daha fazla taraftar bulmaktadır? Bunun cevabı muhtemelen fitre ritüelinin basit, kolay ve ucuz bir ibadet şekli olmasıdır.[118]

Sosyo-ekonomik düzeye göre fitre verme tutumu farklılık göstermektedir. Ekonomik olarak durumu kötü olanların % 44,4'ü hiç fıtır sadakası (fitre) vermemektedir. Görüşme yapılan bir kişi konuyla ilgili şunları söylemektedir:

> "Malî olanaklarım elvermiyor. Fitre vermek istiyorum, kurban kesmek istiyorum ama olmuyor. Eksiklik hissediyorum bazen de bu ibadetlerin bana düşmediği aklımdan geçiyor yine de huzursuz oluyorum."
>
> (Katılımcı 30, E 43)

Yapılan mülakatlardan, bu ibadeti yerine getiremeyenlerin önemli bir bölümünün malî olanaklardan yoksun olduğu anlaşılmaktadır. Fitre verme tutumu sosyo-ekonomik seviyeye göre kötüden iyiye doğru farklılık göstermektedir. Gelir durumu orta olanların tamamı, iyi olanların ise % 92,9'u bu ibadeti yerine getirmektedir. Örneklemin % 95,2'sinin fitre verme konusundaki tutumunun olumlu olduğunu da belirtmek gerekir.

[115] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*, s. 131.
[116] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat*, s. 122.
[117] Çelik, *Şehirleşme ve Din*, s. 235.
[118] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*, s. 131.

Köprübaşı İlçesinde sosyo-ekonomik olarak durumu iyi ya da kötü fark etmeksizin fitre ibadetine yoğun bir ilginin olduğu, diğer malî ibadet olan zekâta çok da katılım olmadığı söylenebilir.

Araştırma alanında fitre verirken akrabalardan başlanır. Akrabalarda muhtaç yoksa komşulara, komşulardan ihtiyaç sahibi tanıdıklara şeklinde bir sıra takip edilir. Genellikle yaşlıların cami imamına fitre verdikleri görülmektedir. Ayrıca bir kısım öğrenci yurtlarının, hayır kurumlarının ve derneklerin de fitre topladığı bilinmektedir.

3.2.2.3. Hem Beden Hem Mal İle Yapılan İbadetler

3.2.2.3.1. Hac İbadeti

Hac ibadeti İslam'ın temel rükünlerinden birisidir. Hac ritüeli hem mal hem de beden ile yapılan ibadet şeklidir. İslam dini açısından sağlıklı ve zengin olan her Müslüman'ın ömründe bir kez hacca gitmesi farzdır. Araştırma evreninde hacca gitme imkânı olanların bu ibadeti ömründe bir kez yerine getirdiği gözlenmektedir. Bu ibadeti birden fazla yapanlara rastlansa da bu durum çok nadirdir. Son dönemde ülke genelinde hacca gitmek için oldukça fazla başvuru yapılmaktadır. Suudi Arabistan, hac ibadeti için Müslüman ülkelere kota uygulamaktadır. Kota nedeniyle kutsal bölgelere ikinci kez hac için gitmek mümkün gözükmemektedir. Türkiye'den her yıl yüz bini aşkın Müslüman, hacı olmaktadır. Bu sayının 5 ile 6 katı insan ise farz ibadeti yerine getirebilmek için sıra beklemektedir. Durum bu şekilde olunca son zamanlarda umreye olan ilgi artmıştır. İlçeden yıl içerisinde umre için kutsal topraklara gidenlerin olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 3. 25: Eğitim Durumu İle Hac İbadeti Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu	Gerekli Şartları Taşımış Olsanız Hacca Gider misiniz?					
	Evet		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%
Okur Yazar	14	100.0			14	100.0
İlkokul	41	100.0			41	100.0
Ortaokul	13	100.0			13	100.0
Lise	24	96.0	1	4.0	25	100.0
Üniversite	9	75.0	3	25.0	12	100.0
Toplam	101	96.2	4	3.8	105	100.0

Tablo 3. 25'te eğitim durumu ile hac ibadeti arasındaki ilişki betimlenmeye çalışılmıştır. Ankette katılımcılara "Gerekli şartları taşısanız hacca gider misiniz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu sorudan amaç, katılımcıların hac ibadetine karşı nasıl bir tutum içinde olduklarıdır. Hacca gitme eğilimi ile bağımsız değişken eğitim durumu arasında şöyle bir ilişkinin olduğu verilerden anlaşılmaktadır; eğitim düzeyi düştükçe hacca gitme eğilimi artmaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe bu eğilim azalmaktadır. Buradan öğrenim düzeyinin hac ibadetine karşı olan tutumu etkileyen önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır.

Örneklemin % 96,2'sinin hac ibadetine karşı olumlu bir tavır içinde olduğu elde edilen verilerden anlaşılmaktadır. Hac ibadetini yerine getirmek büyük oranda ekonomi ile ilgilidir. Birçok kişi kutsal topraklara gitmeyi çok istemekte fakat sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı bunu gerçekleştirememektedir. Hacca karşı olumsuz tutum içinde olanların çoğu üniversite mezunu kişilerdir. Sorumuza üniversite mezunu olanların % 75'i olumlu cevap vermiştir. Diğer eğitim düzeyi kategorilerine baktığımızda bu oran en düşük düzeyi ifade eder. Ayrıca üniversite mezunlarının % 25'i şartlarını taşımış olsalar dahi hacca gitmeyi düşünmemektedir. Diğer kategorilere göre bu oran oldukça yüksektir.

Cinsiyet bağımsız değişkenine göre kadınlar erkeklere nazaran hac farizasına daha çok ilgi göstermektedir. Yapılan bir araştırmada, tarım kesiminde erkeklerin % 66'sı hacca gitmeyi istemekteyken bu oran kadınlarda % 97'dir.[119] Fakat araştırma alanında kadınlardan daha çok erkeklerin hac görevini yerine getirdiği gözlemlenmektedir. Bu durum toplumun sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kadınların ve erkeklerin genelde ileri yaşlarda bu görevi yapmayı düşündükleri yapılan mülakatlardan anlaşılmaktadır.

> "Eşim hacca gitmemiz için bana baskı yapıyor. Ekonomik olarak bu ibadeti yapmaya imkânımız da var. Ancak iki tane evlenmemiş çocuğum var. Onları da düşünmek zorundayım. İmkânım olduğunda, ileriki bir zamanda giderim."
>
> (Katılımcı 21, E 48)

Hac ibadetini ileri yaşlara bırakmanın nedenleri ne olabilir? Görüşmecinin de ifade ettiği gibi bu durum ekonomik kaygılardan kaynaklanmaktadır. Çocuklar evlendirildikten sonra hac ibadetini ifa etmek geneldeki uygulamadır. Gelenek olmuş bu

[119] Ramazan Karaman, *Sanayileşmenin Dine Etkisi*, Konya 2000, s. 120'den Aktaran; Meriç, s. 305.

uygulama da ibadetin yapılma zamanını geciktirmektedir. Ayrıca toplumun hacı olanlardan beklentisi yüksektir. Bu beklentileri karşılayamama ve hacı olmanın sorumluluğunu yerine getirememe endişesi de diğer sebep olarak gösterilebilir. Nihayetinde mezkûr sebepler ülkemizden hacca gidenlerin yaş ortalamasını yükseltmektedir. Yaş yükseldikçe hac esnasında görevler yerine getirilirken birtakım zorluklar yaşanmaktadır.

3.2.3. Dinin Toplumsal Boyutu İle İlgili Bulgular

Bütün dinler, sosyal davranış için birtakım kurallar koyar ve ampirik olaylar için açıklamalar, anlamlandırmalar yapar. Din, içerisinde karmaşık toplumsal ilişkileri besleyen bir sosyal sistemdir. Sosyal sistem olarak din, bölümleri birbirine kuvvetli bir bağ ile bağlı olan ve halkalardan biri üzerinde meydana gelen değişikliğin diğer halkalara da etki yaptığı bir bütündür. O halde din, tarihsel olarak insan davranışlarının ve sosyal ilişkilerinin değişmesinde en güçlü etkendir.[120]

İnsanların sahip olduğu dinî inançların, değerlerin ve tutumların günlük hayatta pratiğe yansıyan sonuçları vardır. Din, vaat ettiği gelecek için birtakım emirler verir ve yasaklar koyar. İnsanların mutlu olması, huzur bulması, emirleri yerine getirmesi ve yasaklardan kaçınmasına bağlıdır. Din ile toplum arasında var olan etken ve edilgen ilişki sonucunda hem din topluma etki eder hem de toplumsal yapı dini etkiler. Bu durumun doğal sonucu ise kişilerin günlük yaşamında dinin etkilerini görmektir. Şimdi toplumsal yapıyı oluşturan aile, ekonomi, eğitim gibi alanların din ile olan ilişkisi incelenecek ve bu alan ya da kurumların dinî inanç ve tutumlardan ne düzeyde etkilendiği ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

3.2.3.1. Din ve Aile İlişkileri

Aile, bütün toplumların en ortak kurumlarının başında gelmekle birlikte, toplumdan topluma değişik özellikler gösterir. Nitekim toplumların tarihi süreçlerinde bile aile kurumu yapı, rol ve fonksiyon olarak farklılaşmalar göstermiştir. Sanayileşmenin tamamlanmadığı geleneksel toplumlarda aile, kavram olarak 'geniş aile' şeklindedir. Geçiş dönemi geniş ailesi, sanayileşmenin başlangıç safhasındaki ailedir. Kopma henüz tam değildir. Fakat bağımsız olma iradesi açığa çıkmıştır. Sanayileşme ile birlikte,

[120] Ejder Okumuş, *Toplumsal Değişme ve Din,* İnsan Yayınları, İstanbul 2006, s. 102-105.

evlenenlerin ön planda olduğu bağımsız çekirdek aile ortaya çıkmakta ve aile tarifi buna göre yapılmaya başlamaktadır.[121]

Bir evrensel kurum olan "aile", bütün toplumlarda hayret verici değişiklikler gösterir. Bu nedenle aile kurumu sosyoloji bilimi için çok önemlidir. Çünkü insanın ilk sosyalleşmesi onun sayesinde gerçekleşir. Aile şekilleri içinde en önemli farklılık, 'kandaş' ve 'çekirdek aile' tipleri arasındadır. Çekirdek aile tipinde eşler yeni bir aile kurarken, kandaş tipte ailenin sosyal bütünlüğü ataerkil ya da anaerkil soy ilişkileriyle sağlanır. Fonksiyonel bir bakış açısıyla, nikâha dayanan toplumlarda evlenme yeni bir aile kurma anlamına gelirken, kan bağına dayanan toplumlarda evlenme, sosyal grubun genişlemesini ifade eder.[122]

Evlilik insan hayatında bir dönüm noktasıdır. Bu nedenle ailenin kuruluşunda eş seçimi çok önemlidir. Evlenecek her insan, eşini seçerken birtakım ölçütleri gözetir. Amaç, bir yastıkta ömür boyu kocamaktır. Yani uzun ömürlü bir evliliktir. Acaba bu kıstaslar arasında dindar olmak var mıdır? Ankette katılımcıların bu konudaki yaklaşımlarını öğrenmek için "Evleneceğim insanın dindar olmasını isterim." ifadesine katılma durumları analiz edilmeye çalışıldı. Katılımcıların cinsiyete göre verdiği cevaplar tablo 3. 26'da betimlenmiştir.

Tablo 3. 26: Eş Seçiminde Dindarlık ve Cinsiyet İlişkisi

Cinsiyet Değişkeni	Evleneceğim İnsanın Dindar Olmasını İsterim.								Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Cevapsız			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Erkek	**42**	77.8	**6**	11.1	**5**	9.3	**1**	1.8	**54**	100.0
Kadın	**44**	86.3	**4**	7.8	**3**	5.9			**51**	100.0
Toplam	**86**	81.9	**10**	9.6	**8**	7.6	**1**	0.9	**105**	100.0

Bu çalışmada, katılımcıların eşlerini seçerken dindarlık vasfının bir ölçüt olarak aranıp aranmadığını tespit etmek amacıyla verilen ifadeye % 81,9 olumlu cevap verdiği görülmüştür. Bu görüşe katılmayanların oranı % 7,6 iken, fikrim yok diyenler ise % 9,6 düzeyindedir. Araştırmaya katılanlardan bir (% 0,9) kişi bu soruya cevap vermemiştir.

[121] İhsan Sezal, *Sosyolojiye Giriş*, Martı Yayınevi, Ankara 2003, s. 137-140.
[122] Günter Kehrer, *"Din Sosyolojisi"* (Çev. M. Emin Köktaş), (Der. Yasin Aktay, M. Emin Köktaş), *Din Sosyolojisi,* Vadi Yayınları, Ankara 2007, s. 90-91.

Cinsiyet düzeyinde verilen cevaplarda, kadınların % 86,3'ü eşinin dindar olmasını isterken erkeklerde bu oran % 77,8'e düşmektedir. Anlaşılan kadınlar erkeklere göre eşlerini seçerken eşinin dindar oluşuna daha fazla önem vermektedirler.

Çelik'in Konya araştırmasında örneklemin % 74,4'ü sorulan soruya olumlu cevap vermiştir. Hayır diyenlerin oranı % 14'de kalırken, fikri olmadığını belirtenler ise % 11,6 düzeyinde kalmıştır. Cinsiyet düzeyinde verilen cevaplarda, kadınların (% 76,7) erkeklere (% 73,4) göre eşlerini seçerken eşinin dindar oluşuna daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir.[123] Köktaş'ın İzmir çalışmasında, örneklemin % 66,3'ü bir nitelik olarak dindar olmayı aramakta, % 22,1'i böyle bir özellik aramamakta, % 8,7'si ise bu konuda bir fikir beyan etmemektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında, kadınlara (% 60,9) oranla erkeklerin (% 68,8) dindar olmaya daha fazla önem verdikleri anlaşılmaktadır. Fikrinin olmadığını söyleyenler ise kadınlar (% 11,3) arasında daha fazladır.[124] Köktaş'ın araştırmasında, yapılan diğer araştırmaların aksine erkeklerin dindar olmak kıstasını ararken kadınlara göre daha baskın davrandığı görülmektedir. Eş tercihinde hangi niteliklerin daha önemli olduğunu araştırmak, evlenmeye dinin tesirinin derecesini anlama noktasında oldukça faydalı olacaktır. Bir başka çalışmada katılımcılara "Evlenirken adayda arayacağınız en önemli şey nedir?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya adayların % 47'si güzel ahlâk ve namus, % 17,3'ü zenginlik, % 17'si iyi bir iş ve itibar, % 9,7'si dindarlık ve % 9'u güzellik diye cevap vermiştir. Ortaya çıkan bu verilerden evlilikte manevî değerlerin maddî değerlerden daha üstün tutulduğu anlaşılmaktadır. Dindarlık ise çok da önemli görülmemektedir.[125]

Araştırma alanında, evlenmek isteyen gençler genellikle birbirini önceden görürler. Yaşlı kişiler evlenmeden önce gençlerin birbirileriyle görüşüp konuşmasını pek hoş karşılamazlar hatta günah sayarlar. "Görücü usulü" yaşlılara göre daha uygundur. Mülakata katılan bir kişi bu konuda şu görüşleri ifade etmektedir:

> "Şimdiki gençler eski usullere pek önem vermiyor. Eskiden baba kimi uygun görürse ancak onunla evlenilebilirdi. Söz kesildikten sonra bile oğlan ve kız birbirini göremezdi. Şimdi öyle değil, insanlar bu konuda çok rahatlar, günah falan da bilmiyorlar. Kız ve oğlan evlenmeden birbirleri ile görüşüp konuşuyor hatta ikisi evlenmeye karar verdi mi onlara anası, babası engel olamıyor." (Katılımcı 18, K 68)

[123] Çelik, *Şehirleşme ve Din,* s. 267.
[124] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat,* s. 142.
[125] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat,* s. 198.

Araştırma evreninde çok evlilik az rastlanan bir olaydır. Nisa Suresi'nde (4/77)[126] en çok dört kadınla evlenmeye müsaade edilmiştir. Günümüz Türk toplumunda çok evlilik yaygın değildir. Bununla birlikte özellikle kırsal kesimde ve doğu bölgelerimizde iki kadınla evli olanlara rastlanılmaktadır. Birden fazla kadınla evlenenlerin, uzun süreli hastalık, çocuk sahibi olamama gibi nedenlerle yaptıkları işi meşrulaştırdıkları bilinmektedir.

Ailenin kurulması aşamasında önemli bir konu da nikâhtır. Bilindiği gibi insanların çoğunluğu resmî nikâhın yanında dinî nikâh da yaptırmaktadır. Özellikle yaşlılar başta olmak üzere toplumun önemli bir kesimi dinî nikâh kıyılmadan yapılan evliliği kusurlu bulmaktadır. Dinî nikâhı korumak için camilerde Perşembe günü yatsı namazından sonra imanı yenileme duası ile birlikte nikâh duası da yapılır. Böylelikle nikâh tazelenmiş olur. Dinî nikâh ile ilgili bazı katılımcılar şunları söylemektedir:

> "Dinî inancımız gereği dinî nikâh yapmamız gerekir. Ancak yapılan dinî nikâhla birlikte kadınla erkek arasında her şey serbest olur. Evlenen kişiler şayet dinî nikâh yaptırmamışsa birbirlerine helâl olmazlar."
>
> (Katılımcı 10, E 41)

> "Dinî nikâh ile resmi nikâh bir arada yapılırsa daha iyi olur. Dinî nikâh günümüzde pek önemsenmiyor. Resmî olarak geçerliliği olmasa da evliliğe dua ile başlamak daha iyidir. Çünkü dinî nikâhla aynı zamanda dua yapılmış oluyor." (Katılımcı 6, K 33)

Bazı aileler nişanlılık döneminde dinî nikâhı yaptırırlar. Buna sebep olarak da gençlerin birbirini görecek olması ve günahtan korunmak için sığınılacak bir liman olarak dinî nikâhın görülmesidir. Özellikle doğu bölgelerimizde dinî nikâha daha fazla itibar edilmektedir. Hatta bazı insanların resmî nikâhı yoktur. Devlet resmî nikâhı teşvik etmektedir. Aile bireyleri de resmî nikâh olmayınca çocukların okulu, miras vb. problemlerle karşılaşacağını bildiği için genellikle resmî nikâha sıcak bakmaktadır. Resmî nikâh kadının hukukunu korur ve kadının mağdur olmasını önler. Dinî nikâhın hem erkek hem de kadın için hukukî geçerliliği yoktur.

Araştırma evreninde kız isterken dinî motifli cümleler kullanılır. "Allah'ın emri ve peygamberin kavli" ile kız istenir. Yine düğün olmadan dinî nikâh kıyılmış ve böylelikle gençler girebileceği günahlardan korunmuş olur. Gelin ana evinden çıkarken

---

[126] "Sizin için helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız bir tane ile yetinin."

imam dualar okur. Orada bulunan cemaat tarafından salâvatlar, tekbirler getirilir. Son dinî motifli davranış ise damadın zifaftan önce iki rekât şükür namazı kılmasıdır.

İsimler ile dindarlık arasında bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir. Geleneksel toplumlarda topluluğa katılan yeni üyeyi isimlendirmenin de toplumsal bir boyutu vardır. Çocuğun hayatı boyunca taşıyacağı ismin kutsal ile ilişkili olacak şekilde seçilmiş olması gerekir. Bu isimlerin Allah'ın sıfatlarından, Kur'an'da geçen peygamberlerin isimlerinden, Kur'an'da geçen diğer isim ve kelimelerden, yatır, derviş ve din önderlerinin isimlerinden seçilmiş olmasına önem verilir.[127]

Katılımcılara mülakatta "Çocuğa isim verirken bu ismin hangi nitelikleri taşımasına dikkat edersiniz?" diye sorulduğunda, katılanların ¾'ü, dinî nitelikli isim olması şeklinde cevap vermiştir. Ancak ¼ katılımcı, çocuğuna isim verirken herhangi bir kıstas gözetmediğini ifade etmektedir. Anlaşılan katılımcılar arasında çocuğa isim verirken bu ismin dinî anlam taşıması eğilimi oldukça güçlüdür.

Katılımcılarla yapılan mülakat da bu verileri desteklemektedir. Üniversite mezunu bir katılımcının konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

> "Çocuğuma isim verirken ismin güzel olmasına dikkat ederim. İlla ki, anne-baba ismi olacak, Kur'an'da geçen isimler olacak diye kaygılarım yoktur. Sadece çok uzun olmamasına dikkat ederim. İsim kullanışlı olursa daha iyi olur." (Katılımcı 5, E 39)

Bir ilkokul mezunu katılımcının konuyla ilgili düşünceleri şu şekildedir:

> "Çocuğa verilen isim çok önemlidir. Çünkü hayatı boyunca o ismin çocuğa etkisi olacaktır. Ayrıca kıyamet günü herkes ismi ile çağrılacaktır. Bence ana-babanın ismi, Kur'an'dan bir isim ya da büyük İslam âlimlerinin isimleri verilebilir." (Katılımcı 4, E 48)

Çelik'in araştırmasında, öğrenim durumu arttıkça çocuklara dinî nitelikli isimler verilmesine katılmayanların oranı da artmıştır. Bu düşünceye "kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı ilkokul mezunlarında % 50,6 iken, üniversite mezunlarında bu oran % 18,1'e düşmüştür. "Katılmıyorum" diyenlerde bu eğilim tersine dönmüş; ilkokul mezunlarında % 6,9 ile en düşük düzeydeyken üniversite mezunlarında bu oran % 20,9 ile yüksek bir düzeye ulaşmıştır.[128]

---

[127] Çelik, *İsim Kültürü ve Din,* s. 31-32.
[128] Çelik, *İsim Kültürü ve Din*, s. 231.

Aile ile ilgili çok önemli bir olay da boşanmadır. Son zamanlarda toplumda boşanma artmaktadır. Bireylerin boşanmasında en önemli faktör geçimsizliktir. Bunun yanında ilgisizlik ve sorumsuzluk, kıskançlık, çocuk nedeniyle yaşanan anlaşmazlıklar, ekonomik sıkıntılar, eşle kopukluk ve bedensel uyumsuzluk sayılabilir. Din açısından koca üçüncü kez hanımından boşanırsa hanımı ancak başkası ile evlenip ondan ayrılırsa tekrar eski eşine dönebilir. Erkek dilerse eşini üç talak ile birden boşayabilir. Asıl olan evliliğin devamıdır. İslam dini boşanmaya izin vermiş olsa da, pek hoş karşılamaz.

Türkiye'de boşananların yaklaşık % 40'ının eğitimi lise ve dengi okul düzeyindedir. Eğitimi üniversite düzeyinde olanlarda boşanmaların, ilkokul mezunlarından daha düşük olduğunun tespit edilmiştir. Boşananların % 90'ı kentlerde yaşamaktadır. Bu araştırma, boşananların çoğunun 2-5 yıl arasında evli kaldıklarını saptamıştır. Daha önce ailede olan boşanmaların diğer boşanmalar için örnek teşkil ettiği, bu durumun kadınlarda daha yaygın olduğu söylenebilir. Boşananların büyük bölümünün, tanıştırılarak veya bir süre flört ettikten sonra evlendikleri görülmektedir. Araştırmaya göre, boşanmış erkeklerin ve kadınların yaklaşık % 90'ı evlilik kararını kendileri vermiştir. Boşanmış kadın ve erkeklerin evlenmelerinde birinci neden, 'âşık olmak' şeklinde belirtilmektedir. Evlilik öncesi dönemde ailelerin evliliğe bakışı değerlendirildiğinde, boşanmış kadınların ailelerinin önemli oranda bu evliliğe karşı çıktığı görülmüştür. Bu durum, ailelerin olumsuz yaklaşımının, evliliğin başarısız olmasında etkili olabileceğini düşündürüyor. Ayrıca, ailelerin evliliğin devamı konusunda isabetli bir öngörüye sahip olduklarını da gösteriyor.[129]

Aile yapısındaki değişimleri izlemeye yönelik olarak örnekleme doğum kontrolü ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Ankete katılanların "Doğum kontrol yöntemlerini uygulamak dinî kanaatime göre uygun değildir." ifadesine karşı tutumları tablo 3. 27'de analiz edilmeye çalışılmıştır.

[129] http://www.sabah.com.tr/2009/01/21//haber,0FCE8034EB534CAC8EAB8E1087DBFE89.html

Tablo 3. 27: Eğitim Durumu İle Doğum Kontrolü Konusundaki Tutumlar

Eğitim Durumu	Doğum Kontrol Yöntemlerini Uygulamak Dinî Kanaatime Göre Uygun Değildir.								Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Cevapsız			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur Yazar	**7**	50.0	**6**	42.9	**1**	7.1			**14**	100.0
İlkokul	**10**	24.4	**15**	36.6	**15**	36.6	**1**	2.4	**41**	100.0
Ortaokul	**3**	23.1	**7**	53.8	**3**	23.1			**13**	100.0
Lise	**4**	16.0	**8**	32.0	**12**	48.0	**1**	4.0	**25**	100.0
Üniversite	**1**	8.3	**2**	16.7	**9**	75.0			**12**	100.0
Toplam	**26**	24.8	**37**	35.2	**40**	38.1	**2**	1.9	**105**	100.0

Araştırmaya katılanların % 24,8'i doğum kontrol yöntemlerinin dinî düşüncesine uymadığını ifade etmektedir. Bir başka bakış açısıyla örneklemin % 24,8'i doğum kontrol yöntemlerini uygulamıyor. Örneklemi oluşturan kategoriler yönünden değerlendirildiğinde okur-yazar olanların % 50'si dinî inançlarına uymadığı için doğum kontrol yöntemlerini uygulamıyor. İlkokul mezunlarının % 24,4'ü doğum kontrol yöntemlerini uygulamanın dinî inançlarına ters olduğunu düşünüyor. Lise mezunlarında % 16'ya düşen bu oran üniversite mezunlarında ise % 8,3 ile en düşük seviyeyi görüyor. Eğitim düzeyi yükseldikçe mezkûr düşüncenin dinî değerlere uymadığını düşünenlerin oranı düşüyor.

Elde edilen verilerden, doğum kontrol yöntemleri ile din ilişkisi konusunda katılımcıların çoğunun kafasının karışık olduğu anlaşılıyor. Ankete katılanların % 35,2'sinin (1/3) bu madde ile ilgili bir fikri yoktur. Örneklemin % 38,1'i doğum kontrol yöntemlerinin din ile bir ilgisinin bulunmadığını düşünmektedir. Kategoriler yönünden incelendiğinde üniversite mezunlarının % 75'i, lise mezunlarının % 48'i bu düşünceye katılmamaktadır. Ankete katılanların % 1,9'u bu soruya cevap vermemiştir.

Köktaş'ın çalışmasında, "Doğum kontrolüne taraftar mısınız?" sorusuna erkeklerin % 60,9'u evet derken bu oran kadınlarda % 80,7'dir. Anlaşılan erkeklere nazaran kadınlar daha büyük çoğunlukla doğum kontrolüne taraftardır. Örneklemin % 27'si doğum kontrolüne taraftar değildir. Doğum kontrolüne karşı olmanın nedenleri arasında;

doğum kontrolünün dinen sakıncalı bulunması ve Allah'ın çocuğu yaratırken rızkını da beraberinde vermesi gibi dinî gerekçeler sayılabilir.[130]

Tablo 3. 28: Kasabada Kalış Süresi İle Kız Erkek İlişkilerine Yaklaşım

Kasabada Kalış Süresi	Evlilik Öncesi Karşı Cinsle Flört Edilmelidir.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
1 Yıldan Az	3	75.0			1	25.0	4	100.0
1-5 Yıl	8	40.0	6	30.0	6	30.0	20	100.0
6-30 Yıl	20	36.4	10	18.2	25	45.4	55	100.0
31 ve +	2	7.7	6	23.1	18	69.2	26	100.0
Toplam	33	31.4	22	21.0	50	47.6	105	100.0

Örneklemin kız-erkek ilişkilerine yaklaşımları doğrultusundaki tutumunu öğrenmek amacıyla katılımcılara "Evlilik öncesi karşı cinsle flört edilmelidir." yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Ankete katılanların verdiği cevaplar tablo 3. 28'de şekillenmiştir. Elde edilen verilere göre araştırmaya katılanların % 31,4'ü evlilik öncesi karşı cinsle flört etmeyi normal karşılarken, normal karşılamayanların oranı % 47,6 ve fikrim yok diyenlerin oranı % 21'dir.

Örneklemin kasabada kalış süresine göre bu tutum bağlamındaki dağılımına bakıldığında, genel olarak normal karşılayanların 1 yıldan az veya 1-5 yıl arası kasabada kalış süresinin olduğu anlaşılmaktadır. Normal karşılamayanların da kasabada kalma süresi uzun olanlar olduğu yani 6-30 yıl ve 31 yıldan fazla süredir kasabada kaldıkları görülmektedir.

Ortaya çıkan tablodan, kasabada kalma süresi uzadıkça örneklemin evlilik öncesi flört konusuna olumsuz bakma oranının yükseldiği anlaşılmaktadır. Kasabada kalma süresi kısaldıkça, örneklemin bu konuya olumsuz bakma oranının düştüğü görülmektedir.

[130] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat,* s. 148.

Tablo 3. 29: Eğitim Durumu İle Evlilik Dışı Kadın Erkek İlişkilerine Yaklaşım

Eğitim Durumu	Evlilik Dışı Cinsel İlişki Uygun Değildir.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur Yazar	**14**	100.0					**14**	100.0
İlkokul	**39**	95.2	**1**	2.4	**1**	2.4	**41**	100.0
Ortaokul	**13**	100.0					**13**	100.0
Lise	**24**	96.0			**1**	4.0	**25**	100.0
Üniversite	**6**	50.0	**2**	16.7	**4**	33.3	**12**	100.0
Toplam	**96**	91.4	**3**	2.9	**6**	5.7	**105**	100.0

Örneklemin evlilik dışı kadın-erkek ilişkilerine yaklaşımları doğrultusundaki tutumunu öğrenmek amacıyla katılımcılara "Evlilik dışı cinsel ilişki uygun değildir." yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Ankete katılanların verdiği cevaplar tablo 3. 29'da şekillenmiştir. Elde edilen verilere göre araştırmaya katılanların % 5,7'si evlilik dışı cinsel ilişkiyi normal karşılarken, normal karşılamayanların oranı % 91,4 ve fikrim yok diyenlerin oranı % 2,9'dur.

Çizelgeden anlaşıldığına göre evlilik dışı cinsel ilişki ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Örneklemin eğitim durumuna göre bu tutum bağlamındaki dağılımına baktığımızda, genel olarak evlilik dışı cinsel ilişkiyi normal karşılayanların üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Normal karşılamayanların oranı eğitim seviyesi düştükçe artmaktadır.

Ortaya çıkan tablodan, eğitim düzeyi düştükçe örneklemin evlilik dışı cinsel ilişki konusuna olumsuz bakma oranının yükseldiği anlaşılmaktadır. Eğitim seviyesi arttıkça örneklemin bu konuya olumsuz bakma oranının düştüğü görülmektedir.

3.2.3.2. Din-Devlet ve Siyasal Tutum İlişkisi

Geleneksel toplumdan çağdaş topluma geçiş ile birlikte toplumsal yapının unsurlarından devlet ve siyaset mekanizması, din ile karşılıklı ilişkisini sürdürmüştür. Dinin toplumsal yapının diğer unsurlarına olan merkezi etkisi ortadan kalksa bile bu kurumlarla ilişkisi devam etmiştir. Siyaset kurumunun da din üzerindeki otorite kurma ve dini

biçimlendirme çalışmaları artarak devam etmiştir. İki kurumun karşılıklı etkisi ile birlikte öncelikle siyasetin tanımı nasıl yapılmalıdır? Max Weber'in bu konudaki görüşünü aktaran Dönmezer'e göre siyaseti; emir ve kumandasını, belirli bir toprak parçası üzerinde tehdit kullanmak ve fizik, cebir ve şiddete başvurabilmek gücüne sahip bir idarî örgütlenme yoluyla icra ettirip yürütebilen bir hükmedici grup oluşturur.[131] Mahatma Gandhi: "Dinin siyasetle ilgisi bulunmadığını söyleyenler dinin ne demek olduğunu bilmeyenlerdir." sözü ile dinin sosyal bir gerçeklik olduğunu ifade etmektedir.[132] Din-devlet ilişkisi toplum hayatının en önemli şartlarından biri olarak karşımızda durmaktadır. Dinler ile devletler az ya da çok, sıkı ya da nadiren, çeşitli sebeplerle ve çeşitli boyutlarda, belli şekiller altında da olsa mutlaka birbiri ile ilgili olmuşlardır.[133]

Mardin, din sosyolojisi açısından, inanç sistemlerinin Türkiye'de etkin olan şekillerini incelerken dinle siyaset araştırması yapanların üzerinde durması gereken konuları şöyle sıralamıştır: a) Dinin hem birey hem de toplum katında bir fonksiyonu vardır. a.1) Dinin kişi katındaki etkisi: Kişi din vasıtasıyla kontrol dışı bazı kuvvetlere tâbi olduğu hissine karşı bir kişisel güvenlik mekanizması kurar. a.2) Dinin toplum katındaki fonksiyonu: Etrafındaki dünyayı anlamasına katkı sağlayacak bir model temin etmesinde ve toplum ilişkilerini pekleştiren yönler vermesinde belirir.[134]

Kurumsal farklılaşmanın olmadığı ilkel kabile toplumlarında din ve siyaset birbirinden ayrı düşünülemeyen, bağımsız olmayan iki kavramdı. Onun için ilk toplumlarda felsefe, bilim, eğitim, hukuk, ahlâk, sanat vb. faaliyet alanları gibi yönetim ve siyasi sistem de dinin içinde mütalaa edilmiştir. Sosyal farklılaşma ve uzmanlaşmanın yok denecek kadar az olduğu bu toplumlarda kutsal ve profan ayrımı yapılmadığı ve dinin merkezi bir yerde durduğu vurgulanmıştır.[135]

İktidar veya devletin semavî kökeni genellikle kabul edilmiştir. Yahudilikte din ve devlet birbirinden ayrılmaz. Hıristiyanlıkta da din-devlet ilişkileri çok yakın mesafede gerçekleşmiştir. Çeşitli dönemlerde devleti din adamları sahiplenmişlerdir. İslamiyet'in de devlet ve siyasetle çok yakın ilişkileri olmuştur. İslam, devletle ve siyasetle yakından

---

[131] Sulhi Dönmezer, *Toplumbilim,* Beta Basım Yayımcılık, İstanbul 1999, s. 348.
[132] C. Northcote Parkinson, *Siyasal Düşüncenin Evrimi* (Çev. Mehmet Harmancı), Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s. 179'dan Aktaran; Ejder Okumuş, *Dinin Meşrulaştırma Gücü,* Özgü Yay., İstanbul 2005, s. 136-137.
[133] Okumuş, *Dinin Meşrulaştırma Gücü*, s. 150.
[134] Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji,* İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 155.
[135] Okumuş, *Dinin Meşrulaştırma Gücü*, s. 137-141.

ilgilenir. Hz. Muhammet, Medine şehir devletini kurduktan sonra bu devletin başına kendisi geçmiştir. Eski Roma'da kralın tahta çıkışı, Çin'de kralın krallık görevini yüklenmesi ilahî bir görevlendirmedir. Eski Mısır'da krallar tanrıların yeryüzündeki temsilcileri sayılmıştır. Ayrıca Brahmanizm, Budizm, Konfüçyanizm, Şintoizm ve Hinduizm gibi dinler de devletle çeşitli biçimde ilgilenmişlerdir. [136]

Modern dünyada din ve siyaset birlikteliği sona ermiş ve her iki kavram için de bağımsız, müstakil süreçler başlamıştır. Ancak ne kadar ayrı olsalar da bir şekilde birbirleriyle değişik şekillerde ilişki kurabilmektedirler. Bu ilişki daha çok siyaset kurumunun dini araçsallaştırması, dine meşruiyet aracı olarak bakması biçimindedir.[137] Kurumlaşma süreci ile birlikte siyaset, dinî kendi alanına sokmamaya çalışmış, böylelikle laik sistem ortaya çıkmıştır.

Batı toplumları şartları içerisinde ortaya çıkmış olan bu kavram zamanla diğer toplumlarda da etkisini göstermeye başlamıştır. Türkiye Devletinin kuruluş aşamasında dinin devlet üzerindeki nüfuzunu kırmak için 1924'te halifelik ortadan kaldırılmıştır. Din yeni dönemde bireyselleşmiş, kendi köşesine çekilmiş ve kişi ile Allah arasında kalmış bir vicdan işi haline dönüşmüştür. Din işleri ile devlet işlerinin birbirine müdahalesini önlemek için yeni devlet 1937 yılında laikliği anayasaya sokmuştur. Laiklik; farklı inançlara ve düşüncelere sahip vatandaşların devlet otoritesi karşısında eşit muameleye tâbi tutulmasıdır. Bu sistem siyasal otoritenin meşruluğunu, doğaüstü güçlerden değil de halktan aldığı yönetim biçimlerinde uygulanır. Laik devlet her dine eşit mesafededir. Hangi inanca sahip olursa olsun herkes kanun önünde eşittir. Laiklik, din ve vicdan hürriyetinin teminatıdır.[138]

İnsanın bireysel ve toplumsal, özel ve kamusal yönleri birbirinden tamamen ayrılamaz. Dolayısıyla bireysel düzlemde görülen veya etkili olan dinin toplumsal hayatta ve bireyin içinde bulunduğu tüm kurumlarda bir şekilde var olduğu söylenebilir.[139] Dinin siyasal davranış üzerinde etkisinin olduğu açıktır. Katılımcıların din ve siyaset noktasında tutumlarını ölçmek amacıyla şu tutum önermesi geliştirilmiştir. "Oyumu kullanırken siyasî partilerin din konusundaki söylemlerine bakarım." Bu ifadelere katılımcıların verdiği cevaplar aşağıda betimlenmiştir.

---

[136] Okumuş, *Dinim Meşrulaştırma Gücü*, s. 141-149.
[137] Okumuş, *Toplumsal Değişme ve Din*, s. 169.
[138] Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, s. 140.
[139] Okumuş, *Toplumsal Değişme ve Din*, s. 168.

Tablo 3. 30: Oy Verilen Partinin Dine Önem Vermesine Dikkat Etme İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu	Oyumu Kullanırken Siyasî Partilerin Din Konusundaki Söylemlerine Bakarım.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur Yazar	**10**	71.4	**3**	21.5	**1**	7.1	**14**	100.0
İlkokul	**27**	65.8	**5**	12.2	**9**	22.0	**41**	100.0
Ortaokul	**9**	69.2	**2**	15.4	**2**	15.4	**13**	100.0
Lise	**9**	36.0	**6**	24.0	**10**	40.0	**25**	100.0
Üniversite	**3**	25.0	**1**	8.3	**8**	66.7	**12**	100.0
Toplam	**58**	55.2	**17**	16.2	**30**	28.6	**105**	100.0

Eğitim durumu ile oy verilen partinin din konusundaki söylemleri arasındaki ilişki incelendiğinde, eğitim düzeyi düştükçe oy verilen partinin din konusundaki söylemlerine önem verme tutumunun arttığı ortaya çıkmaktadır. Okur-yazar olanlarda % 71,4 olan bu ifadeye katılma oranı ilkokul mezunlarında % 65,8'e lise mezunlarında % 36'ya ve üniversite mezunlarında % 25'e düşmektedir. Bu anlamlı farklılaşma kendisini bu yargıya katılmayanlar arasında da göstermektedir. Üniversite mezunu olanlarda % 66,7 olan bu öncüle katılmama oranı lise mezunlarında % 40'a, ilkokul mezunlarında % 22'ye okur-yazar olanlarda % 7,1'e düşmüştür.

Çelik'in Konya çalışmasında, eğitim düzeyi ile oy verilen partinin dine önem vermesi arasındaki ilişki analiz edilmiş, eğitim düzeyi yükseldikçe oy verilen partinin dindarlığına önem verme tutumunun düştüğü ortaya çıkmıştır. İlkokul mezunlarında % 68,6 olan önem verme oranı, ortaokul mezunlarında % 58,4'e lise mezunlarında % 46,5'e üniversite mezunlarında ise % 46,6'ya düşmüştür.[140] Köktaş'ın İzmir araştırmasında, oy verdiği partinin dine önem vermesine dikkat edenlerin oranı % 38,1 iken dikkat etmeyenlerin oranı % 49,6 ve fikrinin olmadığını söyleyenlerin oranı % 11 olarak tespit edilmiştir.[141]

Günay, Erzurum çalışmasında din ve toplum arasında karşılıklı ilişkileri incelerken, dinî davranış ile siyasal tutum arasındaki ilişkiler üzerinde de durmuştur. Günay, örnekleme

[140] Çelik, *Şehirleşme ve Din,* s. 315.
[141] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat*, s.185.

"Politikacılar hakkında karar verirken onların dindar olup olmadıklarına bakar mısınız?" sorusunu yöneltmiştir. Ankete katılanların % 49,7'si (304) bu soruya 'evet', % 29,4'ü (180) 'hayır' cevabı vermiş, % 20,9'u (128) da bu soruyu cevaplamamıştır. Elde edilen bu veriler, örneklemin çoğunluğunun siyasetçiler hakkında karar verirken onların dindar olup olmadıklarına da baktıkları sonucunu ortaya koymaktadır.[142] Çarkoğlu ve Toprak araştırmalarında katılımcılara, "Seçimlerde bir partiye oy verirken hangi etmenler ne derece rol oynar?" diye sormuştur. Bu çalışmada "İslami değerlere sahip çıkıyor olması önemli rol oynar." seçeneğini tercih eden katılımcıların oranı % 78,2 çıkmıştır.[143]

Sonuç olarak, okur-yazarlar, ilkokul, lise ve üniversite mezunlarına göre dinin toplumsal anlatımına yönelik daha yüksek bir dindarlık düzeyine sahiptirler. Eğitim seviyesi düşük olan bireyler, günlük yaşamlarında ve sosyal ilişkilerinde daha fazla dinî norm ve değerleri kullanmaktadırlar. Eğitim seviyesi yükseldikçe dinin toplumsal hayattaki etkisi zayıflamaktadır. Eğitim düzeyi düştükçe geleneklere olan bağlılık artmaktadır.

3.2.3.3. Dinî Yaşantıda Bireyselleşme ve Cemaatleşme Eğilimleri

Son zamanlarda tarikat ve cemaatlerin siyasetten ekonomiye, yargıdan bürokrasiye hatta medyaya her alanda önceye nazaran daha etkin olduğu tartışılmaktadır. "Türk Toplumunda Cemaat Algısı" adlı araştırma[144] 'Cemaat' denilince sadece dinî cemaatlerin anlaşıldığını ancak cemaatlerin dinsel veya seküler anlamda birer sivil toplum oluşumu olduğu gerçeğini ortaya çıkardı.[145]

Cemaatler ve tarikatlar toplumda birtakım işlevleri yerine getirmektedirler. "Türk toplumunda cemaat algısı" adlı araştırmada cemaatlerin fonksiyonları ile ilgili olarak "Bir cemaate girişinizde en fazla rol oynayan neydi? " sorusuna araştırmaya katılanların % 18'i 'dinî ve manevi ihtiyaçlar', % 8,2'si 'aile ve arkadaşlarımın etkisi', % 6,6'sı 'cemaatteki samimi arkadaşlık', % 5,7'si 'yalnızlık problemini aşma isteği', % 3,7'si 'cemaatteki paylaşma duygusu', % 1,7'si 'cemaatin başarılı hizmetleri', % 6,1'i 'diğer', % 50'si 'cevap yok' şeklinde yanıt vermiştir.[146]

---

[142] Günay, *Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat,* s. 229-230.
[143] Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, *"Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset",* Tesev Yayınları, İstanbul 2006, s. 81.
[144] Aktaran; Gümüş, *"Cemaatler Gerçeği-1",* s. 18.
[145] Aktaran; Gümüş, *"Cemaatler Gerçeği-1",* s. 18.
[146] Aktaran; Gümüş, *"Cemaatler Gerçeği-1",* s. 18.

Tablo 3. 31: Dinin Gereklerine En Uygun Yaşama Yolu ve Sosyo-Ekonomik Durum

Sosyo-Ekonomik Durum (Yıllık)	Daha İyi Dinî Hayat İçin Bir Tarikata Mensup Olmak Gerekir.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Kötü (8000'den az)	**2**	22.2	**2**	22.2	**5**	55.6	**9**	100.0
Orta (8001-15000)	**15**	18.2	**18**	22.0	**49**	59.8	**82**	100.0
İyi (15001'den Faz.)	**2**	14.3	**1**	7.1	**11**	78.6	**14**	100.0
Toplam	**19**	18.1	**21**	20.0	**65**	61.9	**105**	100.0

Tablo 3.31'de örneklemin sosyo-ekonomik durumlarına göre dinî vecibelere uygun bir şekilde yaşama yolları hakkındaki kanaatleri görülmektedir. Tablo betimlendiğinde sosyo-ekonomik seviye açısından bir tarikata müntesiplik tercihi en düşük olarak üst sosyo-ekonomik düzeyde çıkarken, bu oran alt düzeylere inildikçe yükselme eğilimi göstermektedir. Sosyo-ekonomik seviye açısından iyi durumda olanların daha iyi dinî hayat için bir tarikata mensup olma fikrine katılma oranları % 14,3'tür, bu oran orta düzeyde gelire sahip olanlarda % 18,2 iken ekonomik olarak kötü durumda olanlarda % 22,2'dir. Örneklemin bütün kategorilerinde tarikata girmenin gerekliliğine inananların oranı % 18,1'dir. Bu oran bu konuda fikri olmayanlarda % 20 iken sıkı bir dinî hayat için tarikatın gerekliliğine inanmayanlarda % 61,9'dur. Anlaşılan araştırma evreninde derin bir dinî hayat yaşamak için bir tarikata mensup olmaya ihtiyaç duyulmuyor. Ayrıca mülakat yapılan bazı kişiler de bu konu hakkında şu görüşleri ifade etmişlerdir:

> "Tarikatlar ülkemiz için bir ihtiyaçtır. Dinimize ne kadar fazla bağlanırsak bu ülke o kadar çok gelişir. Dinimize gerçek anlamda bağlılık ancak bir tarikata girmeyle olur." (Katılımcı 11, E 55)

> "Tarikatlar ülkemize zarar veriyor. Bu ülkede dinini yaşamak isteyen hiç kimseye engel olunmuyor. Bir şeyhe bağlanıp onu kendimize aracı kılmak dinimizde olmayan bir şeydir. Kur'an'a ve peygamberimizin sünnetine sımsıkı sarılmak yeterlidir." (Katılımcı 14, E 30)

> **"**Nur Cemaati, Nakşibendî Tarikatı gibi birçok cemaat ve tarikat içinde bulundum. Cemaatler yararlı işler yapıyor, başka ülkelerde okullar açıyor fakat tarikatlar öyle değil, bir tarikatçı diğerini sevmiyor. İslam'ı öğrenmek için bir tarikata bağlanmaya gerek olmadığını düşünüyorum."
>
> (Katılımcı 36, E 28)

> "Köprübaşı'nda Nur Cemaati'ne mensup insan sayısı fazladır. Süleymancılar da son zamanlarda ilçede faaliyetlerini artırmıştır. Hatta birçok kadın Kur'an öğrenmek için onların hocalarını tercih etmektedir. Ayrıca ilçeye bir de öğrenci yurdu yapmışlardır. Kadirilik, Mevlevilik vb. tarikatlar ilçede faaliyet göstermemektedir. (Katılımcı 40, K 32)

> "Nakşibendî Tarikatı'na mensup birisi olarak amacım, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Günahların bol olduğu bir dünyada, bir şeyhin duasından faydalanmak, onun rehberliğinde kendine bir yol çizmek, her insanın yapması gereken bir iştir. Taraf olmayan, bertaraf oluyor. Bence insanlar için fazla çıkış yolu yok. Kendimizi kurtaramıyorsak, Allah dostu bir insandan faydalanmak, onun duasını almak yoluyla kendimizi kurtarmaya çalışmalıyız." (Katılımcı 10, E 41)

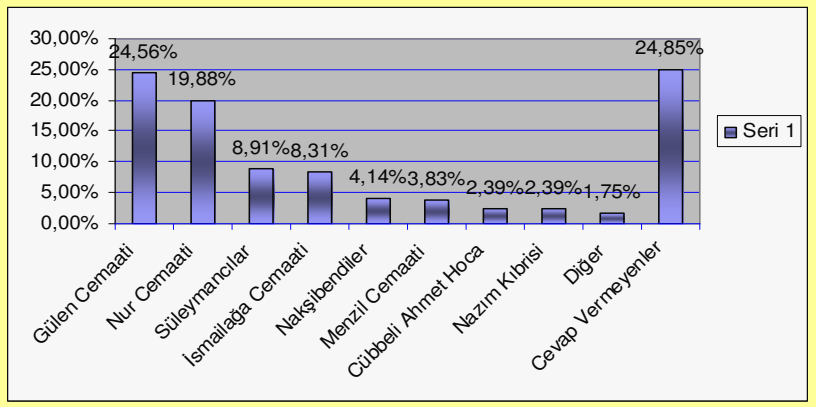
Bir araştırmaya göre, Türkiye'de kendisini cemaatlere yakın hisseden yaklaşık on iki milyon insan vardır. Bir başka ifadeyle ülke nüfusunun % 16'sı kendisini cemaatlere yakın görmektedir. Bu araştırmada katılımcılara "Mensup olduğunuz ya da yakınlık hissettiğiniz cemaat hangisidir?" sorusu sorulmuştur. Verilen cevapların cemaatlere dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir:[147]

Tablo 3. 32: Araştırmaya Göre Türkiye'de Cemaatlerin Dağılımı[148]

Gülen Cemaati	% 24,56
Nur Cemaati	% 19,88
Süleymancılar	% 8,91
İsmailağa Cemaati	% 8,31
Nakşibendîler	% 4,14
Menzil Cemaati	% 3,83
Cübbeli Ahmet Hoca	% 2,39
Nazım Kıbrısî	% 2,39
Diğer	% 1,75
Cevap Vermeyenler	% 24,85

[147] Gümüş, *Cemaatler Gerçeği-1,* s. 18.
[148] Gümüş, *Cemaatler Gerçeği-1,* s. 18.

Grafik 3. 3: Araştırmaya Göre Türkiye'deki Cemaatlerin Dağılımı

Köprübaşı araştırmasında cemaatleri tehdit olarak görme ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye ait tablo ve elde edilen verilere gelince;

Tablo 3. 33: Cemaatleri Tehdit Olarak Görme İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu	Cemaatlerin Dinî Düşünceleri ve Yaşam Tarzları Ülkemiz İçin Tehdittir.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur Yazar	**1**	7.2	**5**	35.7	**8**	57.1	**14**	100.0
İlkokul	**7**	17.0	**17**	41.5	**17**	41.5	**41**	100.0
Ortaokul	**2**	15.4	**6**	46.1	**5**	38.5	**13**	100.0
Lise	**4**	16.0	**14**	56.0	**7**	28.0	**25**	100.0
Üniversite	**8**	66.6	**2**	16.7	**2**	16.7	**12**	100.0
Toplam	**22**	21.0	**44**	41.9	**39**	37.1	**105**	100.0

Tablo 3.33'te cemaatleri tehdit olarak görme ve eğitim düzeyi ilişkisi betimlenmiştir. Cemaatlere karşı olan tutumlarda eğitim durumu kategorilerine göre farklılaşma mevcuttur. Eğitim seviyesi yükseldikçe cemaatleri bir tehdit olarak görme düzeyi de yükselmektedir. Eğitim seviyesi düştükçe cemaatleri tehdit algısı zayıflamaktadır. Tabloya göre, üniversite mezunu olanların % 66,6'sı cemaat yapılanmasını kendisine tehdit olarak algılamaktadır. Bu oran lise mezunlarında % 16'ya, ortaokul mezunlarında % 15,4'e düşmektedir. İlkokul mezunlarında % 17 olan cemaati tehdit algısı okur-yazar olanlarda % 7,2'ye inmektedir. Araştırma evreninden elde edilen örneklemin % 21'i

cemaat yapılanmasına karşı çıkmaktadır. Konuyla ilgili fikri olmayanların oranı % 41,9'dur. Cemaatlerin dinî düşünce ve yaşam tarzlarını tehdit olarak algılamayanların oranı da % 37,1'dir.

"Türk Toplumunda Cemaat Algısı" adlı araştırmada katılımcılara yöneltilen "Genel olarak dinî cemaatler hakkında hangi kanaatlere sahipsiniz?" sorusuna 'karşı değilim' diyenlerin oranı % 31,4 iken 'Olumlu buluyorum' diyenlerin % 24,3 ve 'çok olumlu buluyorum' şeklinde cevap verenlerin oranı % 11,1'dir. Cemaate 'şiddetle karşı olanların' oranı 16,8 iken % 14,1'in bu konuda bir fikri yoktur. [149] Cemaatlerin dinî düşünce ve yaşam tarzlarını tehdit olarak algılayanlar ile yapılan mülakatta bazı kimselerin tarikat ile cemaati birbirine karıştırdığı gözlemlenmiştir.

> "Tarikatın her türlüsüne karşıyım. Tarikatlar içinde ılımlı olarak gördüğüm Nurculara ben de arada giderim. Fakat onlara bir türlü ısınamadım. Menfaat birlikteliği mi acaba diye düşünüyorum. Nurculara katıldığımdan beri bende bir değişiklik olduğunu da düşünmüyorum." (Katılımcı 29, E 37)

Mülakat yapılan kişi Nurculuğu bir tarikat olarak değerlendiriyor. Nurculuk (nurcu movement): Said Nursî'nin (1876-1960) ve onun *Risale-i Nur* adlı eserlerinde ifadesini bulan öğretileri etrafında toplanan ve kendilerini Nur Talebeleri diye adlandıran kişilerin oluşturduğu cemaate verilen addır. Nur Cemaatinde geleneksel sufî tarikatlardan farklı bir yapılanma mevcuttur. Said Nursî, bağlıları tarafından 'asrın müceddidi' olarak görülür. Cumhuriyetin ilanı ve takip eden süreçte, yapılan uygulamalara karşı çıktığından dolayı Said Nursî birçok kez takibata uğramıştır. Özellikle şehir yapılanmaları mevcuttur.[150] Şehirlerde cemaate ait birçok evin, okuma salonunun ve dershanelerin olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla en başarılı oldukları alan, dershanecilik faaliyetleri denebilir.

Araştırma alanında cemaatin faaliyetleri sürmektedir. İlçede cemaate ait ev, okuma salonu vardır. KEYDER (Köprübaşı Eğitim ve Yardımlaşma Derneği) adıyla bir dernek kurulmuştur. Eğitim öğretim gören birçok öğrenciye cemaat, burs vermektedir. Her hafta belli günlerde Esnaflar Grubu ve Öğretmenler Grubu kendi aralarında sohbet toplantıları yapmaktadır. Bu faaliyetler grubun dağılmasını önleyerek, birlikteliğini

---

[149] Aktaran; Gümüş, *"Cemaatler Gerçeği-1",* s. 18.
[150] Şerif Mardin, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı,* İletişim Yay., İstanbul 1995, s. 252-265'den Aktaran; Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, s. 167.

sağlar ve grubu her zaman canlı tutar. Ayrıca yeni taraftarlar, talebeler kazandırılmak suretiyle cemaat sürekli büyümektedir.

Nurculuk Said Nursî'nin ölümünden sonra kollara ayrılmıştır. Fethullah Gülen'e bağlı olan grup, Yeni Asya, Kırkıncılar, Yazıcılar, Med-Zehra, Meşveret ve Aczimendîler bu kollar arasında sayılabilir.[151] Özellikle Fethullah Gülen grubunun yurt içinde ve yurt dışında birçok faaliyeti vardır. Çeşitli özel okullar, kolejler hatta üniversiteler sayesinde kapsamlı bir örgütlenme ağı oluşturulmuştur.[152] Cemaate yakın ulusal ve yerel düzeyde gazete ve televizyon kanalları ile dergilerin olduğu bilinmektedir. Ulusal düzeyde olanlar arasında 'Zaman Gazetesi', 'Samanyolu Televizyonu', 'Mehtap Televizyonu', 'Aksiyon Dergisi' sayılabilir.

3.2.3.4. Popüler Dindarlık, Ziyaret Kültü, Mistik ve Büyüsel İnanış ile Uygulamalar

İslamiyet daha geniş alanlara yayıldıkça, Ortodoks İslam'ın yanında farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Sufilik ve tarikat yapılanmalarının yanında özellikle orta ve alt tabakalarda halk dindarlığı egemen olmuştur. Halk İslamı, sistematize edilmiş doktrinleri, kurumsallaşmış organizasyonları ve din adamları sınıfı olan biçimsel dinden ayrı olarak sıradan halk arasında bulunan sistemsiz inançlardan oluşur.[153] Kirman'a göre; genelde din eğitiminden yoksun geniş halk kitlelerinin yaşadığı dindarlık durumunu ifade eden halk dindarlığı, dinî inanç ve ritüellere yoğun bir duygu ile bağlı olan insanların sergilemiş olduğu dinî yaşantıyı ifade eder. Bu tip dindarlık kavramı içinde büyüsel inançlar ve uygulamalar yoğun bir şekilde yer alır.[154]

Halk dindarlığını oluşturan inanç şekillerinden birisi nazardır. Anadolu'da nazara inanma oldukça revaçtadır. Pınarbaşı ile ilgili bir çalışmada, katılımcılara "Sizce insanlara nazar değer mi?" sorusu yöneltilmiştir. 51 katılımcıdan 49'u nazarın değdiğini söylemiştir.[155]

---

[151] H. Hüseyin Ongun, *Başlangıçtan Günümüze Said Nursî ve Hareketi,* Türkiye Günlüğü, S. 45, s. 64-70'den Aktaran; Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü,* s. 167.
[152] Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, s. 167.
[153] Robert Wuthnow, *Din Sosyolojisi* (Çev. A. Çiftçi), *Din ve Modernlik*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2002, s. 76'dan Aktaran; Kirman, *Din ve Sekülerleşme*, s. 151.
[154] Jacques Waardenburg, *Official and Popular Religion in Islam,* Social Compass, Vol. XXV, No: 3-4, s. 315-341'den Aktaran; Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü,* s. 97.
[155] Küp, s. 53.

Nazardan korunmak için de sokaktaki insan genellikle muska taşır. Halk arasında muskanın faydaları saymakla bitmez. Sıkıntılı durumlardan, her türlü korkudan emin olmak için, hamile kalmak ve uykusuzluktan kurtulmak için muska yaptırılır. Cin çarpmasından, türlü kazadan ve beladan korunmak için, başa kötü bir şey geldiğinde, yel ağrısına, baş ağrısına da muska yapılır. Aşkla, sevgiyle birbirine bağlanmada, dargın olan eşlerin arasını bulmada yine muskaya başvurulur. Mülakata katılanların bazılarının muska ile ilgili düşünceleri şöyledir:

> "Nazardan korunmak için muska taşımak gerekir. Mavi boncuk da takılabilir. Fakat en iyisi muskadır. Nazar özellikle küçüklere daha fazla değer. Küçük çocuk görünce mutlaka 'maşallah' demeliyiz." (Katılımcı 32, K 60)

> "Nazar değince derin bir hocaya gidip muska yaptırmalıyız. Muskaya hoca dua yazıyor. Yer-gök dua ile derler, o zaman niye muskanın faydası olmasın." (Katılımcı 22, E 55)

Tablo 3. 34: Muska Taşımak ve Dinî Yaşantı Durumuna Göre Dağılım

Dinî Yaşantı	Muska Taşımak İnsanı Her Musibetten Korur.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Çok Dindar	**4**	44.4	**4**	44.4	**1**	11.2	**9**	100.0
Dindar	**17**	21.3	**25**	31.2	**38**	47.5	**80**	100.0
Dinle az İlgili	**2**	14.3	**4**	28.6	**8**	57.1	**14**	100.0
Dine Karşı İlgisiz			**1**	100.0			**1**	100.0
Cevapsız			**1**	100.0			**1**	100.0
Toplam	**23**	21.9	**35**	33.3	**47**	44.8	**105**	100.0

Tablodan elde edilen verilerden görüldüğü gibi mistik ve büyüsel inanış ve uygulamalardan olan muskaya inanmayanların bulunduğu gibi ona inananların da olduğu ortadadır. Özellikle konu dinî yaşantı üzerinden analiz edildiğinde muskaya inanan insanların % 44,4'ü geleneksel bir strüktürün hâkim olduğu kendilerini çok dindar olarak kabul eden kesimin oluşturduğu gruptur. Dindar olanların % 21,3'ü ve dinle az ilgilenenlerin % 14,3'ü muskanın insanı her musibetten koruduğunu

düşünmektedir. Dine ilgi düzeyi düşük olanların % 57,1'i, dindarların % 47,5'i ve kendilerini çok dindar olarak görenlerin % 11,2'si muskanın insanları kötülükten korumayacağını ifade etmektedir. O halde muska inancı ile dindarlık düzeyleri arasında sıkı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Dindarlık seviyesi arttıkça muska inancına olan bağlılık artmaktadır. Dindarlık düzeyi düştükçe bu inanca olan bağlılık azalmaktadır.

Türbeler, yatırlar, mezarlar, türlü dilek ve adak yerleri ile "adak ve ziyaret dindarlığı", bir 'alt kültür' veya 'paralel din' konumunda, Türk halk dindarlığının oldukça fonksiyonel kutsal odakları olarak karşımıza çıkar. Halk dindarlığının gerçekliklerini daha derinden anlayıp açıklamak, bu olguyu anlamakla mümkün olacaktır. Çeşitli unsurları ve yönleri ile türbe, adak ve ziyaret dindarlığı, toplum kültürü ve yaşanan dinin çok önemli bir yönünü oluşturmaktadır. 'Veli, eren, evliya, ermiş, zahit, sofu, mübarek, abdal, seyit, şehit' gibi adlarla anılan kutsal mekânlar, sahip oldukları manevi güç ve meziyetler sayesinde çok önemli birer çekim merkezi olmaktadır. Bu mekânlar, türlü dilek ve amaçlar için, belli usullerle ziyaret edilmektedir.[156]

Araştırma alanı ve çevresinde birçok yatır, türbe mevcuttur. Bir mesire yeri olan Topraktepe'nin doğu zirvesinde Nasuh Baba türbesi vardır. İlçe halkı burayı Sultan Türbesi diye bilmektedir. Köprübaşı'nın İkizkuyu Köyü yakınında Püsküllü Dede yatırı bulunmaktadır. Güneyi viranelik olan bu yatırın halk tarafından bilinmediği anlaşılmaktadır. İlçenin en büyük köyü olan Alanyolu'nda Şeyh İlyas'ın Türbesi mevcuttur. Yine bu köyde Güllabi Türbesi de vardır. Kozaklı Köyü Gökmusalı Mahallesi'nde Ömer Emre yatırı ve Kıranşeyh Köyü'nde bir yatır vardır. Halk her yıl burada yağmur duasına çıkmaktadır. Merkezden ve çevre köylerden yağmur duası için gelen misafirlere yemek ikram edilmektedir. İlçede halkın türbe, yatır ziyaretlerine pek katılmadığı gözlenmektedir. Ayrıca bu ziyaret yerlerinin hepsi bakımsızdır. Türbe, adak ve ziyaret dindarlığı konusunda katılımcılardan bazıları şunları söylemektedir:

> "Önemli kişilerin mezarlarını ziyaret etmeye çalışırım. Üç İhlâs bir Fatiha okur, ölenin ruhuna bağışlarım. Bazen de iki rekât namaz kılarım. Köprübaşı'nda bu tür şeyler âdet değildir. Çevremizde bulunan birçok yatır, türbe bilinmemektedir. Şu an çoğu virane haldedir. Hiç ziyaretçisi de yoktur." (Katılımcı 10, E 41)

[156] Ünver Günay, *"Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dinî Ziyaret Yerleri",* Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 15, 2003/2, s. 6-7.

> "Kıranşeyh Köyü'nde bulunan yatırın kenarında her yıl yağmur duası yapılır. Ben de düzenli olarak yağmur duasına katılırım. İnsanlar önemli kişilerin mezarlarını vesile yaparak Allah'tan bazı istekte bulunurlar. Çocuğu yaşamayan, çocuğu olmayan, işi yolunda gitmeyen birçok insan türbelere koşmaktadır. Bazı din adamları bu uygulamaları eleştirmektedir. Fakat insanlar bu şekilde inanmaktadır. Bu uygulamalar dinî yaşantımıza da bir canlılık getirmektedir." (Katılımcı 31, K 26)

Anlaşılan araştırma evreninde insanlar, ziyaret dindarlığı taraftarı olmakla birlikte, mevcut olan türbe, yatır gibi yerleri pek de ziyaret etmemektedir. Buraları ziyaret edenlerin uyacağı, yerleşik, çok sıkı kurallar da bulunmamaktadır. Topraktepe'nin doğu zirvesinde bulunan Nasuh Baba Türbesi halkın en çok ilgi gösterdiği ziyaret mekânıdır. Topraktepe'nin mesire alanı olması gösterilen ilginin en önemli sebeplerindendir. Burada insanlar üç İhlâs bir Fatiha okurlar. Bazı çocuğu olmayan veya çocuğu yaşamayan kadınların türbede dua ettikleri gözlenmiştir. Erkeklere göre kadınların bu ziyaret yerine daha fazla ilgi gösterdikleri bilinmektedir.

Halk İslamı ile resmi din arasında öteden beri süregelen anlaşmazlıklar söz konusudur. Halk dini ile seçkinlerin kültürü arasında bir uçurum vardır. Aydınlar dine önem veren kimseler olsa bile Halk İslamını hep kuraldışı saymışlar ve genelde bu eğilimleri "hurafeler" kapsamında değerlendirmişlerdir. Diğer yönden seçkinler, İslamın toplumda var olan önemli fonksiyonlarını da tam olarak idrak edememişlerdir. Dinle ilgili ya da az ilgili kimseler, halk inançlarının kendi içinde anlamlı bir tür olduğunu kabul etmemişlerdir. Bundan dolayı sadece hurafelerden bahsedilmiş ve seçkin tabaka bu hurafeleri sökmek için uğraşmıştır. Halk dini olduğunu bilenler ve onu ciddiye alanlar, hurafeyi önemsedikleri için köylü ve alt tabakadan gelen adamla aynı dili konuşabiliyordu.[157]

Devlet, cumhuriyetin kurulmasından sonraki aşamanın sonunda dini bilimsel olarak şekillendirme huyundan vazgeçti. Cumhuriyet bir diğer taraftan "ümmet" yapısının devamını sağladı. Vatanperverlik, birlikte olmak ve başkalarına karşı koyma, ümmet hissiyatını sürdürücü bir unsur oldu. Türkiye'de dine dönüşün bir yolu, geniş halk kitlelerinin hurafelere, halk dinine dönüşü istemesidir. Kendi içinde bir anlam taşımasa da "hurafe" kavramı Türkiye'deki birçok seçkin için yeterli bir izah teşkil etmiştir.

[157] Mardin, *Din ve İdeoloji*, s. 145-147.

Hurafelerin elbette bir sistemi, bir yapısı vardır. Bu var olan yapı, gücünü, sembolik işlevini, halk katmanlarında sürdürmesinden almaktadır.[158]

3.2.3.5. Halk Dindarlığı ve Ritüellere Katılım

Müslümanların doğum, sünnet, evlenme ve ölüm gibi kişi ve toplum hayatında önemli yeri olan geçiş olayları vesilesiyle yerine getirilen örf ve adetler, tören ve merasimler arasında dinî bir renge sahip bulunan unsurların önemli yer tutmakta oluşunun, dinin toplum hayatında gördüğü bütünleştirici işlevle yakından ilişkisi olduğunu ifade etmek gerekir.[159]

Mevlit, cenaze ve sünnet gibi törenlere katılım bakımından örneklemden elde edilen verilerin dağılımı tablo 3.35'te görülmektedir.

Tablo 3. 35: Mevlit, Cenaze, Sünnet Gibi Merasimlere Katılım İle Yaş Grupları Arasında Dağılım

Yaş Grupları	Mevlit, Cenaze, Sünnet Gibi Merasimlere Katılım						Toplam	
	Her Zaman		Ara Sıra		Hiç			
	S	%	S	%	S	%	S	%
18-25	**6**	35.3	**11**	64.7			**17**	100.0
26-30	**6**	30.0	**13**	65.0	**1**	5.0	**20**	100.0
31-40	**18**	50.0	**18**	50.0			**36**	100.0
41-50	**10**	43.5	**13**	56.5			**23**	100.0
51-60	**4**	57.1	**3**	42.9			**7**	100.0
61+	**1**	50.0	**1**	50.0			**2**	100.0
Toplam	**45**	42.9	**59**	56.2	**1**	0.9	**105**	100.0

Tablo 3. 35 değerlendirildiğinde mevlit, cenaze, sünnet gibi merasimlere katılma sıklığı ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Yaş gruplarına ait 6 kategori incelendiğinde, gençlerin oluşturduğu 18-30 yaş grubunda her zaman mevlit, cenaze ve sünnet gibi törenlere katılanların oranı % 32,4 iken 31-50 yaş aralığında yani orta yaşlarda bu rakam artarak % 47,5'e yükselmiştir. 51 ve daha yaşlı grupta daha da fazlalaşarak oran % 55,6'ya çıkmaktadır. O halde yaş yükseldikçe

[158] Mardin, *Din ve İdeoloji*, s. 147-150.
[159] Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 226.

mevlit, cenaze ve sünnet gibi merasimlere katılma sıklığı artarken, yaş düştükçe bu törenlere olan ilgi de azalmaktadır.

Örneklemin % 56,2'si ara sıra mevlit, cenaze ve sünnet gibi önemli olaylara katılmaktadır. Katılımcıların % 42,9'u her zaman bu törenlere katılmaktayken sadece % 0,9'u hiç bu uygulamalara katılmamaktadır.

Ayrıca kasabada, mevlit kadar yaygın olmamakla birlikte ölen kişinin arkasından hatim okutma uygulaması vardır. Okunan Kur'an'ın ölen kişiye sevap kazandıracağına, ona şefaat edeceğine, kabirde sıkıntısını gidereceğine inanılır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, ölünün ardından okunan Kur'an'ın ve yapılan hayrın, ölüye sevap kazandırdığını düşünmektedir. Hatim genellikle Ramazan ayında bireysel olarak veya camilere gidip, mukabeleye iştirak edilerek yerine getirilmektedir. Konuyla ilgili bazı katılımcıların görüşü şu şekildedir:

> "Mevlit ilçede oldukça yaygındır. Her ölen insanın ardından 7., 52. gün mutlaka okutturulur. Bazen 40. gün de okutturulabilir. Mevlit merasiminde eş dost toplanır. Önce gelen misafirlere yemek verilir. Yemeğin sonuna doğru mevlit başlar. Genelde öğle ya da ikindi vakti, davet sahibinin evinde okutulur. Halk yoğun bir şekilde ilgi gösterir." (Katılımcı 33, K 33)

> "Babamın vefatından sonra, ailece mevlit yapmayı kararlaştırdık. Ayrıca hatim de indirtmeyi planlıyoruz. Babamızın bizden beklediği odur. Okutulan hatimlerden, yapılan dualardan ruhu haberdar olur. Sevabını onun ruhuna bağışlarız. Bu iş, hayırlı evlat olmanın bir gereğidir." (Katılımcı 24, E 29)

3.2.3.6. Din-Eğitim İlişkileri

Çalışmanın bu bölümünde örneklemin din eğitimi ve öğretimi ile ilgili tutumları üzerinde durulmuştur. Bu konuda dinî bilgi edinme kaynakları ve eğitim ile inanç arasındaki ilişkiler anlamaya çalışılmıştır. Mülakata katılanların hangi tür dinî kitaplara ilgi duyduğunu öğrenmek için sorulan soruya katılımcıların bazıları şu şekilde cevap vermiştir:

> "Evimizde 2-3 tane Kur'an-ı Kerim var. Arapçasını yeterli derecede bilmediğim için mealini okumaya çalışıyorum. Başka dinî kitaplar da var. Okumaya pek fırsat olmuyor. Fakat Kur'an'ı bazen okuyorum."
>
> (Katılımcı 34, E 40)

> "Hem eski yazı hem de yeni yazı dinî kitaplarım var. Öncelikle Kur'an'ı Arapçasından öğrenmeye çalışıyorum. Arapçasından okursam daha fazla sevap olacağını düşünüyorum. Yeni yazı Yasin kitabım var, o kitabı da kabire gittiğimde ölülerin ruhuna bağışlamak için okuyorum."
>
> (Katılımcı 38, K 61)

> "Özellikle Ramazan ayında bolca Kur'an okuyorum. Ayrıca 2 cilt İslam ilmihalim var, bazen de ilmihal okuyorum. Türkçe yazılmış dinî bilgiler içeren kitaplar da var, fakat onları fırsat bulup okuyamıyorum."
>
> (Katılımcı 28, E 34)

Katılımcıların ifadelerinden, evlerinde bulunan dinî kitaplar arasında ilk sırayı Kur'an-ı Kerim'in aldığı anlaşılmaktadır. Hatta birçok evde birden fazla Kur'an-ı Kerim'in olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında katılımcıların söylediklerinden, yeni yazı ile yazılmış Türkçe dinî kitapların da araştırma alanında oldukça yaygın olduğu ortaya çıkmaktadır.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi, okullarda zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Bir çalışmada araştırmacı katılımcılara "Devlet okullarında mecburi din eğitimi dersi verilmeli midir?" sorusunu yöneltmiştir. Bu araştırmada "Evet, verilmelidir" diyenlerin oranı % 82,1 iken, "Hayır, verilmemelidir" diyenlerin oranı % 15,4 çıkmıştır.[160] Mülakata katılanlara "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde verilen dinî bilgiler yeterli midir?" sorusu sorulmuştur. Örneklemi oluşturan bazı katılımcıların konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

> "Bu derslerde verilen dinî bilgilerin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Hayatın her alanında lazım olan bilgileri haftada 1-2 saat ders ile vermek mümkün gözükmemektedir." (Katılımcı 39, K 35)

> "Yaz Kur'an Kurslarına gitmeseydim, sureleri ezberlemek bile mümkün değildi. Lisede haftada bir saat din dersi gördüm. Faydası olmuştur. Fakat yeterli bir din eğitimi için haftada 1 saatin yeteceğini düşünmüyorum."
>
> (Katılımcı 31, K 26)

[160] Çarkoğlu ve Toprak, s. 55.

Anlaşılan örneklemin büyük bir bölümü okullarda zorunlu olarak verilen din dersini yeterli bulmamaktadır. Köktaş'ın İzmir çalışmasında verilerden elde edilen sonuçlar aynı doğrultuda çıkmıştır. Katılımcıların % 24,4'ü bu okullarda şu anda verilen dinî bilgileri yeterli bulmakta, % 61,3'ü yeterli bulmamaktadır. Örneklemin % 12,7'si bu konu ile ilgili fikrini belirtmemiştir.[161] Yine Çarkoğlu ve Toprak katılımcılara, " Peki, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde Müslümanlık hakkında genel bilgilerin yanı sıra abdest alıp namaz kılmak da öğretilmeli mi?" diye sormuş, örneklemin % 85,5'i "Evet, öğretilmeli", % 11,1'i "Hayır öğretilmemeli" cevabını vermiştir.[162]

Din eğitiminin tatmin edici bir şekilde nerede verilebileceği konusu, din-eğitim ilişkilerinde son olarak ele alınacak konudur. Mülakata katılan katılımcıların konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

> "Camilerde açılan yaz kursları öğrencilere çok da faydalı olamamaktadır. Öğrencilerin sekiz ay boyunca dersle uğraşmaları ve sonrasında tam tatile çıktık derken yaz kurslarının açılması öğrenciler üzerinde bıkkınlık meydana getirmektedir. Ayrıca yaz kurslarına devam mecburiyeti yoktur. İstenilen zamanlarda kursa dâhil olunabilmektedir. Zannımca tüm bunlar yaz kursunda başarıyı düşüren nedenlerdir." (Katılımcı 2, E 42)

> "İlk Dinî bilgilerimi ailemden öğrendim. Daha sonra bir yıl Kur'an Kursunda okudum. Ailem dinimi iyi öğrenmem amacıyla beni İmam Hatip Lisesine gönderdi. Yaz Kur'an kurslarını da sürekli takip ettim." (Katılımcı 29, E 37)

> "Dinî bilgilerimi ailemde öğrendim. Okul hayatımda cemaatlere gittim. Cemaatlerden de birçok şey öğrendim. İnsanların doğru yol üzere olabilmesi için bir cemaate bağlanması gerekir. Devletin okullarında verilen din dersi çok yetersiz, insan ancak tarikata ya da cemaate bağlanarak din konusunda yeterli hale gelebiliyor." (Katılımcı 37, K 30)

> "Cami hocasından Kur'an'ı öğrenmeye çalıştım. Kur'an'ı yüzünden hatasız okuyabilip hatim etmeyi çok istiyorum. Müftülük kurslar açıyor. Ben de bu kurslara katılıyorum. Kendimi din konusunda çok eksik hissediyorum."

> (Katılımcı 20, K 32)

[161] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat,* s. 160.
[162] Çarkoğlu ve Toprak, s. 55.

Görüşmecilerin açıklamalarından, araştırma yapılan çevredeki insanların dinî bilgileri aileden, Kur'an kurslarından, camilerde açılan yaz kurslarından, İmam-hatip liselerinden, cemaat ve tarikatlardan aldığı anlaşılmaktadır.

Çelik'in bir araştırmasında, örneklemin dinî bilgileri en iyi edinme kaynağı olarak aileyi (% 49,8) ön planda tuttuğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmadan, din eğitiminin en iyi hangi kurumda verilebileceği konusunda, Kur'an kurslarına (% 48,5) ayrı bir teveccühün olduğu anlaşılmaktadır.[163] Köktaş'ın İzmir çalışmasında, dinî bilgilerin en iyi ailede (% 35,3) verilebileceği kanaati hâkimdir. Bu araştırmada aileyi, % 25,1 oranla İmam-Hatip Liseleri, % 21,5 ile devletin genel resmî okulları, % 8,7 ile Kur'an kursları, % 2,6 ile camilerde açılan yaz kursları takip etmektedir.[164]

3.2.4. Dinin Ahlakî Anlatımına Dönük Bulgular

Ahlâk, Arapça "hulk" kelimesinin çoğuludur. İlkeler ve değerler sistemi olan ahlâk, toplumların en ilkelinden en gelişmişine kadar her toplumun gelenek ve göreneklerinden, örf ve adetlerinden müteşekkildir. Her toplumun ahlâk anlayışı birbirinden farklıdır. Çünkü her toplumun kendine özgü bir dünya görüşü ve buna uygun bir hayat tarzı vardır. İlkel toplumlarda din, ahlâk ve hukuk kuralları iç içe geçmişken modern toplumlarda birbiri arasında farklılaşma söz konusudur.[165]

Geçmişten bu tarafa din ve ahlâkın konuları birbiriyle iç içedir. Dolayısıyla dinî ve ahlâki emirleri birbirinden ayırmak oldukça zordur. Ahlâki kurallar daha çok dinî motiflerle desteklenir. Moral taleplerin haklılaştırımı büyük oranda dinle olmuştur.

Dinin akide, ritüel ve toplumsal boyutunu tamamlayan bir kategoride ahlâki boyuttur. Araştırmaya katılanların ahlâki tutum ve davranışlarının tespiti önem arz etmektedir. Bu çalışmada katılımcıların ahlâki tutum ve davranışlarının tespiti için "Her konuda dürüst olunması gerekir." önermesine katılma durumları sorulmuştur. Bu önermeye örneklemin % 48,6'sı katıldığını ifade etmiştir. Bu görüşe katılmayanların oranı % 38,1'dir. Fikrim yok diyenler ise % 13,3 düzeyindedir. Dürüst olma tutumu ve cinsiyet ilişkisine göre örneklemden elde edilen verilerin dağılımı tablo 3.36'da görülmektedir.

---

[163] Çelik, *Şehirleşme ve Din*, s. 284-285.
[164] Köktaş, *Türkiye'de Dinî Hayat*, s. 158.
[165] Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü,* s. 15-16.

Tablo 3. 36 Dürüstlük ve Cinsiyet İlişkisi

Cinsiyet Değişkeni	Her Konuda Dürüst Olunması Gerekir.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Erkek	**25**	46.3	**8**	14.8	**21**	38.9	**54**	100.0
Kadın	**26**	51.0	**6**	11.8	**19**	37.2	**51**	100.0
Toplam	**51**	48.6	**14**	13.3	**40**	38.1	**105**	100.0

Cinsiyet düzeyinde verilen cevaplarda, kadınların % 51'i her konuda dürüst olunması gerektiğini ifade ederken erkeklerde bu oran % 46,3'e düşmektedir. Anlaşılan erkeklere göre daha fazla kadın, her konuda dürüst olunması gerektiğini düşünüyor.

Kirman'ın üniversite gençliği üzerine yaptığı araştırmada katılımcılara "İnsan her şeyden önce dürüst olmalıdır." fikrine katılma durumları sorulmuş ve örneklemin % 93,4'ü bu görüşe kesinlikle, % 3,8'i kısmen katılırken, % 1,1'i katılmadığını % 0,6'sı da kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bu verilerden anlaşılacağı üzere katılımcıların tamamına yakını (97,2) dürüstlüğün insan hayatında çok önemli olduğunu düşünmektedir.[166]

Güven duyma tutumu ve dindarlık durumuna göre örneklemden elde edilen verilerin dağılımı tablo 3.37'de görülmektedir.

Tablo 3. 37: Güven Duyma Tutumu ve Dinî Yaşantı Durumuna Göre Dağılım

Dinî Yaşantı	Kendimden Başka Kimseye Güvenmem.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Çok Dindar	**3**	33.3	**1**	11.1	**5**	55.6	**9**	100.0
Dindar	**21**	26.2	**11**	13.8	**48**	60.0	**80**	100.0
Dinle az İlgili	**2**	14.3	**1**	7.1	**11**	78.6	**14**	100.0
Dine Karşı İlgisiz					**1**	100.0	**1**	100.0
Cevapsız			**1**	100.0			**1**	100.0
Toplam	**26**	24.8	**14**	13.3	**65**	61.9	**105**	100.0

[166] Kirman, *Din ve Sekülerleşme,* s. 145-146.

Tablo 3. 37 değerlendirildiğinde güven duyma tutumu ile dindarlık kategorileri arasında bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Dinî yaşama ait 4 kategori incelendiğinde, "Kendimden başka kimseye güvenmem." yargısına katılanların oranı en yüksek % 33,3 ile 'çok dindar' kategorisinde çıkmıştır. Bu grubu % 26,2 ile 'dindar'lar, % 14,3 ile de 'dine karşı ilgisi az olanlar' izlemektedir. Örneklemin % 24,8'i bahsi geçen ifadeye katılmaktadır. Bir başka ifadeyle örneklemin ¼'ü kendisinden başka kimseye güvenmemektedir. Güven duyma tutumu konusunda örneklemin % 13,3'ünün bir fikri yoktur.

Araştırmaya katılanların % 61,9'u kendisinden başkalarına da güven duymakta ve bu görüşe katılmamaktadır. Burada dikkati çeken bir durum da dindarlık düzeyi düştükçe, başkalarına olan güvenin artmasıdır. Mezkûr ifadeye katılmayanların oranı % 55,6 ile en düşük çok dindar kategorisinde çıkarken, dinle az ilgilenenlerde bu oran % 78,6 ile yukarılara tırmanmaktadır. O halde dindarlık düzeyi düştükçe başkasına güven duyma oranı yükselirken, dindarlık seviyesi arttıkça bu oran düşmektedir.

Örnekleme sorulan diğer tutum sorusu "İyi ahlâklı olmak için dindar olmak gerekmez." önermesine katılıp katılmadıklarıdır. Tablo 3.38'da araştırmaya katılanların bu konuda verdiği cevaplar gösterilmiştir.

Tablo 3. 38: İyi Ahlâklı Olma Tutumu ve Dindar Olma İlişkisine Göre Dağılım

Dinî Yaşantı	İyi Ahlâklı Olmak İçin Dindar Olmak Gerekmez.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Çok Dindar	**5**	55.6	**3**	33.3	**1**	11.1	**9**	100.0
Dindar	**52**	65.0	**8**	10.0	**20**	25.0	**80**	100.0
Dinle az İlgili	**10**	71.4	**3**	21.4	**1**	7.1	**14**	100.0
Dine Karşı İlgisiz			**1**	100.0			**1**	100.0
Cevapsız					**1**	100.0	**1**	100.0
Toplam	**67**	63.8	**15**	14.3	**23**	21.9	**105**	100.0

Katılımcıların % 63,8'i bu önermeye katıldığını, % 21,9'u katılmadığını, % 14,3'ü de fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Bu rakamlardan, örneklemin büyük bir çoğunluğunun

iyi ahlâklı olmaya önem verdiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların iyi ahlâklı olmak tutumu ve dindar olmak ilişkisine göre dağılımını gösteren tablo 3.38 incelendiğinde, dinî yaşantı olarak çok dindar olduğunu belirten katılımcılar arasında iyi ahlâkın tek başına yeterli olduğunu düşünenlerin oranı % 55,6'dır. Dindarlık düzeyi düştükçe bu oran daha da artmaktadır. Şöyle ki, insanların dinine, imanına değil; tek başına iyi ahlâklı olması gerektiği fikrine dindarların % 65'i katılmaktadır. Dinî yaşantı olarak dinle ilgisi az olanların bu yargıya katılım oranı % 71,4'tür. Tüm bu verilerden iyi ahlâk ile dinî yaşantı değişkeni arasında bir ilişkinin var olduğu anlaşılmaktadır.

Kişinin, türlü tutum ve davranışlarını değerlendiren ve gerektiğinde yaptırım uygulayan toplumsal çevresi vardır. Ayrıca toplumsal çevrenin müeyyidesinin yanında bir de başka bir boyut olan ilahi müeyyide bulunmaktadır. İlahi müeyyide kişiye, köye, kasabaya, kente, toplumların varlık gösterdiği daha geniş alanlara uygulanabilir. Ahlâk olarak bozuk bir toplum, cezaya çarptırılabilir, ceza öbür dünyaya da ertelenebilir.

Kur'an, toplumsal çözülme moduna girmiş olan toplumların, ahlakî yapısı olumlu olduğu sürece helak edilmeyeceğini belirtir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum; "Bu böyledir, çünkü Rabbin halkı habersiz iken ülkeleri zulüm ile helak edici değildir."[167] "Halkı, ıslah edici kimseler olsaydı, Rabbin şehirleri haksız yere helak edici değildi."[168] şeklinde ifade edilmektedir. Kur'an, toplumsal çözülmenin nedenleri konusunda birçok etkenden söz ederken, özellikle "adaletsizlik, zulüm ve baskının, ayrılığa düşmenin, iyiliği emredip kötülükten sakındırmamanın ve ahlakî yozlaşmanın" toplumların çöküşüne, dağılmasına ve çözülmesine neden olan durumlar olduğunu belirtmektedir.[169] O halde toplumların çöküş nedeni ya da toplumsal çözülmenin sorumlusu yine insanlar ve toplumlardır. Toplumun ya da insanın başına gelen bir felaket, talihsizlik veya azap, kaderin değil günahın ürünü yani; sorumsuz davranışın sonucu olduğu ifade edilmektedir.[170]

Ahlâkî açıdan çözülmüş, günahkâr, isyankâr toplumlar ilâhi adaletin tecelli etmesiyle değişik şekillerde cezaya çarptırılmışlardır. Suda boğulmak, rüzgâr ve sarsıntı, şiddetli ses, taş yağmuru, zelzele gibi felaketler ilahi müeyyidelere örnek olarak gösterilebilir.

---

[167] Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali* (En'am Sûresi, 6/131), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 143.
[168] Altuntaş ve Şahin, (Hud Sûresi 11/117), s. 233.
[169] Celaleddin Çelik, *Kur'ân'da Toplumsal Değişim,* İnsan Yayınları, İstanbul 1996, s. 95-96.
[170] Arnold Toynbee, *Tarih Bilinci,* (Çev. Murat Belge), Bateş Yay., İstanbul 1978, C. 1, s. 178'den Aktaran; Okumuş, *Toplumsal Değişme ve Din,* s. 187.

Örnekleme sorulan diğer tutum sorusu "Ahlâksızlık yapanları Allah cezalandırır." önermesine katılma durumlarıdır. Tablo 3.39'da araştırmaya katılanların, ahlâksızları Allah'ın cezalandıracağına olan inanç ve tutumlarına göre eğitim durumları kategorileri arasındaki ilişki betimlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3. 39: Ahlâksızları Allah'ın Cezalandıracağına Olan İnanç İle Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu	Ahlâksızlık Yapanları Allah Cezalandırır.						Toplam	
	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur Yazar	**13**	92.9	**1**	7.1			**14**	100.0
İlkokul	**39**	95.2	**1**	2.4	**1**	2.4	**41**	100.0
Ortaokul	**13**	100.0					**13**	100.0
Lise	**22**	88.0	**3**	12.0			**25**	100.0
Üniversite	**8**	66.7	**1**	8.3	**3**	25.0	**12**	100.0
Toplam	**95**	90.5	**6**	5.7	**4**	3.8	**105**	100.0

Görüldüğü gibi büyük çoğunluk ahlâksız davrananların ilahi müeyyideye maruz bırakılacağını düşünüyor. Neredeyse örneklemi oluşturan kişiler arasında ahlâksızlık-ceza ilişkisini kurmayan yok gibidir. Örneklemin % 90,5'i moral değerleri tanımayanları Tanrı'nın cezasız koymayacağını ifade ediyor. Katılımcıların % 5,7'sinin bu konuda bir fikri yoktur. Araştırmaya katılanların sadece % 3,8'i bu yargıya katılmıyor. Tablo incelendiğinde eğitim seviyesi arttıkça ahlâksızlık-ceza ilişkisini kuranların oranı düşmektedir. Eğitim seviyesi düştükçe bahsedilen ilişkiyi kuranların oranı artış göstermektedir. Konu ile ilgili mülakat yaptığımız katılımcıların bazıları şu görüşleri beyan etmişlerdir:

> "İnsanların başına günlük hayatta birçok felaket geliyor. Ayağımıza bir diken batsa, bunun bir sebebi vardır. İşlenen kötülükler, yapılan ahlâksızlıklar sonucu başımıza gelen her şey Allah'ın kullarına bir ihtarıdır. Başımıza gelen felaketler, yapma kulum, gittiğin yolu değiştir, dosdoğru yola gel anlamında bir mesajdır." (Katılımcı 25, K 32)

> "Kötülük yapan insanlar, cezalarını bir gün mutlaka çekerler. Allah Kur'an'da, 'başınıza gelenler, kendi işledikleriniz yüzündendir' buyurmaktadır. Biz de cezalarımızın bazılarını bu dünyada çekiyoruz. Ben, insanların başına gelen zelzele, yangın, hastalık vb. bazı olayların, işledikleri kötülükler yüzünden olduğunu düşünüyorum." (Katılımcı 29, E 37)

Dinin belirleyici olduğu geleneksel toplumlarda, dindarlık ve iyi ahlâk sahibi olmak bir üstünlük nedenidir. Sanayileşmemiş geleneksel toplum tipinden, sanayileşmiş modern toplum tipine geçince bu değerlerin yerini mevki, prestij, servet, refah ve konfor alır.[171]

Sonuç olarak, 1950'li yıllarda başlayan dinde canlanma hareketleri, dinin belli başlı alanlara hapsolduğu ve giderek nüfuzunun azaldığı düşüncesini sorgulamaya neden olmuştur. Türkiye'de de durum farklı değildir ve din, toplum hayatında çok önemli yer teşkil eder. Buna paralel olarak bir dindarlık artışı söz konusudur.

Din, yeniden kendini var kılmıştır. Dinin yeniden dönüşü, kutsalın dönüşü, Tanrı'nın intikamı, dinin denetim gücünün artması ve dinin günlük hayata daha fazla katılması ve beraberinde meydana gelen canlanma trendi içinde din, kendini adeta yeniden varlık sahasına çıkarmıştır.[172] Modern Batı toplumlarında ya da Türkiye gibi gelişmekte olan toplumlarda modernleşmeye, endüstrileşmeye ve rasyonelleşmeye paralel olarak dindarlık artış göstermektedir. Geleneksel dindarlık formlarında bile nispi artışlardan söz edilmektedir.[173]

Türkiye'de din, etkin tavırlarını ortaya koyarak varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda ülkede ibadet yerleri ve ibadete olan eğilim artmış, din eğitimi ve öğretimi yaygınlaşmış, dinî akımlar ile Sufî tarikatlar ve dinî cemaatler, vakıflar, dernekler sayılarını artırmış, radikal dinî faaliyetlerde gözle görülür artışlar yaşanmış, din özellikle siyasal alanda etkin olmuş ve böylelikle giderek dinin toplum üzerinde nüfuzu artmıştır.[174]

Elde edilen verilerden, araştırma alanında dinin her geçen gün etkinliğini artırdığı ortaya çıkmaktadır. Buna paralel olarak Köprübaşı'nda din, günlük yaşama daha fazla

---

[171] Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat,* s. 222.
[172] Necdet Subaşı, *"Arzular ve Gerçekler-Modernleşen Türkiye'de Dinin Referans Gücü-"* (Tebliğ), Altıncı Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, s. 1'den Aktaran; Okumuş, *"Dinin Meşrulaştırma Gücü",* s. 105.
[173] Mehmet Aydın, *Değişim Sürecinde İslam, İslam Kültürü ve Toplumsal Ekonomik Değişim,* (Çev. A. Bülent Baloğlu, Osman Bilen), TDVY., Ankara 1997, s. 135-147'den Aktaran; Okumuş, *Dinin Meşrulaştırma Gücü",* s. 105.
[174] Okumuş, *Dinin Meşrulaştırma Gücü,* s. 106.

katılmaktadır. İlçede geleneksel dindarlık formlarında canlılık gözlenmektedir. Araştırma evreninde, genelde din eğitiminden yoksun geniş halk kitlelerinin yaşadığı dindarlık durumunu ifade eden halk dindarlığı, dinî inanç ve ritüellere yoğun bir duygu ile bağlılık ve katılım şeklinde devam etmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bir alan araştırması olan bu çalışma, geçiş sürecinde kasaba toplumsal yapısında dinin, diğer toplum olayları ile karşılıklı meydana gelen etkileşimlerini farklı değişkenler düzeyinde incelemektedir. Bu çalışmada, Köprübaşı Kasabasında farklı halk tabakalarında dinî yaşayışta sosyo-ekonomik ve kültürel değişkenlere bağlı olarak ortaya çıkan farklılaşma ve değişimler araştırılmıştır.

Dinî yaşayış kendi başına düşünülebilen bağımsız/müstakil bir olgu değildir. Dinî yaşam, ortaya çıktığı, dallanıp budaklandığı çevrenin, kültürün, toplumsal tabakanın etkisinden kurtulamamıştır. Din olgusu da diğer yapıları etkilemiştir. Bu etki sonucunda meydana gelen değişimin hızı ve temposu bütün toplumlarda farklıdır. Ayrıca her toplumun dinî yaşamı düzgün ve uzun bir çizgi değildir. Meydana gelen gelişmelere, değişmelere ve toplumsal koşullara bağlı olarak inişler çıkışlar yaşar.

Etkileri her geçen gün daha geniş alana yayılan kentleşme hareketleri, beraberinde birçok kültürel değişimlere de yol açmıştır. Geleneksel yapı, modern yapıya evrilme sürecine girmiştir. Ancak, geleneksellik ile modernleşme birbirine ters süreçler değildir. Aksine belki de birbirini tamamlayıcı süreçlerdir. Ayrıca, geleneksel yapıya sahip toplumlarda modern unsurlar olabileceği gibi, modern yapıdaki toplumlarda da geleneksel unsurlar yer alabilir.

Geleneksel yapıda meydana gelen modernleşme eğilimleri ve süreçleri ile birlikte dinî yaşamda birçok değişimler meydana gelmiştir. Toplumda hemen her yönde yaşanan geçiş süreci, ortaya çıkan değişikliklerle, yeni problemlerle birlikte din konusunda da yaşanmaya başlamıştır. Türk toplumu genelinde Köprübaşı Kasabası da, toplum yapısında meydana gelen değişimler ile birlikte din alanında birçok değişiklik yaşamaktadır. Kasabada geleneksel birçok değer önemini kaybederken yerini modern unsurlar doldurmaktadır. Din, toplumsal tabakalarda önemini korurken modernleşme

süreci ile birlikte birtakım değişik uygulamalarla, geçiş sürecinde alçalıp yükselmelere sahne olmaktadır.

Tam bu noktada ortaya çıkan etki-tepkiler araştırma alanı olan Köprübaşı Kasabasında gözlemlenmeye çalışılmıştır. Geleneksel değerlerin yoğunlukta olduğu, küçük, kendi kendine yeten, çevreye açılmaya yeni başlayan, genelde kuvvetli grup dayanışmasının hâkim olduğu, homojen toplum yapısına sahip Köprübaşı, tipik bir Anadolu Kasabasıdır. Bu kasabada din ve toplumsal yapıyı oluşturan diğer unsurlar arasındaki ilişkiler etki-tepki mekanizması içinde anket çalışması ve gözlemlerden elde edilen verilerle incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerden, inanç boyutu ile ilgili şu değerlendirmeler yapılabilir. Örneklemi oluşturan katılımcıların tamamı, Hz. Muhammet'in, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanmaktadır. Ardından en yüksek değeri alan tutumları, Allah'ın varlığına Kur'an'ın bildirdiği gibi inananlar ile Ahiret gününe inananlar oluşturmaktadır. Katılımcıların inanç esasları ile ilgili tutumlarında 'alın yazısı' ile ilgili oran oldukça yüksektir. Ankete katılanların çok büyük bir oranı alın yazısı yargısına katılmaktadır. Katılımcılar az da olsa Kur'an'ın günümüze ulaşıncaya kadar değişikliğe uğradığını düşünmektedir. Cennet-Cehennem inancı ile kaza ve kedere iman edenlerin oranı da oldukça yüksektir.

İbadet boyutu ile veriler değerlendirildiğinde, cinsiyet bağımsız değişkenine göre tutum farklılaşması ortaya çıkmaktadır. Her zaman beş vakit namazı kılarım diyenler erkeklere göre kadınlarda neredeyse iki kat daha yüksektir. Teravih namazında erkekler kadınlara göre daha yüksek bir orana sahiptir. Nafile namazlarda ise oranlar birbirine yakındır. Günlük ibadeti yerine getirme tutumuna göre kadınların, dinin pratiklerini yerine getirme oranı erkeklerden oldukça yüksektir. Teravih namazında bu oranın düşmesinin sebebi olarak, camilerde kadınlar için uygun yerin olmayışı, kadınların camiye gitmesinin yadırganışı gibi toplumsal sebepler sayılabilir. Fakat son zamanlarda gerekli ortamın sağlanması ve mevcut olgunun modernleşme sürecinde ortadan kalkmasıyla kadınların, teravih namazına oldukça yoğun ilgi gösterdiği gözlemlenmektedir.

Tüm bunlardan, dinî pratiklere bağlılık konusunda, cinsiyet özelliklerine göre erkekler ve kadınlar arasında bazı ayrışmaların olduğu anlaşılmaktadır. Cinsiyet farklılığına paralel olarak, kadın ve erkeklerin dinî yaşamında farklılaşmalar meydana gelmektedir. Bu çalışmadaki, bazı dinî inanç ve ritüellere bağlılık konusunda kadınların dindarlık

düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir şeklindeki varsayım, araştırmada ortaya çıkan bulgularla desteklenmiştir.

Bu araştırmadan, yaş grubu bağımsız değişkeni ile oruç tutma tutumu arasında bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır. Ankete katılan katılımcıların büyük bölümünün oruç tutma ibadetini önemli ölçüde yerine getirdiği görülmektedir. Yaş ilerledikçe oruç ibadetine olan bağlılık şiddetlenmektedir. Yaş ile kabir ziyareti arasındaki ilişkiye gelince, yine yaş ilerledikçe kabir ziyareti yapma eğiliminde artış görülmektedir. Yaş gençleştikçe kabir ziyareti yapma tutumunda azalma meydana gelmektedir. Yaş grubuna göre dinî ilgi ve uygulamaların yoğunluğu farklılık göstermektedir. Çalışmaya başlarken, yaş değişkenine bağlı olarak, "Yaş ilerledikçe dindarlığın yoğunluğunda artış olacaktır." şeklinde ortaya konan varsayım, araştırmada ortaya konan bulgularla desteklenmiştir.

Ekonomik duruma bağlı bir ibadet çeşidi olan hac ile ilgili tutumlarda eğitim seviyesi bağımsız değişkenine göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Eğitim düzeyi düştükçe hacca gitme eğilimi artmakta, eğitim seviyesi yükseldikçe hacca gitme eğilimi düşmektedir. Hac malî bir ibadet olduğu için, ekonomik olarak belli düzeyde olan kişilerin hacca gitmesi farzdır. Müslüman olduğu halde ekonomik durumu iyi olmayanlar bu ibadeti farzın edası olarak yerine getiremezler.

Sosyo-ekonomik düzey ile kurban ibadeti arasında sıkı bir ilişki vardır. Malî bir ibadet olan kurban ibadetinin yapılma sıklığı ekonomik duruma göre değişmektedir. Ekonomik seviye olarak üst tabakalara çıkıldıkça kurban ibadetini yerine getirme sıklığı da artmaktadır. Sosyo-ekonomik düzey bağımsız değişkenine göre fitre verme tutumu değişiklik göstermektedir. Ekonomik düzey iyileştikçe fitre verme sıklığında artış yaşanmaktadır. Zekât, mal ile yapılan bir başka ibadet çeşididir. Zekâtı, Allah'ın emri ve zenginin malı üzerinde fakirin bir hakkı olarak görenlerin oranı sosyo-ekonomik düzeye göre değişmektedir. Ekonomik düzey düştükçe bu yargıya katılanların oranı yükselmektedir. Ekonomik seviye olarak üst tabakalara doğru ise bu yargıya katılanların oranı düşmektedir.

Dinin toplumsal etki boyutuna gelindiğinde, ilk akla gelen din-aile ilişkileridir. Ailenin kurulması aşamasında eş seçimi önemlidir. Eş seçiminde çoğu kişiye göre dindarlık vasfı çok mühimdir. Bu araştırmada, cinsiyet bağımsız değişkenine göre eşinin dindar olmasını isteyen kadınların oranı erkeklerden daha fazladır. Doğum kontrolü konusu

uzun yıllar tartışılmıştır. Karşı çıkanların ana gerekçeleri, doğum kontrolünün dinen yasak olduğu düşüncesidir. Bu çalışmada eğitim durumu ile doğum kontrolüne karşı tutumlar incelenmiştir. Doğum kontrolünün dinî kanaatine uymadığını düşünenlerin oranı, eğitim seviyesi düştükçe daha da artmıştır. Dolayısıyla eğitim seviyesi yükseldikçe bu düşünceyi taşıyanların oranı düşmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki flört ilişkisi, içinde yaşanılan toplum tarafından çoğu zaman yadırganmıştır. Fakat bu tutumda yavaş bir değişim yaşandığı gözlemlenmektedir. Yapılan bu araştırmada, kasabada kalış süresi değişkenine göre flört karşısında alınan tutumlar incelenmiştir. KKS arttıkça, evlilik öncesi karşı cinsle flört edilmesi görüşünde olanların oranı düşmektedir. KKS düştükçe flört konusunda olumlu görüş bildirenlerin oranı artmaktadır. Aile kurumu ile ilgili yapılan son araştırma, eğitim durumu değişkenine göre evlilik dışı kadın erkek ilişkisidir. Eğitim durumuna göre evlilik dışı cinsel ilişkiye karşı olan tutumlar farklılaşmaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe, evlilik dışı cinsel ilişkiyi normal görenlerin oranı artmaktadır. Eğitim seviyesi düştükçe, evlilik dışı cinsel ilişkiyi doğru bulmayanların oranı artmaktadır.

Din-devlet ve siyasal tutum ilişkisine gelince, katılımcıların eğitim seviyesi ile oy verme davranışı arasında sıkı bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada, eğitim seviyesi yükseldikçe, "Oyumu kullanırken siyasî partilerin din konusundaki söylemlerine bakarım." diyenlerin oranı düşmektedir. Eğitim düzeyi düştükçe, oy kullanırken partilerin din konusundaki söylemlerine bakarım diyenlerin oranı artmaktadır.

Dinî yaşantıda bireyselleşme ve cemaatleşme eğilimlerine gelindiğinde, bu konuda ilk olarak sosyo-ekonomik durum ile dinin gereklerine en uygun yaşama yolu ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Ekonomik durum kötüye doğru gittikçe, daha iyi dinî hayat için bir tarikata girmenin gerekliliğini düşünenlerin oranı artmaktadır. Yıllık gelir durumu iyiye doğru gelişme kaydettikçe tarikata girmenin gerekliliğini düşünenlerin oranı azalmaktadır. Diğer bir konu da, başta Türkiye geneli olmak üzere, Köprübaşı Kasabasında var olan cemaat yapılaşmasıdır. Bu noktada, eğitim düzeyi değişkenine göre cemaatleri tehdit olarak görme eğilimine karşı olan tutumlar incelenmeye çalışılmıştır. Eğitim seviyesinin yükseldiği üst tabakalara doğru, cemaatlerin dinî düşüncelerini ve yaşam tarzlarını ülke için tehdit olarak görenlerin oranı artmaktadır. Eğitim seviyesi düştükçe, cemaatleri tehdit olarak algılayanların oranı azalmaktadır.

Örneklemin önemli bir bölümü, mistik ve büyüsel inanış ve uygulamalardan olan muskanın, insanı musibetlerden korumayacağı düşüncesindedir. Bu araştırmada, dinî yaşantı bağımsız değişkenine göre, muskaya karşı olan tutumlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Buna göre, dinî yaşantıda şiddet arttıkça, muskanın insanı her musibetten koruyacağına olan inanç da artmaktadır. Dinî yaşantıda yoğunluk azaldıkça, muskanın insanı kötülüklerden muhafaza edeceğine olan inanç azalmaktadır.

Mevlit, cenaze, sünnet gibi geçiş merasimlerine katılım ile yaş grupları değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde, yaş yükseldikçe mevlit, cenaze ve sünnet gibi merasimlere katılma sıklığı artarken, yaş düştükçe bu törenlere olan ilginin azaldığı sonucuna varılmaktadır.

Örneklemin din eğitimi ve öğretimi ile ilgili tutumları konusunda, dinî bilgi edinme kaynakları ve eğitim ile inanç arasındaki ilişkiler anlaşılmaya çalışılmıştır. Mülakata katılanların, hangi tür dinî kitaplara ilgi duyduğunu öğrenmek için sorulan soruya katılımcılar; Kur'an-ı Kerim ve Meali, Dinî Kitaplar, Yasin Kitabı ve İslam İlmihali şeklinde cevaplar vermişlerdir. Mülakata katılanların ifadelerinden, katılımcıların evlerinde bulunan dinî kitaplar arasında ilk sırayı Kur'an-ı Kerim'in aldığı anlaşılmaktadır. Hatta birçok evde birden fazla Kur'an-ı Kerim'in olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında katılımcıların söylediklerinden, yeni yazı ile yazılmış Türkçe dinî kitapların da araştırma alanında oldukça yaygın olduğu ortaya çıkmaktadır. Mülakata katılanlar, okullarda zorunlu olarak verilen din dersini yeterli bulmamaktadırlar. Aynı zamanda haftalık ders saatinin çok az olduğunu ifade etmektedirler. Din eğitiminin tatmin edici bir şekilde nerede verilebileceği konusu, din-eğitim ilişkilerinde son olarak ele alınan konudur. Görüşmecilerin açıklamalarından, araştırma yapılan çevredeki insanların dinî bilgileri aileden, Kur'an Kurslarından, camilerde açılan yaz kurslarından, İmam-Hatip Liselerinden, cemaat ve tarikatlardan aldığı anlaşılmaktadır.

Dinin akide, ritüel ve toplumsal boyutunu tamamlayan bir kategoride ahlâki boyuttur. Araştırmaya katılanların ahlâki tutum ve davranışlarının tespiti önem arz etmektedir. Örneklemden elde edilen verilerden, "Her konuda dürüst olunması gerekir." görüşüne iştirak edenlerin cinsiyet değişkenine göre dağılımında kadınların daha baskın olduğu görülmektedir. Fakat yine de iki kategori arasında bu fikre katılanların oranı birbirine yakın çıkmaktadır. Dinî yaşantı bağımsız değişkeni ile güven duyma tutumu arasındaki

ilişki incelendiğinde, kendisinden başka kimseye güvenmeyenlerin en fazla 'çok dindar' grubunda ortaya çıktığı görülmektedir. Dindarlık durumunda yoğunluk azaldıkça bu görüşe katılmayanların oranında artış görülmektedir.

Geçmişten bu tarafa din ve ahlâkın konuları birbiriyle iç içedir. Dolayısıyla dinî emirler ile ahlâki emirleri ayırt etmek de oldukça zordur. Ahlâki kurallar daha çok dinî motiflerle desteklenir. Moral taleplerin haklılaştırımı büyük oranda dinle olmuştur. Dinî yaşantı değişkenine göre 'ahlâk ayrıdır, din ayrıdır' görüşünü benimseyenlerin oranı en yüksek 'dinle az ilgili' kategorisinde çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, dinî yaşantı şiddetlendikçe bu fikri benimseyenlerin oranı düşmektedir. Son olarak bu araştırmada, eğitim durumu ile ahlâksızları Allah'ın cezalandıracağına olan inanç arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Buna göre, eğitim seviyesi düştükçe ahlâksızları Allah'ın cezalandıracağına inananların oranı artmaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe bu görüşü benimseyenlerin oranında düşüş yaşanmaktadır. Fakat genel olarak örneklemin çok büyük bir bölümü bu fikre katılmaktadır.

Netice olarak, örneklemimizi oluşturan katılımcılar arasında dindarlık, farklı boyutlardadır. Ayrıca, bağımsız değişkenlere göre birtakım ayrışmalar göstermektedir. Fakat yine de kasabada din, belirleyici unsur olarak yerini korumaktadır ve değişik toplum tabakalarında hâlâ önemlidir. Din, bireyi ve toplumu şekillendirmektedir. İç ve dış dinamikler sayesinde toplum, farklılaşan bir hızda değişmektedir. Bu süreçte din de bu yapının içinde değişime uğramaktadır. Fakat bu duruma rağmen toplum katmanlarında önemini yitirmemektedir. Bu çalışma, Türk toplumunun bütününü içine alacak yorum ve değerlendirmelerin yapılabilmesi için dinî yaşayışın sosyolojik araştırmalarına bir katkı sunmaktadır. Başka yerleşim bölgelerinde, köylerde, kasabalarda ve kentlerde süratle dinî hayatın sosyolojik araştırmalarının yapılması gerekir. Elbette daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akşit, Niyazi, *A'dan Z'ye Tarih Ansiklopedisi,* Serhat Dağıtım Yayınevi, İstanbul 1984.

Akyüz, Niyazi ve İhsan Çapcıoğlu, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi,* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2008.

Altuntaş, Halil ve Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali,* DİB Yayınları, Ankara 2006.

Arslantürk, Zeki, *Sosyal Bilimler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri,* Çamlıca Yayınları, İstanbul 2004.

Baş, Türker, *Anket, Nasıl Yapılır, Uygulanır, Değerlendirilir?,* Seçkin Yayınları, Ankara 2001.

Cipriani, Roberto, *Din Sosyolojisi Tarih ve Teoriler,* (Yayına Haz. Ali Coşkun), Rağbet Yayınları, İstanbul 2011.

Cole, Stephen, *Sosyolojik Düşünme Yöntemi,* (Çev. Bekir Demirkol), Vadi Yayınları, Ankara 1999.

Coşkun, Ali, *Sosyal Değişme ve Dini Normlar,* Dem Yayınları, İstanbul 2005.

Çelik, Celaleddin, *Şehirleşme ve Din,* Çizgi Kitabevi, Konya 2002.

……. *Kur'an'da Toplumsal Değişim,* İnsan Yayınları, İstanbul 1996.

……. *İsim Kültürü ve Din,* Çizgi Kitabevi, Konya 2005.

Çiçek, İbrahim, *Borlu Tarihi,* Ay Yayınları, Salihli 1999.

Dönmezer, Sulhi, *Toplumbilim,* Beta Basım Yayımcılık, İstanbul 1999.

Durkheim, Emile, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri,* (Çev. Fuat Aydın), Ataç Yayınları, İstanbul 2005.

Eravcı, Mustafa ve Mustafa Korkmaz, *Saruhan Oğulları ve Osmanlı Klasik Döneminde Manisa'da Yaşayan Kültürel İzleri,* Manisa Valiliği Yayınları, Gülemet Matbaacılık, Manisa 1999.

Freyer, Hans, *Din Sosyolojisi,* (Çev. Turgut Kalpsüz), AÜİF Yayınları, Ankara 1964.

Furseth, Inger ve Pal Repstad, *Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar,* (Çev. İhsan Çapcıoğlu, Halil Aydınalp), Birleşik Yayınevi, Ankara 2011.

Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi,* İnsan Yayınları, İstanbul 1998.

…… *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat,* Emek Matbaacılık, İstanbul 1999.

İbn Haldun, *Mukaddime,* (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, Cilt I, İstanbul 2005.

İmamoğlu, H. Vehbi, *Bir Dünya Devleti Osmanlı (1299-1922),* Ceylan Ofset, Samsun 2008.

Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2007.

Karaşahin, Hakkı, *Bir Batı Anadolu Kasabasında Dinî Hayat –Gördes Örneği-,* Birleşik Yayınevi, Ankara 2007.

Kıray, Mübeccel B., *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası,* Bağlam Yayınları, İstanbul 2000.

Kirman, M. Ali, *Din ve Sekülerleşme,* Karahan Kitabevi, Adana 2005.

Komisyon, "*İman Esasları Bölümü",* İslam İlmihali, DİB Yayınları, Cilt 1, Ankara 2006.

Köktaş, M. Emin, *Türkiye'de Dinî Hayat,* İşaret Yayınları, İstanbul 1993.

Kuş, Elif, *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri,* Anı Yayıncılık, Ankara 2007.

Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji,* İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

Meriç, Nevin, *Değişen Kentte Dinî Hayat,* Kapı Yayınları, İstanbul 2005.

Neuman, W. Lawrence, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri,* (Çev. Sedef Özge), Yayınodası Yayıncılık, Cilt 1-2. İstanbul 2008.

Okumuş, Ejder, *Dinin Meşrulaştırma Gücü,* Özgü Yayınları, İstanbul 2005.

……. *Toplumsal Değişme ve Din,* İnsan Yayınları, İstanbul 2006.

Sezal, İhsan, *Sosyolojiye Giriş,* Martı Yayınevi, Ankara 2003.

Tolan, Barlas, *Sosyoloji,* Gazi Kitabevi, Ankara 2005.

Türkdoğan, Orhan, *Türkiye'de Köy Sosyolojisi,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.

DERGİ ve MAKALELER

Çarkoğlu, Ali ve Binnaz Toprak, *"Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset",* Tesev Yayınları, İstanbul 2006, s. 1-98.

Çelik, Celaleddin, "Değişkenler ve Boyutlar Bağlamında Türk Toplumunda Dinî Hayatın İncelenmesi", *Bilimname Dergisi,* İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı, Sayı 1, 2003, s. 153-174.

Demiröz, İrfan, Halil Taşlı, Nafi Çelik ve Ramazan Kaya, *Köprübaşı,* Köy Kalkınma Birliği Yayınları, Yardımcı Ofset, Ankara 1998.

Glock, Charles Y., "Dindarlığın Boyutları Üzerine", (Çev. M. Emin Köktaş), *Din Sosyolojisi,* (Der. Yasin Aktay, M. Emin Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara 2007, s. 250-271.

Gültekin, M. Bekir, "Din Görevlilerinin Modernleşmeye Bakışı (Ankara/Polatlı Örneği), *Diyanet İlmi Dergi*, Cilt 47, Sayı 2, Nisan-Haziran 2011, s. 53-72.

Günay, Ünver, "Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Ziyaret Dindarlığı", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15, 2003/2, s. 5-36.

Kehrer, Günter, "Din Sosyolojisi", (Çev. M. Emin Köktaş), *Din Sosyolojisi,* (Der. Yasin Aktay, M. Emin Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara 2007, s. 21-106.

Ünlü, Armağan ve Selim Hakkıoğlu, *Köprübaşı,* Printer Ofset ve Matbaacılık, İzmir 2010.

TEZLER

Balamir, Figen, *Karakoyunlu'da Sosyal ve Dinî Hayat,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Küp, Nazan, *Halk Didarlığı Üzerine Bir Din Sosyolojisi İncelemesi –Pınarbaşı Örneği-,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Sevinç, Murat, *Gelenek Değişim ve Din –Sarıkaya Örneği-,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2008 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Toktay, M. Vehbi, *Birecik'te Dinî Hayat,* Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

SÖZLÜKLER

Borlandi, Massimo, Raymond Boudon and Mohamed Cherkaoui, Bernard Valade, *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü,* (Çev. Bülent Arıbaş), İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

Kirman, Mehmet Ali, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü,* Rağbet Yayınları, İstanbul 2004.

Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü,* (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2005.

Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara 1988.

WEB KAYNAKLARI:

http:// www.manisakoprubasi.gov.tr/ myo.htm 13/07/2010

http://www.ekotrent.com/ haber/2009/07/14/Cilek-bir-ilcenin-kaderini-degistirdi.php# 14.07.2009

http://www.beyazgazete.com/ haber/2010/04/24/koprubasi-nda-cilek-hasati-basladi.html 24.04.2010

http://www.haber7.com / 10.09.2009

http://www.sabah.com.tr/2009/01/21//haber,0FCE8034EB534CAC8EAB8E1087DBFE89.html

http://www.tuik.gov.tr / 15/02/2011

GAZETELER

Aydın, Şakir, *"Radikalizm Araştırmasında Çarpıcı Sonuç",* Milliyet Gazetesi, 31 Mayıs 2009.

Gümüş, Kemal, *"Cemaatler Gerçeği I-II",* Star Gazetesi, 6/7 Nisan 2011.

RESMÎ KAYITLAR

Köprübaşı İlçe Tarım Müdürlüğü Kayıtları, 2010.

Köprübaşı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Kayıtları, 2010.

Köprübaşı İlçe Müftülüğü Kayıtları, 2010.

Köprübaşı Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanlığı Kayıtları, 2010.

Köprübaşı Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Kayıtları, 2010.

Köprübaşı Meslek Yüksek Okulu Kayıtları, 2010.

EKLER:

EK-1: Haritalar

Manisa Siyasî Haritası

Köprübaşı Haritası

EK-2: Resimler

Eski Borlu'dan kalan minare

Köprübaşı'ndan Görünüm

.

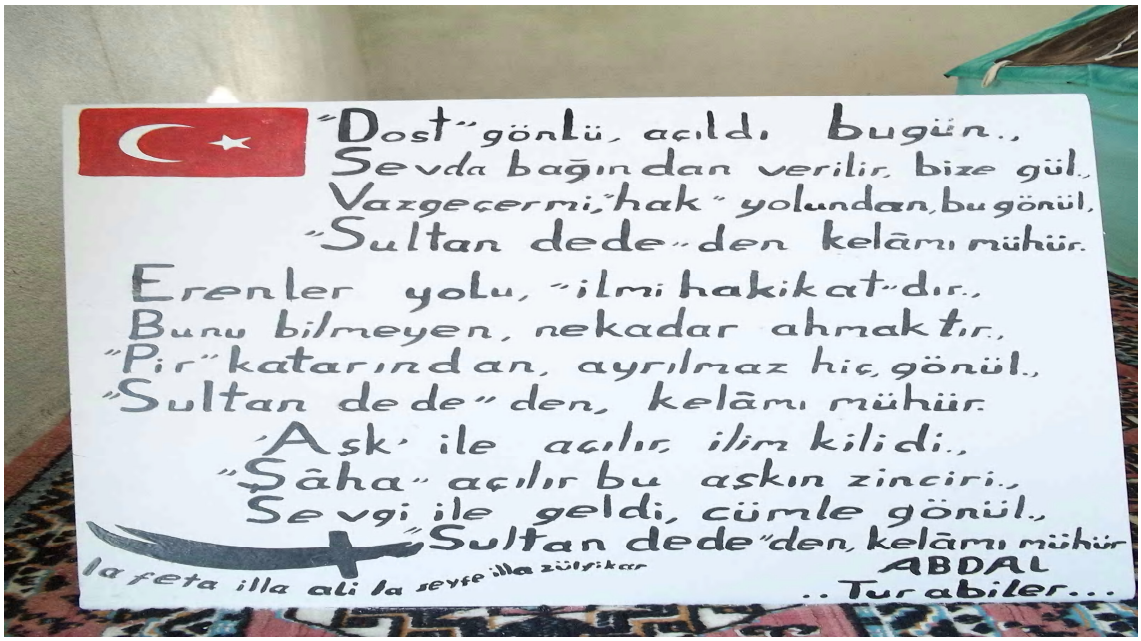

1962 Yılında Yapılan Köprübaşı Merkez Camisinden Bir Görünüm

Topraktepe'nin Doğu Zirvesinde Nasuh Baba Türbesi

(İlçe halkı burayı Sultan Türbesi diye bilir.)

Köprübaşı'nda Hacı Uğurlama Merasimi

EK-3:

Anket Formu

Bu anket formu, Köprübaşı İlçesinde dinî ve sosyal yaşamı betimlemeye dönük sorular içermektedir. Araştırma bilimsel bir çalışma olduğu için, cevaplayıcıların anket hakkında etki altında kalmadan vereceği cevaplar ile göstereceği ilgi ve samimiyet, sağlıklı sonuca gitmek açısından yol gösterici olacaktır. İşbirliğiniz ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Bilal Geçit
Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

I. BÖLÜM

Lütfen uygun seçeneğin önüne (x) işaretini koyunuz.

1. Cinsiyetiniz : 1- ( ) Erkek 2- ( ) Kadın

2. Yaşınız : 1- ( ) 18-25 arası 2- ( ) 26-30 arası 3- ( ) 31-40 arası

4- ( ) 41-50 arası 5- ( ) 51-60 arası 6- ( ) 60 ve yukarısı

3. Eğitim Durumunuz : 1- ( ) Okur-yazar değil 2- ( ) Okur-yazar

3- ( ) İlkokul 4- ( ) Ortaokul

5- ( ) Lise 6- ( ) Üniversite

4. Medeni Durumunuz : 1- ( ) Evli 2- ( ) Bekar 3- ( ) Dul

5. Mesleğiniz : 1- ( ) İşci 2- ( ) Çiftçi 3- ( ) Öğrenci

4- ( ) Memur 5- ( ) Serbest meslek 6- ( ) Ev hanımı

7- ( ) Emekli 8- ( ) Esnaf, Zanaatkar 9- ( ) Başka ……...

6. Yıllık geliriniz : 1- ( ) Kötü (8000 ve altı) 2- ( ) Orta (8001-15000)

3- ( ) İyi (15001 ve üstü)

7. Hayatınızın büyük çoğunluğu nerede geçti?

1- ( ) Köy 2- ( ) Kasaba 3- ( ) İlçe 4- ( ) İl 5- ( ) Metropol (İstanbul vb.)

8. Kaç yıldır Köprübaşı İlçe Merkezinde oturmaktasınız?

1- ( ) 31 ve Üstü 2- ( ) 5 Yıldan fazla 3- ( ) 1-5 Yıl arası 4- ( ) 1 Yıldan az

9. Kendinizi dindarlık bakımından hangi grupta saymaktasınız?

( )1- Çok dindar ( )2- Dindar

( )3- Din ile az ilgilenen ( )4- Din ile hiç ilgisi olmayan

10. Kimlerle beraber oturuyorsunuz?

1-( ) Yalnız 2-( ) Annem ve Babam 3-( ) Eşim ve Çocuklarım

4-( ) Esim, Çocuklarım ve Aile Büyüklerimle 5-( ) Başka (Belirtiniz……)

II. BÖLÜM
Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz. Lütfen tercih ettiğiniz seçeneğin önündeki paranteze (x) işareti koyunuz.

12. Allah'ın varlığına Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği gibi inanırım.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

13. Öbür dünyada herkes yaptıklarından hesaba çekilecektir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

14. Bir insanın başına alınyazısında olan gelir ve alınyazısı değiştirilemez.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

15. Kur'an-ı Kerim indirildiğinden beri hiçbir değişikliğe uğramamıştır.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

16. Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve peygamberidir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

17. İyiler için cennet, kötüler için de cehennem vardır.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

18. Kaza ve kadere iman ederim.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

III. BÖLÜM

Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz. Lütfen tercih ettiğiniz seçeneğin önündeki paranteze (x) işareti koyunuz.

19. Günlük beş vakit namaz kılar mısınız?

( )Her Zaman ( )Ara Sıra ( )Hiçbir Zaman

20. Ramazan ayında Teravih namazı kılar mısınız?

( )Her Zaman ( )Ara Sıra ( )Hiçbir Zaman

21. Nafile namaz kılar mısınız?

( )Her Zaman ( )Ara Sıra ( )Hiçbir Zaman

22. Ramazan orucu tutar mısınız?

( )Her Zaman ( )Ara Sıra ( )Hiçbir Zaman

23. Gerekli şartları taşımış olsanız hacca gider misiniz?

( )Evet ( )Hayır

24. Zikir, tesbihat yapar mısınız?

( )Her Zaman ( )Ara Sıra ( )Hiçbir Zaman

25. Mezar ziyareti yapar mısınız?

( )Her Zaman ( )Ara Sıra ( )Hiçbir Zaman

26. Kurban keser misiniz?

( )Evet ( )Hayır

27. Fitre verir misiniz?

( )Evet ( )Hayır

28. Zekât Allah'ın emri ve zenginin malı üzerinde fakirin hakkıdır.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

IV. BÖLÜM

Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz. Lütfen tercih ettiğiniz seçeneğin önündeki paranteze (x) işareti koyunuz.

29. Evime dini değerlerimizi küçümsediğini düşündüğüm gazeteyi almam.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

30. Daha iyi dini hayat için bir tarikata mensup olmak gerekir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

31. Cemaatlerin dini düşünceleri ve yaşam tarzları ülkemiz için tehdittir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

32. "İmamın dediğini yap; yaptığını yapma" sözünü önemsiyorum.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

33. Çocuğa isim verirken bu ismin dinî anlam taşımasına dikkat edilmelidir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

34. Oyumu kullanırken siyasi partilerin din konusundaki söylemlerine bakarım.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

35. Evleneceğim insanın dindar olmasını isterim.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

36. Evlilik öncesi karşı cinsle flört edilmelidir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

37. Evlilik dışı cinsel ilişki uygun değildir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

38. Doğum kontrol yöntemlerini uygulamak dini kanaatime göre uygun değildir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

39. Muska taşımak insanı her musibetten korur.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

40. Başıma bir felaket geldiğinde onu gidermek için;

( ) Dua ederim. ( ) Hocaya giderim. ( ) Adak adarım. ( ) Büyü yaptırırım.

( ) Türbe ziyareti yaparım. ( ) Sadaka veririm. ( ) Başka…….

41. Mevlit, cenaze, sünnet gibi merasimlere katılırım.

( )Her Zaman ( )Ara Sıra ( )Hiçbir Zaman

V. BÖLÜM

Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz. Lütfen tercih ettiğiniz seçeneğin önündeki paranteze (x) işareti koyunuz.

42. İyi ahlaklı olmak için dindar olmak gerekmez.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

43. Her konuda dürüst olunması gerekir.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

44. Kendimden başka kimseye güvenmem.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

45. Ahlâksızlık yapanları Allah cezalandırır.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

46. Kumar oynamak haramdır.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

47. İnsanların hüzünlü anlarında alkol almasında bir sakınca yoktur.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

48. İşimin yoluna girmesi için gerekirse rüşvet veririm.

( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

EK-4:

Mülakat Yapılan Kişilerin Listesi

Katılımcı	*Cinsiyet*	*Yaş*	*Medenî Hal*	*Meslek*	*Eğitim*
1	E	27	Evli	S. Meslek	Lise
2	E	42	Evli	Öğretmen	Üniversite
3	K	28	Evli	Ev Hanımı	Lise
4	E	48	Evli	Çiftçi	İlkokul
5	E	39	Evli	Memur	Üniversite
6	K	33	Evli	Ev Hanımı	İlkokul
7	K	67	Dul	Emekli	İlkokul
8	E	19	Bekâr	Öğrenci	Lise
9	K	32	Evli	Çiftçi	İlkokul
10	E	41	Evli	Esnaf	İlkokul
11	E	55	Evli	Emekli	İlkokul
12	K	55	Dul	Ev Hanımı	İlkokul
13	E	65	Evli	Emekli	İlkokul
14	E	30	Evli	Memur	Üniversite
15	E	22	Bekâr	S. Meslek	Lise
16	K	18	Bekâr	Öğrenci	Lise
17	E	38	Evli	Çiftçi	İlkokul
18	K	68	Dul	Ev Hanımı	İlkokul
19	K	25	Dul	Çiftçi	İlkokul
20	K	32	Evli	Ev Hanımı	İlkokul
21	E	48	Evli	Esnaf	İlkokul
22	E	55	Evli	Esnaf	İlkokul
23	K	20	Bekâr	Öğrenci	Lise
24	E	29	Evli	İşçi	İlkokul
25	K	32	Evli	Çiftçi	İlkokul
26	E	65	Dul	Emekli	İlkokul
27	E	29	Evli	Esnaf	Lise
28	E	34	Evli	Esnaf	Lise
29	E	37	Evli	Esnaf	Lise
30	E	43	Evli	İşçi	İlkokul
31	K	26	Bekâr	Memur	Lise
32	K	60	Dul	Emekli	İlkokul
33	K	33	Evli	Ev Hanımı	İlkokul
34	E	40	Evli	İşçi	İlkokul
35	K	25	Bekâr	Memur	Lise
36	E	28	Evli	Memur	Üniversite
37	K	30	Evli	Ev Hanımı	Lise
38	K	61	Dul	Emekli	İlkokul
39	K	35	Evli	Esnaf	İlkokul
40	K	32	Evli	Memur	Üniversite

EK-5:

Mülakatta Katılımcılara Yöneltilen Sorular

1. Yaşınız kaçtır?
2. Medenî durumunuz nedir?
3. Mesleğiniz nedir?
4. Eğitim durumunuz nedir?
5. Allah'a inanç ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
6. Dinî inançlar konusunda birtakım kuşkular taşır mısınız?
7. Ahiret inancı ile ilgili neler söylemek istersiniz?
8. Kıyametin kopacağı zaman küçük ya da büyük birçok alametin ortaya çıkacağına inanır mısınız?
9. Sizce Kur'an'dan başka diğer büyük kutsal kitaplara iman edenler de cennete gidecek midir?
10. Kaza ve kader kavramları hakkında neler söylemek istersiniz?
11. Alınyazısına inanır mısınız?
12. Kur'an'da anlatılanlar sizce bütünüyle doğru mudur?
13. Kur'an-ı Kerim'e saygı göstermek ifadesinden ne anlıyorsunuz?
14. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim ile ilgili neler söylemek istersiniz?
15. Sizce Kur'an-ı Kerim abdestsiz olarak okunabilir mi?
16. Kur'an'ı mealinden mi yoksa Arapçasından mı okumak daha sevaptır?
17. Kur'an hastalara okunursa, hasta şifa bulur mu?
18. Peygamberimize nasıl saygı duymalıyız? Bu konuda neler yapılabilir?
19. Dört büyük meleğin ismini ve görevlerini söyleyebilir misiniz?
20. Başka bildiğiniz melek isimleri var mıdır?
21. Meleklerin iki yanımızda sürekli olarak yaptıklarımızı kayıt altına aldıklarına inanır mısınız?

22. Namaz kılmayan kimsenin imanından şüphe etmek gerekir mi?
23. Beş vakit namazı düzenli olarak kılar mısınız?
24. Namaz kılmadığınız zaman başınıza kötü bir şey geleceğinden korkar mısınız?
25. Beş vakit namazı kadınların da camide cemaatle kılması konusunda ne düşünürsünüz?
26. Son yıllarda oruç tutan insan sayısının azaldığını düşünür müsünüz?
27. Zikir ve tesbihat yapar mısınız?
28. Kabir ziyareti yapar mısınız? Yapıyorsanız size bu ziyaretler neleri hatırlatır?
29. Kabir azabına inanır mısınız?
30. Ölen insanın ardından okunan Kur'an, yapılan hayır ölüye sevap kazandırır mı?
31. Düzenli olarak zekât verir misiniz?
32. Fitre (sadaka-ı fıtr) verir misiniz?
33. Ekonomik olarak imkânınız olsa hac ibadeti yapmayı düşünür müsünüz?
34. Görücü usulü evlilik hakkında neler söylemek istersiniz?
35. Sizce dinî nikâh gerekli midir?
36. Çocuğunuza isim koyarken hangi hususlara dikkat edersiniz?
37. Tarikatlar ve cemaatler konusunda düşünceleriniz nelerdir?
38. Köprübaşı Kasabasında bulunan cemaat ve tarikatlar hakkında neler söylemek istersiniz?
39. Tarikatınız hakkında neler söylemek istersiniz, tarikata girmenizdeki amacınız neydi?
40. Muskanın yararına inanır mısınız?
41. Evinizde hangi tür dinî kitaplar vardır?
42. Okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde verilen dinî bilgiler yeterli midir?
43. Din eğitimi en iyi şekilde nerede verilebilir?
44. Kötülük yapanları ve ahlâksızları Allah'ın cezalandıracağına inanır mısınız?
45. Çevrenizde bulunan türbe ve yatırları ziyaret eder misiniz?

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı : Bilal GEÇİT

Uyruğu : TÜRKİYE (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 10 Ekim 1977

Medenî Durumu : Evli

Telefon : +90 505 705 37 20

Fax : +90 236 571 22 07

email : gecitbilal@hotmail.com

Yazışma Adresi : Temrek Mahallesi Karanfil Sokak No: 9 Kat: 1 Daire:3 45930 Köprübaşı/MANİSA

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	EÜ İlahiyat Fakültesi	2000
Lise	Demirci İmam-Hatip Lisesi	1995

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2011-Halen	Güzelsu İlköğretim Okulu Gürpınar/VAN	Öğretmen
2004-2010	Gündoğdu Köyü Köprübaşı/MANİSA	İmam-Hatip
2003-2004	Kalabak Köyü Aliağa/İZMİR	İmam-Hatip

YABANCI DİL

İngilizce, Arapça